



IJISS

วารสาร สหวิทยาการทางสังคมศาสตร์

(INTERDISCIPLINARY JOURNAL IN SOCIAL SCIENCES)

ISSN : (Online)



ปีที่ 2 ฉบับที่ 2
(มีนาคม-เมษายน 2567)

Vol 2 No. 2
(March-April 2024)

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย



วารสารสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์

(INTERDISCIPLINARY JOURNAL IN SOCIAL SCIENCES : IJISS)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน 2567

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับ

- ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์
- ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน
- ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน
- ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม
- ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม
- ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์

เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์ อื่น ๆ ของคณาจารย์ นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป อันครอบคลุมไปถึงศาสตร์ต่าง ๆ ด้านสังคมศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมผลงานวิจัยด้านสังคมศาสตร์ ประกอบด้วย รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม สังคมสงเคราะห์ นิติศาสตร์ การจัดการ บริหารธุรกิจ การตลาด และศาสนา เป็นต้น โดยเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ปรีกษาวารสารสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์

พระพรหมวัชรธีรอาจารย์, ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระราชวัชรสารบัณฑิต, รศ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพเวที, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาชำนาญ มหาชาโน, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระอุดมสิทธินายก, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.สุรพล สุยะพรม
 รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือ
 ผศ.ดร.หิรัญภรณ์ แก่นท้าว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.เดช ชูจันทร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระปลัดวิระศักดิ์ อีร์งกูโร, ดร.

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย

ทีมบรรณาธิการ

รศ.ดร.ดวงตา สราญรมย์
 รศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น
 รศ.ดร.ชัยยุทธ ชีโนกุล
 อาจารย์ ดร.ลำพอง กล่อมกุล
 อาจารย์ ดร.ไชยา ประดิษฐ์ธรรม

มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

กองจัดการ

พระคมสัน จิตเมธโส, ผศ.

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย

พระมหาเกรียงศักดิ์ อินทปญโญ, ดร.

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย

อาจารย์ ปริญญา นิกรกุล

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย

อาจารย์ ดาวเหนือ บุตรสีทา

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย

ศิลปกรรม :

พระมหาเกรียงศักดิ์ อินทปญโญ, ดร.

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย

นายถาวร ภูเขา

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย

สำนักงาน

สำนักงานวารสารสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อาคารเรียนรวม โชน B ชั้น M

เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ : วารสารสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

1. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.
2. พระอุดมสิทธินายก, รศ.ดร.
3. พระครูสุธีภิตติบัณฑิต, รศ.ดร.
4. รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม
5. รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง
6. พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, รศ.ดร.
7. รศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น
8. รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง
9. ผศ.ดร.รัฐพล เย็นใจมา
10. ผศ.ดร.ผดุง วรรณทอง
11. ผศ.ดร.ธิดาภูมิ ห่มนมี
12. ผศ.ดร.สมบัติ อรรถพิมล
13. อาจารย์ ดร.ลำพอง กล่อมกุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

1. พระเมธาวิเชียร รศ.ดร.
2. รศ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์
3. รศ.ดร.อัจฉรา หล่อตระกูล
4. รศ.ดร.ชัยยุทธ ชีโนกุล
5. รศ.ดร.ดวงตา สราญรมย์
6. รศ.ดร.นงเยาว์ อุทุมพร
7. รศ.ดร.มนตรี วิวาทสุข
8. รศ.ดร.ภูมิ โชคเหมาะ
9. รศ.ดร.ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล
10. ผศ.ดร.พลปลั่ง คงชนะ
11. ผศ.ดร.ชุมพล รอดแจ่ม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

12. ผศ.ดร.นฤมล อนุสนธิพัฒน์
13. ผศ.ดร.ปณณธร หอมบุญมา
14. ผศ.ดร.สุธี โกสสิทธิ์
15. ผศ.ดร.พงษ์พันธ์ นารีน้อย
16. ผศ.ดร.คณกร สว่างเจริญ
17. ผศ.ดร.อนันต์ อุปสอด
18. ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร
19. ผศ.ดร.ตระกูล จิตวัฒนากร
20. อาจารย์ ดร.พรพรรณ โปร่งจิต
21. อาจารย์ ดร. สุพรรณนิภา ศรีพูล
22. อาจารย์ ดร.ไชยา ประดิษฐ์ธรรม
23. อาจารย์ พีรพัฒน์ พันศิริ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

บทบรรณาธิการ

วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับนี้เป็นฉบับที่ 2 ประจำปี 2567 (มีนาคม - เมษายน) และเป็นวารสารที่ตีพิมพ์บทความวิจัย และบทความวิชาการด้านสังคมศาสตร์ ดังนั้น กองบรรณาธิการมีความเข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับคุณภาพวารสารตามกรอบการประเมินคุณภาพวารสาร บทความทางวิชาการและงานวิจัยได้รับการคัดเลือก และคัดกรองอย่างเข้มข้นโดยผู้เขียนเพื่อตีพิมพ์บทความตามมาตรฐานที่กำหนดเพื่อปรับปรุงคุณภาพของวารสารให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ กองบรรณาธิการยังได้ปรับปรุงรูปแบบและรายละเอียดของเนื้อหา ในปริมาณที่จะทำให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 ประจำปี 2567 (มีนาคม - เมษายน) ประกอบด้วย บทความวิชาการและงานวิจัยจำนวน 5 บทความ สุดท้ายนี้ บรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความวิชาการและบทความวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านตามความเหมาะสม หากผู้อ่านให้คำแนะนำในการปรับปรุงวารสารนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาไทย กองบรรณาธิการขอขอบคุณและยินดีรับไว้เพื่อการปรับปรุงวารสารต่อไป



ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดช ชูจันทร์
บรรณาธิการวารสาร

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กองบรรณาธิการ	(1)
คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ	(3)
บทบรรณาธิการ	(5)
สารบัญ	(6)
บทความวิชาการและบทความวิจัย	
แนวทางการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบ (Slow Tourism) ในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนกลางที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เอนก ไยอินทร์, พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ดิเรก ดั่งลอย, มัลลิกา ภูมะธน	1-9
การประยุกต์ใช้หลักศีล 5 ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข พระครูอนุกุลกัลยาณกิจ	10-26
สงฆ์ : พุทธนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ธนภณ สมหวัง	27-38
ไตรสิกขาเพื่อการจัดการนโยบายทันตสาธารณสุข เสาวนีย์ มิตรตะธรรมากุล	39-54
การศึกษาบุคลิกภาพของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดพิษณุโลก: โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ตามแนวคิดบุคลิกภาพของ Carl G. Jung ศิริภัทร ศรีวราพงศ์, กมลกรกช ยศด้อย, จุฑาทิพย์ แสงวาโท, สิริณัฐสุทธิธีร์ แจ่มสน	55-74

**แนวทางการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบ
(Slow Tourism) ในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนกลางที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ**
LINES FOR DEVELOPING THE POTENTIAL OF SLOW TOURISM IN THE CENTRAL
CHAO PHRAYA RIVER BASIN SUITABLE FOR THE ELDERLY

เอนก ไยอินทร์, พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ดิเรก ด้วงลอย, มัลลิกา ภูมะธน
Anek Yaiin, Phra Paladrapin Puttisaro, Direk Duangloi, Mallika Phumathon
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: Rapin.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย มีเป้าหมายเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบ (Slow Tourism) ในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนกลางที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบ (Slow Tourism) ในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนกลางที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา อันหมายถึงวัด โบราณสถาน และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เมื่อสำรวจในภาพรวมต่อแนวทางในการพัฒนา ซึ่งยังต้องพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้งสถานที่ท่องเที่ยวยังมีจำกัด ต้องพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งในส่วนในพื้นที่และกิจกรรมมากขึ้น พัฒนาในส่วนของกิจกรรมที่หลากหลายเพียงพอสำหรับกลุ่มเป้าหมายการท่องเที่ยว และการพัฒนาอารยสถาปัตย์ที่เพียงพอเหมาะสมให้เอื้อต่อการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุด้วย เพื่รองรับการท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบภายในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง และสิงห์บุรี ภายใต้กิจกรรมแสงบุญแสงธรรม

คำสำคัญ: การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง; การจัดการท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบ; อารยสถาปัตย์ที่เหมาะสมต่อผู้สูงอายุ

Abstract

This article is part of the research. The goal is to study the approaches for developing the potential of slow tourism in the central Chao Phraya Basin area that is suitable for the elderly. using qualitative research methods Study from documents, research, interviews, and participatory observations.

The study found that Guidelines for developing the potential of slow tourism in the central Chao Phraya River Basin suitable for the elderly Most of which are religious tourist attractions. which means temples, ancient sites and important historical places When surveying the overall approach to development Which still needs to be developed in various areas, both tourist attractions are still limited Need to develop a variety of tourism resources in terms of areas and more activities Develop activities that are diverse enough for the tourism target group. and the development of civilization that is adequate to facilitate tourism for the elderly as well to support tourism without haste in the areas of Phra Nakhon Si Ayutthaya, Ang Thong, and Things Buri under the pilgrimage activities, as the tourists in the interview group traveled to travel.

Keywords: Tourist Attraction Development in The Central Chao Phraya River Basin; Leisure Tourism Management; Civilized Architecture Suitable for The Elderly

บทนำ

ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี (ปราณี ตันประยูร และ กิติมา ทามาลี, 2561 ; ชิดชม กันจุฬา, 2563 ; ชนินทร สวณภักดี, 2561) เป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ของชาติไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์หวงแหนไว้ และควรส่งเสริมให้คนในชาติเกิดความรู้สึกรักผูกพันและหวงแหน ควรมีการรณรงค์ส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยว สำหรับกลุ่มคนทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะกลุ่มคนผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึง ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์จะทำการศึกษาถึงแหล่งท่องเที่ยวใน พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี (วันทนี้อย่าง สอนภักดี, 2562 ; อนุชา กลมเกลี้ยง และคณะ, 2565 ; จิตาพัชญ์ ไชยสิทธิ์, ลฎาภา แผนสุวรรณ และ ลภัสวัฒน์ คล้ายแสง, 2561) ที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบ (Slow Tourism) ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

การจัดการท่องเที่ยวเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคดังกล่าว และในหัวใจสำคัญดังกล่าว ความจำเป็นและสิ่งจำเป็นคือ ปัจจุบันจำนวนผู้สูงอายุและสัดส่วนผู้สูงอายุ (ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป) ของประเทศไทยเพิ่มขึ้นในอัตราที่รวดเร็ว ทำให้โครงสร้างประชากรของประเทศไทยกำลังเคลื่อนเข้าสู่ระยะที่เรียกว่า “ภาวะประชากรผู้สูงอายุ (Population Ageing)” อันจะมีผลต่อสภาพทางสังคม สภาวะเศรษฐกิจและการจ้างงาน ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรทางสุขภาพและสังคมของประเทศอย่างต่อเนื่องใน

ระยะยาว การกำหนดแผนระยะยาวที่เหมาะสมและเป็นรูปธรรมสำหรับการเปลี่ยนและพัฒนา จึงเป็นที่ตระหนักทั้งของรัฐและประชาคมต่างๆ ว่ามีความสำคัญในลำดับต้น จากข้อมูลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทยปี 2558-2573 จะเห็นว่าภาพรวมประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ “สังคมสูงวัย” (Aged Society) และในอีก 10 ปี ข้างหน้าจะเริ่มเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Completed Aged Society) ดังปรากฏในงานวิจัยอาทิ สังคมผู้สูงอายุ (อย่างสมบูรณ์): ภาวะสูงวัยอย่างมี (จุฬารัตน์ แสงทอง, 2560) การศึกษาและพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ (ชนภัช ลิ่มสืบเชื้อ, 2553) การใช้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ: ศึกษากรณี ชมรมผู้สูงอายุในเครือข่ายของสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย (ลัดดา สุทนต์, 2551) สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย 2558 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2559) สังคมผู้สูงอายุ: โอกาสและความท้าทายทางธุรกิจ (พวงชมพู โจนส์, 2561) การเกื้อหนุนทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ พื้นที่ศึกษาในเขตภาคเหนือ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2541) เป็นต้น

สำหรับผู้สูงอายุนั้นการพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความบันเทิง โดยอาจจะกระทำได้เดียวหรือเป็นหมู่คณะก็ได้ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งร่างกายและจิตใจ โดยเหตุที่ผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของระบบการทำงานในร่างกาย ดังนั้น แนวคิดการรณรงค์ส่งเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคต่างๆ ทั้งที่พักร่มค้างคืน วัด โบราณสถานต่างๆ (เตือนใจ นุชเทียน และคณะ, 2562) ให้มีการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ให้มีลักษณะครอบคลุมตามหลักการจัดการการท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบ (Slow Tourism) ซึ่งเป็นแนวคิดการออกแบบสภาพสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย สถานที่ สิ่งของ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่สภาพแวดล้อมทางกายภาพให้รองรับการใช้งานของมวลสมาชิกในสังคม (อัศวินท์ ศาสนพิทักษ์, 2560) โดยที่ไม่ต้องออกแบบหรือจัดทำขึ้นสำหรับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย วัยเด็กหรือวัยชรา ใช้ขาเดินหรือใช้รถเข็น การออกแบบดังกล่าวจะเน้นประโยชน์สูงสุดของคนในสังคมร่วมกัน โดยไม่มีข้อจำกัด เช่น การทำทางลาดขึ้นลง ทางเท้า และอาคารสถานที่ต่างๆ ให้กับผู้ที่ใช้รถเข็นหรือรถล้อกลทางเดินสำหรับคนตาบอด เพื่อให้พวกเขาเหล่านั้นใช้ชีวิตนอกบ้านได้อย่างสะดวกและปลอดภัย ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบ (Slow Tourism) ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ซึ่งในปัจจุบันมีหลายจังหวัดของประเทศไทยได้มีการรณรงค์ส่งเสริมความเป็นเมืองต้นแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบ (Slow Tourism) เพื่อการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของกลุ่มผู้สูงอายุ (โชคชัย สุเวชวัฒนกุล และ เกศรา สุขเพชร, 2020)

โดยการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ แนวทางการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบ (Slow Tourism) ในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนกลางที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศพื้นที่ท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่ที่มีศักยภาพตามแนวการจัดการท่องเที่ยว

แบบไร้ความเร่งรีบ (Slow Tourism) สำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เพื่อรณรงค์ส่งเสริมการพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว และส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ มีการสรุปเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการดำเนินงานหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมการท่องเที่ยว กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สมาคมผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย ผู้ประกอบการสถานที่ท่องเที่ยว วัด โบราณสถาน และส่วนงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมได้จริง เกิดความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจนเป็นองค์ความรู้เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อธุรกิจได้

แนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบ

ในการจัดการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุในแบบไร้ความเร่งรีบ สิ่งที่ควรคำนึง คือการออกแบบระบบทั้งหมดในองค์กรรวมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้น จนกระทั่งกลายเป็นกลไกการท่องเที่ยวในองค์กรรวม โดยเริ่มตั้งแต่

1. การประชุมวางแผนแม่บท เพื่อพัฒนาแหล่งเที่ยวและระบบนิเวศวิทยาอื่นๆ ให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติในองค์กรรวม เพื่อให้เจ้าของสถานที่ท่องเที่ยวอันหมายถึงวัด ผู้ประกอบการและระบบอื่นๆ เอื้อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายและความต้องการของกลุ่มที่เข้ามาท่องเที่ยว โดยเฉพาะผู้สูงอายุในบริบทของการท่องเที่ยวแบบเน้นช้า

2. การขับเคลื่อนในระบบนิเวศของการท่องเที่ยวในส่วนของระบบการขนส่ง ที่พัก ทรัพยากรการท่องเที่ยวออกแบบมาเพื่อตอบโจทย์สำหรับกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบ (Slow Tourism) ในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนกลางที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบ (Slow Tourism) ในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนกลางที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ต้องเป็นการร่วมกันพัฒนาในแบบองค์รวม โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา อันประกอบด้วยโบราณสถาน วัดในพระพุทธศาสนา และทรัพยากรการท่องเที่ยวอื่นๆ เมื่อสำรวจในภาพรวมต่อแนวทางในการพัฒนา ซึ่งยังต้องพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้งสถานที่ท่องเที่ยวยังมีจำกัด ซึ่งต้องเพิ่มขึ้นหรือมีการเข้าไปพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เพิ่มขึ้น การเข้าไปส่งเสริมให้เกิดการออกแบบพื้นที่ในแบบอารยสถาปัตย์ที่เอื้อต่อกลุ่มเป้าหมายเพื่อการท่องเที่ยว ต้องพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งในส่วนในพื้นที่และกิจกรรมมากขึ้น พัฒนาในส่วนของกิจกรรมที่หลากหลายเพียงพอสำหรับกลุ่มเป้าหมายการท่องเที่ยว และการพัฒนาอารยสถาปัตย์ที่เพียงพอเหมาะสมให้เอื้อต่อการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุด้วย เพื่อรองรับการท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบภายในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง และสิงห์บุรี ภายใต้กิจกรรมแสวงบุญแสวงธรรมดั่งที่นักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มสัมภาระได้เดินทางมาท่องเที่ยวได้ให้ข้อมูลตามทัศนคติและความพึงพอใจ

4. การพัฒนาการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุแบบไร้การเร่งรีบ ต้องพัฒนาในแบบองค์รวม ที่เนื่องต่อกันทั้งในส่วนของเจ้าของสถานที่ หมายถึง วัด โบราณสถาน ที่จะต้องออกแบบพื้นที่การท่องเที่ยวให้สอดคล้องกันในองค์รวมทั้งสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นแบบอารยสถาปัตย์ มีสิ่งสนับสนุนการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ อาทิ ห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ ที่จอดรถ ทางลาดชัน บันได ราวจับ ทั้งหมดควรเป็นไปเพื่อการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุ มีศักยภาพในตัวเองเพื่อการท่องเที่ยว การออกแบบพื้นที่การท่องเที่ยวต้องเชื่อมโยง เป็นเนื้อเดียวกันระหว่างสถานที่กับสถานที่ ระหว่างกิจกรรมกับกิจกรรม ที่พบส่วนใหญ่ยังเป็นแบบเอกเทศไม่เกี่ยวข้องกัน จึงทำให้เหมือนกันและไม่ตอบโจทย์ต่อกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น

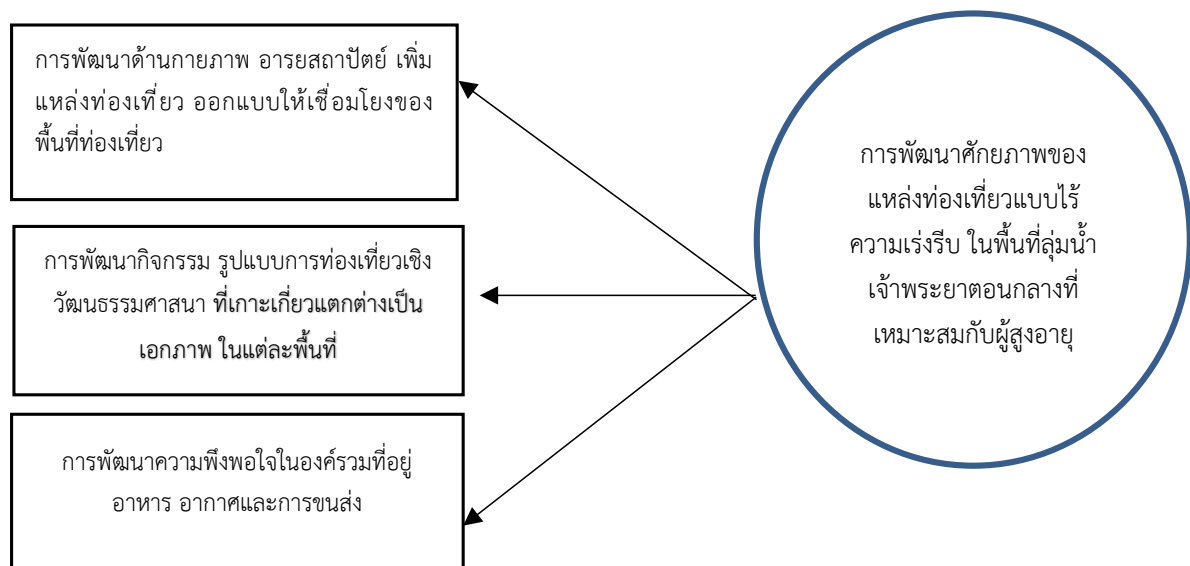
5. กรณีผู้สูงอายุสิ่งที่ควรตระหนักถึงคือการพัฒนาการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุต้องมุ่งไปสู่ความรู้และการจัดการความรู้ ในความหมายนี้พระพุทธรศาสนามุ่งเป้าไปที่การจัดการความรู้ตั้งชื่อ “พุทธะ” ที่แปลว่า รู้ ตื่น เบิกบาน ดังนั้น การแสวงหาความรู้เป็นเจตจำนงของพระพุทธรศาสนาในการจัดการศึกษา ดังพุทธพจน์ที่พระองค์ตรัสตอบกับพระอานนท์ที่ว่า “โย โว อานัน ทะ มะยา อัมโม จะ วินะโยจะ เทสิโต ปัญญุตโต” แปลว่า “อานนท์ ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้ว แก่พวกเราทั้งหลาย โส โว มะมัจจะเยนะ สัตถา ธรรมวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเราทั้งหลายโดยกาลล่วงไปแห่งเรา” (ที.มหา (ไทย) 10/178/141) แนวคิดอธิบายได้ว่า พระพุทธรศาสนาเป็นศาสนาของความรู้ (พุทธะ) ความจริง (สัจจะ) เป็นความจริงแท้เชิงประจักษ์ (ัตถะ) เป็นที่ชอบใจหรือถูกใจ (ปิโย) ประกอบด้วยประโยชน์เพื่อคนส่วนใหญ่ (ัตถะ) ดังนั้น อาจสรุปได้สั้นๆ ว่า แนวคิดการพัฒนาหรือจัดการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นวัยชรา หรือสูงอายุ จะต้องพยายามเข้าไปแสวงหาความรู้ที่เป็นความจริง ในเรื่องนั้น ตามประวัติความเป็นมาที่ถูกต้อง รวมทั้งเมื่อเข้าไปในศาสนสถานนั้น ต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักความเชื่อ วิถีคิด วิถีปฏิบัติของชุมชนนั้นต่อการจัดการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังจะเชื่อมโยงไปถึงการจัดการท่องเที่ยวต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ หากการจัดการท่องเที่ยวสามารถส่งเสริมหรือดำเนิน หรือพยายามให้มุ่งไปอย่างนั้น ก็ย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อการรักษาความรู้ที่ถูกต้องเป็นประโยชน์ต่อการรักษาและสืบทอดในสิ่งที่ถูกต้อง

พุทธพจน์ที่ตรัสตอบพระยามารที่ว่า “ดูก่อนมารผู้ใจบาป ตราบใดสาวกทั้งหลายของตถาคต คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เป็นพหุสูตรทรงจำไว้ได้ซึ่งพระธรรมวินัย ศึกษาและปฏิบัติสืบทอดกันไป แสดงหลักธรรมคำสอนโปรดเวไนยสัตว์ ทั้งเทวดาและมนุษย์ให้หลุดพ้นสำเร็จมรรคผลนิพพานได้ ยังศาสนาให้แผ่ไพศาลไปทั่วสารทิศแล้ว ตราบนั้น ตถาคตจะรับอาราธนาท่านเข้าสู่ปรินิพพาน” แปลโดยความหมายคือเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าต่อการเผยแผ่ศาสนา คือความมั่นคงด้วยหลักการ และการดำรงอยู่ของพระพุทธรศาสนาผ่านศาสนาที่ทรงบัญญัติขึ้นมาไม่ว่าจะด้วยเหตุผลหรือสาเหตุใดก็ตาม

ในงานของพระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอุน) เรื่อง “รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย” ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความคิดเห็นของ

กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของวัดและผลการเรียนรู้ด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา พบว่า นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมีความสนใจในการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการเจริญจิตภาวนาและการเจริญปัญญา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่า ทางวัดได้จัดให้มีข้อมูลข่าวสาร สถานที่ และการแนะนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมมีรูปแบบการฝึกอบรมด้านจิตใจที่ดี ซึ่งสิ่งที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการปฏิบัติ คือ การเห็นคุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์ การเห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตใจและปัญญา การเห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย การเห็นคุณค่าของการรักษาศีล การเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

ดังนั้นจากรูปแบบแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสามารถถอดออกมาเป็นแผนภาพได้ คือ



ภาพที่ 1 การจัดการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุในเขตจังหวัดอ่างทอง

จากภาพจะสะท้อนถึงแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุในเขตจังหวัดลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้ในอ่างทอง สิงห์บุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งหมดมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ที่จะต้องมีการเข้าไปปรับปรุงพัฒนาเพื่อตอบโจทย์การท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มที่เป็นประชากรซึ่งจะเป็นส่วนใหญ่ของประเทศเพื่อส่งเสริมกระตุ้นให้เกิดสุขภาวะทางจิตของกลุ่มผู้สูงอายุ และส่งเสริมสุขภาวะด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและเป็นประโยชน์แก่องค์รวมต่อไป

สรุป

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในกรอบการศึกษานี้ จะมุ่งไปที่การพัฒนาบนพื้นฐานของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การออกแบบการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสภาพการใช้งาน รวมไปถึง

การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องเฝ้าต่อกลุ่มเป้าหมายอันหมายถึงผู้สูงอายุที่ต้องมีการเคลื่อนไหวทางกายภาพที่ช้าลงแบบค่อยเป็นค่อยไป การพัฒนาด้านองค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้งในส่วนของการสถาปัตยกรรมจะต้องเกิดขึ้น ทั้งที่จอดรถ ห้องน้ำ ทางลาดชัน ราวจับ หรือระบบนิรภัยที่จะช่วยเมื่อต้องประสบอุบัติเหตุ การออกแบบกิจกรรมที่ตอบโจทย์ การเคลื่อนไหวช้าของผู้สูงอายุ มีความหลากหลายและเป็นไปเพื่อพัฒนาสุขภาพชีวิตและคุณภาพจิตในองค์กรร่วมด้วย การสร้างความพึงพอใจในระบบองค์กรร่วม ซึ่งผู้สูงอายุเวลาเดินทางจะต้องไปกับลูกหลาน ครอบครัว ดังนั้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจึงต้องสอดคล้องกับคนกลุ่มอื่นๆ ในนามของสมาชิกภายในครอบครัวด้วย และที่สำคัญผู้สูงอายุอาจเป็นวัยสุดท้าย ที่จะต้องมุ่งไปสู่คุณภาพชีวิตที่มั่นคงยั่งยืน กล่าวคือการจัดการท่องเที่ยวต้องมุ่งไปสู่คุณภาพชีวิตของคนหรือสถานที่นั้นๆ ดังปรากฏในหลายกรณีที่วิถีชีวิต การดำเนินชีวิตของคนในสถานที่ที่ท่องเที่ยวนั้นเปลี่ยนไป ทั้งวิถีชีวิต การดำเนินชีวิต รูปแบบกิจกรรม ที่ต้องดำเนินไปเพื่อการท่องเที่ยว เช่น หลายคนบอกว่าปรายเปลี่ยนไป เป็นต้น แนวคิดทางพระพุทธศาสนามีหลักการที่ว่า “นัตถิ สันติ ปะรัง สุขัง” หากนำแนวคิดนี้ทางพระพุทธศาสนา อันเป็นพุทธพจน์นี้ยืนยันว่าหลักคิดทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิต หรือความถูกต้องของคุณภาพชีวิต กล่าวการจัดการท่องเที่ยวโดยเฉพาะวัดและพระศาสนานั้น วัดควรเป็นที่สงบ ร่มรื่น และก่อให้เกิดคุณภาพจิตในทางสร้างสรรค์ ไม่ใช่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในแบบอีกทีก็ หรือทำลายคุณค่าพื้นฐานของความเป็นวัดไป ซึ่งแปลว่าขัดกับเจตนารมณ์ของวัด ของพระศาสนาและอุดมคติทางศาสนา ซึ่งนักจัดการออกแบบหรือดำเนินการท่องเที่ยว จะต้องคำนึงถึงหรือให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน และในเวลาเดียวกันสอดคล้องกับรูปแบบของผู้สูงอายุต่อการดำเนินชีวิตด้วยเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนาวดี พวงชื่น และแสงสรรค์ ภูมิสถาน. (2563). พฤติกรรมการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุต่อการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*, 15(2), 29-42.
- จิตาพัชญ์ ไชยสิทธิ์, ฤฎาภา แผนสุวรรณ, และลภัสวัฒน์ คล้ายแสง. (2561). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวตลาดต้องชมวัดพระนอนจักรสีห์ จังหวัดสิงห์บุรี. *วารสารวิทยาลัยโลจิสติกส์และซัพพลายเชน*, 4(1), 1-15.
- จุฑารัตน์ แสงทอง. (2560). สังคมผู้สูงอายุ (อย่างสมบูรณ์): ภาวะสูงวัยอย่างมีคุณภาพ. *วารสาร รุสมีแล*, 38(1), 5-28.
- ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- ชนภัช ลิ้มสืบเชื้อ. (2553). *การศึกษาและการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- ชนินทร์ สวณภักดี. (2561). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรมจังหวัดสิงห์บุรี. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี*, 9(1), 40-50.
- ชิดชม กันจุฬา. (2563). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเมืองรองของนักท่องเที่ยวชาวไทย กรณีศึกษาจังหวัดอ่างทอง. *วารสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน*, 2(2), 64-80.
- โชคชัย สุเวชวัฒนกุล และเกศรา สุขเพชร. (2563). อิทธิพลของการสื่อสารการตลาดที่มีต่อการสนับสนุนของลูกค้านักค้าสำหรับบริษัทนำเที่ยวต่างประเทศซึ่งดำเนินการโดยผู้ประกอบการชาวไทย. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 16(1), 81-97.
- เตือนใจ นุชเทียน และคณะ. (2565). การสำรวจการเตรียมความพร้อมและประสบการณ์ในการดูแลสุขภาพนักท่องเที่ยวของผู้ประกอบการท่องเที่ยวปี 2562. *วารสารการแพทย์และสาธารณสุขเขต 4*, 12(1), 1-12.
- ปราณี ต้นประยูร และกิติมา ทามาลี. (2561). การจัดการการท่องเที่ยวอยุธยาเมืองมรดกโลก. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทรรศน์*, 8(3), 171-184.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2552). เทรนด์นักท่องเที่ยวสูงวัยมาแรงเร่งปรับตัวชิงเค้ก 700 ล. คน. สืบค้น 9 พฤษภาคม 2565, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9520000149691&TabID=2&>
- พวงชมพู โจนส์. (2561). สังคมผู้สูงอายุ: โอกาสและความท้าทายทางธุรกิจ. *วารสารธุรกิจปริทัศน์*, 10(1), 1-6.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร และคณะ. (2553). รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2556). รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2555. กรุงเทพฯ: บริษัท ที คิว พี จำกัด.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2559). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย 2558. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ลัดดา สุทนต์. (2551). การใช้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ: ศึกษากรณีชมรมผู้สูงอายุในเครือข่ายของสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วันทนี้อย์ แสนภักดี. (2562). แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอยุธยาเมืองมรดกโลก ในมุมมองของผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 9(1), 36-49.

- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2541). *การเกื้อหนุนทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ พื้นที่ศึกษาในเขตภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการพิมพ์.
- อัศวินท์ ศาสนพิทักษ์. (2560). การขยายอายุที่จะเกษียณในสังคมผู้สูงอายุ. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยธนบุรี*, 11(24), 90-96.
- อนุชา กลมเกลี้ยง และคณะ. (2565). การออกแบบกราฟิกและภาพประกอบ เพื่อการสื่อสารทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยว จังหวัดอ่างทอง. *วารสารศิลปศาสตร์ มทร. กรุงเทพ*, 4(1), 85-96.
- วรัชต์ มัธยมบุรุษ. (27-29, มกราคม, 2554). *แนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ กรณีศึกษาพื้นที่รอบการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะ จังหวัดลำปาง*. ใน การประชุมวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปี 2554. การพัฒนาอนาคตชนบทไทย: ฐานรากที่มั่นคง เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน, มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- Kotler, P. and Keller, K. (2006). *Marketing Management* (12th ed.), Prentice Hall, Upper Saddle River

การประยุกต์ใช้หลักศีล 5 ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

APPLYING THE FIVE PRECEPTS TO A HAPPY LIFE

พระครูอนุกุลกัลยาณกิจ

Phakruanukulkanyanakich (muangman)

วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ

Suphanburi Srisuvarnabhumi Buddhist College.

Corresponding Author E-mail: anukulkanyanakich.mua@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

มนุษย์เราจะอยู่อย่างมีความสุขในสังคม ถ้าไม่มีหลักศีล 5 เป็นคุณธรรมพื้นฐาน ก็ทำให้มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์สังคมที่จะต้องกินและบริโภค การดำรงชีพของมนุษย์คือผลประโยชน์ของตนเอง ประกอบกับธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์มักเห็นแก่ตัว ชอบเอาเปรียบผู้อื่น ถ้ามนุษย์ขาดคุณธรรมขึ้นพื้นฐานในจิตใจ การทำมาหากินก็ต้องมีบาดแผล ทะเลาะวิวาทกับการต่อสู้เพื่อฆ่ากันเกิดสงคราม เหตุการณ์รุนแรงต่างๆ จึงเกิดขึ้นได้ ให้สังเกตเหตุการณ์ของประเทศทุกวันนี้ จึงมีหลายวิธีที่จะนำหลักธรรมะในชีวิตไปปฏิบัติ ควรเริ่มต้นด้วยหลักศีล 5 แม้ไม่ได้ทุกข้อ ได้เพียงข้อใดข้อหนึ่งและยึดถือปฏิบัติเป็นนิจ จะทำให้บุคคลนั้นๆ นำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุขในการดำเนินชีวิต ควรใส่ใจปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

คำสำคัญ: การประยุกต์; หลักศีล 5; การดำเนินชีวิต; ความสุข

Abstract

Human beings will live happily in society. If there are no 5 precepts as the basic virtue It makes human beings a social animal to eat and consume. Human sustenance is self-interest. coupled with the true nature of human beings are often selfish like to take advantage of others If human beings lack basic virtue in their minds, their livelihood must be wounded. Brawl and fighting to kill each other, war. Various violent events can occur. Notice the events of the country today. Therefore, there are many ways to put Dharma principles in life into practice. Should start with the 5 precepts, although not all of them Only one item and always adhere to it. will make that person lead to a well-being and happiness in life Should pay attention to practice regularly will be very helpful.

Keywords: Application; The Five Precepts; Lifestyle; Happiness

บทนำ

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางอาชญากรรม การทำลายล้าง ฆ่ากันและกัน การปล้นชิงทรัพย์ การทำความผิดทางเพศ การโกหกหลอกลวง และการ เสพ สิ่งเสพติดให้โทษ ดังเช่นที่ปรากฏเป็นข่าวทางสื่อสารมวลชนอยู่บ่อยๆ ตลอดถึงปัญหาทาง สังคม เศรษฐกิจการเมืองการปกครอง เมื่อว่าโดยสรุปแล้วแต่เป็นการประพาดพิง ในเรื่องการ ละเมิดศีล 5 ทั้งสิ้น เพราะคนยึดเอาประโยชน์ตนและพวกพ้องเป็นใหญ่ ไม่ใส่ใจผลกระทบต่อ ส่วนรวม ขาดความ รับผิดชอบ เห็นผิดเป็นชอบ ในขณะที่สังคมเปลี่ยนไป ประกอบกับขาดความ เข้าใจหลักศีลธรรม และไม่เห็นความสำคัญของศีลธรรม เพราะความโลภ โกรธ หลง เข้าครอบงำ จิตใจ ความคิดอ่านและความ ประพฤติหลายอย่าง ซึ่งแต่ก่อนถือว่าเป็นความชั่ว ความผิด ได้ กลายเป็นสิ่งที่คนในสังคมยอมรับ แล้วพากันประพฤติปฏิบัติโดยไม่รู้สึกละอาย สะเทือน จนทำให้ เกิดปัญหาและทำให้วิถีชีวิตมีดมนลงไป พวกเราชาวพุทธจะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหานี้อย่าง จริงจัง ต้องยึดหลักการให้มันคงที่จะไม่ทำอะไรๆ ที่ชั่วที่เสื่อม ต้องกล้าบากบั่นที่จะทำแต่สิ่งที เป็นความดีเป็นความถูกต้องและเป็นธรรม เพื่อให้ผล (สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมีพระปฐมบรมราชโองการ, 2516, น. 7) ความประพฤติปฏิบัติชอบบังเกิดเพิ่มพูนขึ้นและคำจูนส่วนรวมไว้มิให้เสื่อมทรุดลง หากให้กลับฟื้นคืน ดีขึ้นได้เป็นลำดับ

ด้วยเหตุนี้การรักษาศีล 5 ถือว่า ศีลระดับพื้นฐานเบื้องต้นเพราะศีล หมายถึง ความเป็น ปกติธรรมดา หรือการประพฤติชอบทางกาย วาจา และทางจิตเป็นศีลพื้นฐานที่จะสกัดมิจนา ทุจริตเบื้องต้นของประชาชนทุกกลุ่มอาชีพมีความสำคัญ การกระทำในสิ่งที่ดี ก็จะเป็นตัวอย่างและ แบบอย่างที่ดีให้กับชุมชน และลูกหลานต่อไป จำทำกิจกรรมที่สื่อไปในทางที่ดี ทั้งการศึกษา ศาสนา เศรษฐกิจสังคม ความสามัคคี การให้การศึกษาในระบบการเรียนการสอนมีความจำเป็น รวมถึงการให้การศึกษาทางศีลธรรมที่ต้องเอาจริงเอาจัง ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการ รักษาศีล 5 ที่มีต่อการใช้ในชีวิตประจำวัน เท่ากับเป็นการส่งเสริมการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และยังเป็น แนวทางในการส่งเสริมเผยแผ่ศีลธรรมตามแนวพุทธศาสนาให้เกิดมีกับบุคคลที่รักษา ศีล 5 อย่างแน่นอน

ความเป็นมาแห่งศีล 5

ต้นกำเนิดคำสอนเรื่องศีล ปรากฏในอัครคัมภีร์พุทธ แสดงเรื่องเล่าเกี่ยวกับมนุษย์ในยุค ต้นๆ ว่าสังคมมีความสงบเรียบร้อย เมื่อความไม่รู้จักพอของมนุษย์ ประกอบกับอาหารที่ใช้ดำรงชีพเริ่มหายาก ทำให้เริ่มมีการกักตุนเสบียงอาหาร ปัญหาการเบียดเบียนกันของมนุษย์ จึงเริ่มขึ้น จากพฤติกรรมการถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ เป็นเหตุให้เกิดการครหาต่อว่า และมีการ พุดเท็จเกิดขึ้น ในที่สุดถึงขั้นใช้อาวุธทำร้ายกัน ปัญหาการเบียดเบียนกันของมนุษย์ทำให้สังคม เตือร้อนและวุ่นวาย มนุษย์จึงได้เริ่ม แก้ปัญหาด้วยการหาผู้นำที่มีความประพฤติน่ายกย่อง คอ

ยติเตียนผู้ที่ประพฤติบาป กรรมชั่ว และทำการขับไล่ออกจากกลุ่ม ศิลจึงถูกนำมาเป็นเครื่องกำหนดกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้สังคมนั้นเกิดความสงบสุขเรียบร้อย วรรณะ กษัตริย์กำเนิดขึ้นเป็นวรรณะแรก จากนั้นวรรณะอื่นๆ เริ่มตามมา (พระไตรปิฎกภาษาไทย, ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 11, น. 89-97) นอกจากนี้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ศิล 5 เป็นหนึ่งในหลักการปกครองโดยธรรมของผู้นำซึ่งปรากฏในจกัณฐกัตติสูตรว่า “..พระเจ้าจักรพรรดิ นอกจากจะเป็นผู้มีศิลป์แล้ว ยังอาศัยศิลป์เป็นหลักปกครอง โดยมีจักรแก้วที่เป็นทิพย์ซึ่งเป็นเสมือนเครื่องแสดงอำนาจของผู้มีบารมี เมื่อจักรแก้วโคจรไปหยุดที่เมืองใด แทนที่จะยึดครองทรัพย์ของเจ้าเมืองเหล่านั้น แต่กลับพระราชทานคำสอน ให้เจ้าเมืองเหล่านั้น รักษา ศิล 5..” นอกจากนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงสั่งสอนคฤหัสถ์ให้ปฏิบัติตามหลักสิกขาบท 5 ประการ ดังปรากฏในคิหิสูตรความว่า “.. (ศิลป 5) ได้แก่ 1) เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ 2) เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ 3) เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดินในกาม 4) เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ 5) เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุรา และเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ทรงตระหนักให้คฤหัสถ์รักษาศิล 5 ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ และมีศรัทธามั่นคงต่อพระรัตนตรัย เมื่อตายไปจะไม่ตกไปในอบายภูมิ เป็นโสดาบันและมีความแน่อนในการบรรลุโพธิญาณในวันข้างหน้า ศิล 5 จึงมีความสัมพันธ์ไปถึงความประพฤติดีปฏิบัติชอบทั้งในระดับสังคม และระบบการปกครองทุกระดับชั้นทั้งภาคเอกชนและภาคราชการ เมื่อสังคมหมู่ใดมีผู้ที่มีศิลป์ สังคมนั้นย่อมเกิดสันติภาพอย่างมั่นคง ดังปรากฏใน ปัญจสิกขาบทสูตร แสดงให้เห็นว่า ศิล 5 จะดำรงอยู่ดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการคบมิตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงภาพชีวิตว่า ผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติดินในกาม การพูดเท็จ และการดื่มสุราเมรัย เป็นผู้มีศิลป์ 5 ก็จักคบค้ากับผู้ที่มีศิลป์ 5 และผู้ที่ไม่มีศิลป์ 5 ก็มักคบหากับผู้ที่ไม่มีศิลป์ 5 เช่นกัน ทรงสอนว่าคนที่คบค้าสมาคมกันนั้นมักจะมีศิลป์ที่ตรงกัน ผู้ที่ผิดศิลป์ข้อใดก็จะคบหาเพื่อนที่ผิดศิลป์ข้อเดียวกับตน (พระไตรปิฎกภาษาไทย, ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 16, น. 201-202)

ศิลป 5 มีมาก่อนกาลที่พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ดังข้อความที่ผู้วิจัยสำรวจการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ชาดกมีเรื่องการสมาทานรักษาศิล 5 จำนวนหลายเรื่อง ขอรวบรวมมาพอเป็นตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

พระอรรถกถาจารย์ได้เล่าเรื่องที่พญาเนื่อนิโครธสอนให้พระเจ้ากรุงพาราณสีสมาทานรักษาศิล 5 ไว้ในนิโครธชาดกว่า พระมหาสัตว์ทูลขอภัยแก่สรรพสัตว์กะพระราชาอย่างนี้แล้ว ได้ลุกขึ้นยืนให้พระราชาคงอยู่ในศิลป 5 แล้วแสดงธรรมแก่พระราชาด้วยลีลาของพระพุทธเจ้า (ขุ.ชา.อ. (ไทย) 3/1/243)

ในกุกกรชวคก พระโพธิสัตว์ได้แสดงธรรมสอนพระราชาประพฤติธรรมในพระชนกและชนนีแล้วทูลว่า ข้าแต่มหาราชจำเดิมแต่ขึ้นไป พระองค์จึงเป็นผู้ไม่ประมาท แล้วให้พระราชาดำรงอยู่ในศีล 5 จึงได้ถวายคืนเศวตฉัตรแด่พระราชา

พระอรรถกถาจารย์เล่าเรื่องไว้ในในกุกลาวกชาดกกว่า มขมาณพนั้นเจริญด้วยบุตรและธิดาทั้งหลายได้เป็นทนายบดี รักษาศีล 5

ในมหาหังสชาดก พระโพธิสัตว์ทูลถวายโอวาทพระราชาวา ขอพระองค์อย่างได้ทรงประมาท จงเสวยราชสมบัติโดยชอบธรรมเถิดแล้วให้พระราชาประดิษฐานอยู่ในศีล 5 ประการ (ขุ.ชา.อ. (ไทย) 4/1/440)

ในเนมิราชชาดก พระเจ้าเนมิราชโปรดให้สร้างโรงงาน ๕ แห่ง ทรงบริจาคทรัพย์วันละ 500,000 กหาปณะ ทุกๆ วัน ทรงเบญจศีลเป็นนิจ (ขุ.ชา.อ. (ไทย) 4/2/241)

ในวิรุทธชาดกพระเจ้าโกรพยราชทรงพอพระราชหฤทัยในการทรงสกาท้าวเธอทรงตั้งอยู่ในโอวาทของวิรุทธบัณฑิต ทรงบำเพ็ญทานรักษาเบญจศีล (ศีล 5) และอุบาสกศีล (ขุ.ชา.อ. (ไทย) 4/3/353) จนถึงชาติที่พระโพธิสัตว์ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระอรรถกถาจารย์ได้เล่าเรื่องที่พระมารดาของพระโพธิสัตว์รักษาศีล 5 ไว้ในคัมภีร์ชาดกอรรถกถาว่า ธรรมดาพระพุทธานุญาตยอมไม่โลเลในบุรุษ ไม่เป็นนักเลงสุรา แต่จะเป็นผู้บำเพ็ญบารมีมาตลอดแสนกัป จำเดิมแต่เกิดจะมีศีล 5 ไม่ขาดเลย และพระเทวีทรงพระนามว่า มหามายา นี้ทรงเป็นเช่นนี้

ศีล 5 ถือได้ว่าเป็นสมบัติของชาวโลก มานานก่อนสมัยพุทธกาล มีลักษณะเป็นสากล อีกทั้งยังเป็นกฎระเบียบทางธรรมชาติ สำหรับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าพระพุทธเจ้า จะทรงเสด็จอุบัติขึ้น หรือไม่ก็ตามแต่ศีล 5 ก็ถือเป็นหนึ่งในธรรมะที่มีมาแต่ไหนแต่ไร ดังปรากฏในจกกวัตติสูตรที่พระเจ้าจักรพรรดิทรงสอนประชาชน ให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ เว้นจากการประพฤติ ไม่เหมาะสมทางเพศ เว้นจากการกล่าวเท็จ และเว้นจากการบริโภคสุรายาเมา โดยผู้ที่ประพฤติผิด จะถูกลงโทษด้วยการจับแขวนไพล่หลัง เอาเชือกมัดให้แน่นโกนผมและตีกลองเสียงดัง แห่งประจานไปตามทางก่อนจะประหารชีวิต ด้วยการตัดศีรษะจึงทำให้ศีล 5 มีอิทธิพลมาในสังคมอินเดียสมัยนั้น จนกลายเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับนักบวชทั่วไป แต่ปรากฏว่าหลังจากนั้น ได้มีการปรับปรุงจนเหลือเพียง 4 ข้อคือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ ไม่มีเพศสัมพันธ์และไม่อวดอุตริมนุชยธรรม (ที.ปา. (ไทย) 11/102/73.) และเมื่อพระศรีศากยมุนีพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นและทรงประกาศศาสนา พระพุทธองค์ ก็ทรงยอมรับเอาข้อห้ามทั้ง 5 ข้อ มาสั่งสอนและเผยแผ่ไปสู่ผู้คนอย่างแพร่หลาย เรียกว่า “ศีล” บ้าง “สิกขาบท” บ้าง

ความหมายความสำคัญของศีล 5

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า “บรรทัดฐานชีวิตคุณธรรม ในสังคมไทย มีที่มาจากหลักคำสอนในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานในวิถีชีวิตของคนไทย

ซึ่งอนุมานได้จากการดำเนินชีวิตตามปกติ ของชาวไทยพุทธ แนวทางคุณธรรมพื้นฐาน ดังกล่าว ได้แก่ ศีล 5 คือ ไม่มุงทำร้ายผู้อื่น ไม่ทุจริตฉ้อโกง ไม่ประพฤติดินในกาม ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จ และไม่เกี่ยวข้อง สิ่งเสพติดให้โทษ” (พระพุทโธชาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2540, น. 22-84) และ ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวว่า หากพิจารณาในรายละเอียดของคุณธรรมพื้นฐาน 5 ประการ ขึ้น ต้นแล้ว จะพบว่า คุณธรรมดังกล่าว มีแต่จะเสริมสร้างให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขและยัง เป็นการพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ พร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา ชุมชนและสังคม ถามนุษย์ในโลกนี้ต่างคนต่างไม่มีศีลกันแล้ว จะเห็นได้ทันทีว่าเป็นภาวะที่ตนไม่ได้เองก็ทนตัวเอง ไม่ได้ เมื่อตัวเองไม่มีศีลตัวเองจะทน (พฤติกรรม) ของตัวเองไม่ได้ ถ้าคนไม่มีศีลกันแล้วจะเกิด เสนียดจัญไรของสังคมมากขึ้น (พุทธทาสภิกขุ, 2540, น. 77)

ความหมายของศีล 5

คำว่า “ศีล” ในพระพุทธศาสนานั้นมีปรากฏอยู่ในหลักธรรมคำสั่งสอน คือ ในพระไตรปิฎกรวมไปถึงคำอธิบายความที่ปรากฏในคัมภีร์พระอรรถกถา ฎีกา ทั้งนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ก็ได้กล่าวถึง ความหมายของศีล ไว้หลายแห่งด้วยกัน ดังนี้

ในมหานามสูตรอังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต พระพุทธเจ้าได้ตรัส เรื่องศีล โดยเฉพาะศีล 5 โดยทรงมุ่งถึง การรักษากาย และวาจาให้เรียบร้อยว่า “มหานามะ เมื่อใดแล อุบาสกเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดินในกาม เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ เป็นผู้เว้นขาด จากการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เมื่อนั้นอุบาสกชื่อว่าผู้มีศีล ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล” (อง. อฏฐก. (ไทย) 23/25/269)

คำว่า ศีล คำเดียว พระพุทโธชาจารย์ได้แสดงความหมายไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค โดย อรรถาจารย์ทั้งหลายว่า อาจารย์อื่นๆ พรรณนาอรรถในศีลศัพท์นี้ไว้ โดยนัย เช่นว่า ศีลศัพท์มีความหมายว่า สิริระ คือ สูงดุจจวียวะ คือ ศิริระ มีความหมายว่า สีสะ มีความหมายว่า สิตละ คือ เย็น มีความหมายว่า สีวะ (เกษม) พระฎีกาจารย์ผู้แต่งวิสุทธิมรรคฎีกาได้อธิบายขยายความหมายแห่งศีลศัพท์นี้ ซึ่งปรากฏในเชิงอรรถว่า ศีลหมายถึง สิริระกับสีสะ นั้นเป็นอันเดียวกัน คือ แปลว่า หัวเหมือนกัน ท่านขยายไว้ว่า เมื่อหัวขาดแล้ว ร่างกายทั้งหมดก็เสีย ใช้การไม่ได้ ฉันทใด เมื่อศีลแตกทำลายเสียแล้วร่างกาย คือคุณธรรมทั้งปวง ก็เสียไปหมด ฉันทนั้น เพราะฉะนั้น ศีล จึงมีอรรถว่า สิริระ หรือ สีสะ ความหมายว่า สิตละ (เย็น) เข้าใจได้ง่าย คือ มีศีลแล้วก็จะจับเรื่องร้อนได้ (คนมีศีลเป็นคนเย็น ไม่ทำความเดือดร้อนให้ใคร) (วิสุทธิ. (ไทย) 1/1/16)

ศีล 5 หมายถึงศีลที่มนุษย์พึงสมาทานรักษา มีจำนวน 5 ข้อ คือ ภาษาทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า นิจศีล ดังข้อความที่พระอรรถกถาจารย์ กล่าวไว้ ในคัมภีร์อรรถกถาทั้งหลาย เช่น “ผู้สมาทานศีล 5 ที่กำหนดเป็นนิจศีล สมาทานศีล 8 โดยกำหนดเป็น อุโบสถศีลเป็นต้น” (ช.อิตติ.อ. (บาลี) 317 (มมร.))

คำว่า “ศีล” คำเดียว พระพุทธโฆสาจารย์ ได้แสดงความหมาย ไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค โดยอ้างอาจารย์ทั้งหลายว่า อาจารย์อื่นๆ พรรณนาอรรถใน สีสัพพ ได้อธิบายความหมายของ ศีล ไว้ว่า คำว่า “ศีล” นี้ แปลว่า ปกติ คือ ทำกายและวาจาให้เป็นปกติให้เรียบร้อย ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด, แปลว่า เย็น คือ ทำให้เป็นคนเยือกเย็น ทำให้เย็นกาย เย็นใจ ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะขาดศีล, แปลว่า เกษม คือปลอดภัย ทำให้เบากายเบาใจ อีกอย่างหนึ่ง คำว่าศีล นี้ มีความหมายเป็น สีสนะ กล่าวคือ เป็นมูลราก ส่วนคำว่า “สีสนะ” นี้ ก็คือกิริยาที่รวมเอาไว้ อย่างดี หมายถึงความที่กรรมในทวาร มีกายกรรม เป็นต้น ไม่กระจัดกระจาย โดยความมีระเบียบอันใดอย่างหนึ่ง คือความเข้าไปรับไว้ หมายถึง ความเป็นที่รองรับ โดยความเป็นที่ตั้งอาศัย แห่งกุศลธรรมทั้งหลายหรืออีกนัยหนึ่งว่า ในคัมภีร์วิมุตติมรรค พระอุปติสสเถระ กล่าวความหมายของศีลไว้ว่า ศีล หมายถึง ศีระความเย็น สันติ ดีเลิศ การกระทำปกติและสภาพปกติตามธรรมชาติของทุกข์และสุข

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงแสดงทัศนะเรื่องความหมายของศีลไว้ว่า ศีล แปลตามศัพท์ว่า ปกติ หมายความว่า ความเป็นปกติเรียบร้อย (อย่างหนึ่ง) ความเคยชินลงรูปลงตัวติดอยู่ประจำอยู่ เป็นปกติ (อย่างหนึ่ง) ความเป็นปกติเรียบร้อย หมายถึงความปกติเรียบร้อยของความประพฤติ เพราะเว้นการที่ควรเว้น ประพฤติการณ์ที่ควรประพฤติ ศีล 5 หรือ เบญจศีล คือความประพฤติชอบทางกาย และวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน (สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2538, น. 65)

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายความหมายของ ศีล ไว้ว่า ศีล หมายถึงความเป็นปกติ หรือปกติภาวะตามธรรมดา หมายความว่า ทำทุกอย่างอยู่ตามหน้าที่ที่ควรจะทำ แต่อยู่ในภาวะปกติ คือ ไม่เดือดร้อนไม่กระวนกระวายไม่ระส่ำระสาย ไม่มีความสกปรกความเศร้าหมองใดๆ เกิดขึ้น โดยเนื้อความ ศีล หมายถึง ระเบียบที่ได้บัญญัติขึ้นไว้สำหรับประพฤติปฏิบัติกัน เพื่อให้เกิดภาวะปกติขึ้นมาที่กาย ที่วาจา ศีล คือ การปฏิบัติเกี่ยวกับระเบียบการเป็นอยู่ทางภายนอก ศีลพัฒนาที่กาย ที่วาจา ให้เป็นกาย วาจา ที่น่ายุติ เมื่อเรามีศีลเป็นพื้นฐานแล้ว เราจึงจะมีจิตที่เป็นสมาธิได้ง่าย ถ้ามีศีลดีสมาธิก็ง่าย (พุทธทาสภิกขุ, 2539, น. 56-57) ศีลธรรมกลับมาเมื่อโลกสงบเย็น ปรมาตมธรรมกลับมาเพื่อโอกาสสว่างไสว ถ้าศีลธรรมไม่กลับมาโลกาจะวินาศ ถ้าปรมาตมธรรมไม่กลับมาโลกาจะมีตมณ ดังนั้น ทุกคนต้องช่วยกันทำให้กลับมาในฐานะเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับโลกธรรม คือ หน้าที่ที่ถูกต้องแก่ความรอด รอดชีวิตด้วยขอให้ธรรมเป็นที่พึ่งเป็นสรณะ พระพุทธเจ้าท่านสอนอย่างนี้ มีธรรมะเป็นสรณะ มีตนเองเป็นที่พึ่ง มีตนเองเป็นสรณะ ต้องทำด้วยตนเอง จะให้คนอื่นมาทำแทนไม่ได้ ยังไม่เคยพบที่ไหนในพระไตรปิฎก ที่พระพุทธเจ้าสอน ให้พึ่งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นี่ไม่เคยมีหรือ มีแต่การสอนให้พึ่งตนเอง ให้พึ่งธรรมะ คือจงปฏิบัติตามหลักพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นการปฏิบัติธรรมะ กลายเป็นการพึ่งตนเอง

ขึ้นมา ถ้าพระพุทธรูปเจ้าช่วยเปนไสยศาสตร์ขึ้นมา อีกนั้นแหละ สนวนภายนอกมาช่วยก็กลายเป็นไสยศาสตร์พึ่งตนเอง ช่วยตนเอง จึงจะเปนพุทธศาสน (พุทธทาสภิกขุ, 2549, น. 8)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือภูมิธรรมชาวพุทธว่า ศิล 5 ในบาลีชั้นเดิมส่วนมาก เรียกว่า ลิกขาบท 5 หมายถึงข้อปฏิบัติในการฝึกตน, ข้อฝึก, ข้อศึกษา บ้างเรียกว่า ธรรม 5 เมื่อปฏิบัติได้ตามนี้ ก็ชื่อว่าเป็นผู้มีศีล คือเป็นเบื้องต้นที่จัดว่าเป็นผู้มีศีล สมัยต่อมา จึงเกิดมีคำว่า เบญจศีล ซึ่งในพระไตรปิฎก เพิ่งพบในคัมภีร์ชั้น อปทาน-พุทธวงศ์ (รวมถึง วินย.; ขุ.ปฎิ. บางแห่ง) ต่อมาในสมัยหลัง มีชื่อเรียกเพิ่มขึ้นว่าเป็น นิจศีล หมายถึงศีลที่ควรหัดควรรักษาเป็นประจำ บ้าง เรียกว่า มนุษยธรรม หมายถึงธรรมของมนุษย์ หรือ ธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์บ้าง การรักษาศีล 5 เป็นการเว้นจากการเบียดเบียนกัน ทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยดี ปราศจากเวรภัยไม่เดือดร้อนวุ่นวาย สังคมร่มเย็น แต่เหนือการฝึกไม่เบียดเบียนผู้อื่นโดยรักษาศีล 5 แล้ว ควรฝึกยิ่งขึ้นในด้านชีวิตส่วนตัว ให้อยู่ดีมีสุขได้โดยไม่ต้องพึ่งพาขึ้นต่อวัตถุและการเสพบริโภคมากนักพร้อมทั้งหันไปใช้เวลาแก่การแผ่แผ่บำเพ็ญประโยชน์พัฒนาด้านจิตใจ และปัญญามากขึ้น ด้วยการรักษาศีล 8 หรืออุโบสถ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2552, น. 24-25)

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายนิจศีลว่า [นิจจะสีน] น. ศีลที่ควรรักษาเป็นนิจ ได้แก่ ศีล ๖. เป็นปรกติ เสมอไป, มักใช้ว่า เป็นนิจศีล. (ป. นิจศีล). ศีลที่ควรรักษาเป็นนิจ ได้แก่ ศีล 5 เรียกว่า อาคารยวินัย คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดกายและวาจาของผู้ครองเรือนท่านรวมศีล 5 จำนวน 4 ข้อ คือ ปาณาติบาตา เวรมณี เจตนางดเว้นจากทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป อทินนาทานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เจตนางดเว้นจากประพฤติดิฉินในกาม มุสาวาทา เวรมณี เจตนางดเว้นจากกล่าวเท็จ ไว้ในกุศลกรรมบถ 10 ประการ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน มงคล. (ไทย) 2/93-94)

กล่าวโดยสรุป ศีล หมายถึง คุณธรรมพื้นฐาน เป็นเครื่องช่วยควบคุมกายวาจาของมนุษย์ให้เรียบร้อย เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ศีล 5 จึงเป็นศีลที่มนุษย์พึงสมานรักษาเป็นประจำ เพื่อทำให้สังคมมนุษย์ถึงนิพพุติ คือ ความสงบร่มเย็น

ระดับของศีล 5

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้แบ่งศีลเป็น 2 ระดับ คือ ระดับทั่วไป ได้แก่ ระดับธรรมหรือระดับที่ยังเป็นธรรม คือ เป็นข้อแนะนำสั่งสอนหรือหลักความประพฤติที่แสดงและบัญญัติไปตามกฎธรรมดาแห่งความดีความชั่ว ที่เรียกว่ากฎแห่งกรรม ผู้ทำดีทำชั่วหรือรักษาศีลละเมิดศีล ย่อมได้รับผลดีผลชั่วเองตามธรรมดาของเหตุปัจจัยหรือตามกฎแห่งกรรมนั้น ระดับเฉพาะ ได้แก่ ระดับวินัยหรือระดับที่เป็นวินัย คือ เป็นแบบแผน ข้อบังคับที่บัญญัติ คือ วางหรือกำหนดขึ้นไว้ เป็นทำนองประมวลกฎหมาย สำหรับกำกับความประพฤติของสมาชิกในหมู่ชนหรือชุมชนหนึ่ง โดยสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหมู่คณะ หรือชนชนนั้น โดยเฉพาะ ผู้ละเมิดบทบัญญัติแห่งศีลประเภทวินัยนี้มีความผิดตามอาญาของหมู่ชนเข้ามาอีกชั้นหนึ่ง เพิ่มจาก

อกุศลเจตนา ที่จะได้รับผลตามกฎแห่งกรรมของธรรมชาติ และทางด้านภายใน คือ จิตใจ ด้วย ทั้งสองทางนี้จะต้องเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กันตาม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2549, น. 431-432)

ในระดับเฉพาะหรือ ระดับวินัย ท่านเห็นว่า เป็นเจตนารมณ์ทางสังคมของศีล ดังนั้น ย่อมครอบคลุมเรื่องการจัดระเบียบชีวิตด้านนอกทั้งหมด เท่าที่จะช่วยทำสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไป กิจกรรมทั้งหลายของหมู่ชน ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่ควรจัดได้ ให้มีสภาวะที่เกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงามของชีวิตด้านในและสอดคล้องกับการที่ชีวิตด้านในที่เจริญงอกงามนั้นจะสะท้อนผลดีงามออกมาแก่ชีวิตด้านนอก คือเหมาะแก่การที่ทุกๆ คนจะพากันปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา โดยเฉพาะจะได้สามารถฝึกจิตและปัญญาให้เจริญ เพื่อจะได้ประสบชีวิตที่มีความสุขแท้จริง พร้อมด้วยจิตใจที่เป็นอิสระผ่องใสเบิกบานในท่ามกลางสังคม และสภาพแวดล้อมที่สงบเรียบร้อยร่มเย็นเป็นสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2539, น. 20)

ศีล 5 ในกรอบสิกขาบท

ศีลข้อที่ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี แปลว่า เจตนางดเว้นจากการทำลายชีวิตสัตว์รวมถึง การฆ่า การทำร้ายร่างกายและการทรมาน คำว่า “สัตว์” ในที่นี้ประสงค์เอาทั้งมนุษย์ และสัตว์เดรัจฉานที่ยังเป็นอยู่ มนุษย์ไม่ว่าชายหรือหญิง จะอยู่ในวัยใดก็ตาม จนถึงที่ยังอยู่ในครรภ์ก็ตาม จะใหญ่หรือเล็กก็ตามได้ชื่อว่าสัตว์ในที่นี้ทั้งหมด เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายของ การฆ่า การทำร้ายร่างกายและการทรมานจะได้อธิบายดังนี้

การฆ่า หมายถึง การทำให้ตาย ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานก็ตาม รวมไปถึง การฆ่าเองหรือใช้ให้คนอื่นฆ่าก็ตาม ถือว่าผิดศีลทั้งสิ้น ส่วนจะบาปมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาและชนิดของมนุษย์และสัตว์ที่ถูกฆ่า ถ้าหากว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณมาก ก็จะมีบาปมากหากว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณน้อยก็มีบาปน้อยและการฆ่านั้นก็มิอยู่ 2 ประเภทคือ ฆ่าโดยจงใจคือคิดไว้ตั้งแต่แรกแล้วว่าจะฆ่า เช่น ฆ่าคู่อริ เป็นต้น ฆ่าโดยไม่จงใจ คือไม่ได้คิดไว้ก่อนแต่บังเอิญเรื่องเกิดขึ้น เช่น ฆ่าเพราะเกิดบันดาลโทสะ เป็นต้น

การทำร้ายร่างกาย คือการทำให้มนุษย์หรือสัตว์ได้รับความเจ็บปวด ยังทุกข์ให้เกิดแก่ผู้ถูกทำร้าย ทรมาน หมายถึง การประทุษร้ายอย่างเหี้ยมโหดแก่สัตว์เดรัจฉานอย่างไม่มีปราณีให้ได้รับความทุกข์ยากลำบาก เช่น ใช้สัตว์เลี้ยงทำงานโดยไม่ให้พักผ่อนหรือกักขังจนสัตว์นั้นได้รับความทุกข์ หรือนำเอาสัตว์นั้นไปด้วยวิธีการที่ทรมาน เช่น มัดเท้ามัดปีก เป็นต้น รวมไปถึงการนำสัตว์ไปทรมานเพื่อความสนุกสนาน เช่น ชนโค ชนกระบือ ตีไก่ กัดปลา กัดจิ้งหรีด เป็นต้น (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538, น. 8)

ปาณาติบาตนั้นมียก 5 คือ 1) ปาโณ สัตว์นั้นมีชีวิต 2) ปาณสณฺณิตา มีความสำคัญว่า สัตว์นั้นมีชีวิต 3) วรกจิตต์ มีจิตคิดจะฆ่า 4) อุปกโกโม มีความพยายามที่จะฆ่าสัตว์นั้น 5) เตน มรณํ สัตว์นั้นต้องตายด้วยความพยายามนั้น

การล่วงละเมิดนอกจากศีลจะขาดแล้ว ยังถือว่าเป็นบาปด้วย ฉะนั้นจึงไม่ควรเบียดเบียน ปิ๊บคั่นกัน ควรอยู่ร่วมกันด้วยไมตรีจิต สันติภาพที่มั่นคงก็จะเกิดขึ้น

ศีลข้อที่ 2 อทินนาทานา เวรมณี แปลว่า เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วย อาการเป็นโจร คือไม่เบียดบังดำเนินการเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของที่ผู้อื่นไม่อนุญาตด้วยทางกาย หรือ ทางวาจาอันเจ้าของไม่ได้ยกให้เป็นสิทธิ์ขาด เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ในที่นี้จะอธิบายกิริยาที่ห้ามทำ ในศีลข้อ 2 มีอยู่ 3 ประการ คือ โจรกรรม ประพฤติเป็นโจร หมายถึง กิริยาที่ถือเอาสิ่งของที่ไม่มี ผู้ให้ด้วยอาการเป็นโจร 14 ลักษณะ 1) ลัก 2) ฉก 3) กรรโชก 4) ปล้น 5) ตู๋ 6) ฉ้อ 7) หลอก 8) ลวง 9) ปลอม 10) ตระบัด 11) เบียดบัง 12) สับเปลี่ยน 13) ลักลอบ 14) ยักยอก ขอบ ทั้ง 14 ประการข้างต้น จะทำเองหรือใช้ให้ผู้อื่นทำ ก็ชื่อว่าประพฤติเป็นโจรทั้งสิ้น

ฉายาโจรกรรม หมายถึงกิริยาที่ทำทรัพย์พัสดุของผู้อื่นให้สูญหรือเป็นสินใช้ตกอยู่แก่ตน ผลาญคือทำอันตรายแก่ทรัพย์พัสดุหรือหยาบฉวยทรัพย์พัสดุของผู้อื่นมาด้วยความมั่งง่ายโดยคิดว่าเจ้าของคงไม่ว่าอะไร

อทินนาทานมียก 5 คือ 1) พรปริคคหิตํ ของนั้นมีผู้อื่นหวงแหน คือมีเจ้าของ 2) พรปริคคหิตสณฺณิตา รู้ว่าเป็นของอันผู้อื่นหวงแหน 3) เถยยจิตต์ มีจิตคิดจะลัก 4) อุปกโกโม มีความพยายามที่จะลัก 5) เตน มรณํ ลักมาด้วยความพยายามนั้น

การดำเนินชีวิตด้วยการเบียดเบียนเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตนั้นจะมีโทษมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งของและคุณความดีของเจ้าของทรัพย์ เช่น สิ่งของมีค่ามาก และ ประกอบกับคุณความดีของเจ้าของทรัพย์มีมากย่อมมีโทษมาก ถ้าเป็นของเล็กน้อยก็มีโทษน้อย แต่ต้องประกอบด้วยกิเลสและความพยายาม เช่น สิ่งของมีค่าเสมอกันกับคุณความดีของเจ้าของ ทรัพย์ผู้ลักมีความปรารถนาอยากได้และความพยายามมากก็มีโทษมาก แต่ถ้าได้มาโดยง่าย มีความปรารถนาอยากได้น้อย ก็จะมีโทษน้อย เป็นต้น

ศีลข้อที่ 3 กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี แปลว่า เจตนางดเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม กามในที่นี้ หมายถึงกิริยาที่รักใคร่กันทางประเวณี หมายความว่า งดเว้นจากความประพฤติดิฉิน การที่จะล่วงละเมิดคู่ครองของผู้อื่น มีข้อห้ามสำหรับชายและหญิงมิให้ประพฤติดิฉิน

กาเมสุมิฉฉาจารมียก 4 คือ

1. อคมนิยวตฺถุ วัตถุอันไม่ควรล่วงละเมิด (หญิงชายต้องห้าม)
2. ตสฺมิ เสวนจิตต์ จิตคิดจะเสพในวัตถุที่ไม่ควรล่วงละเมิดนั้น (มีเจตนาจะเสพ)
3. เสวนปปโยโค มีความพยายามในอันเสพ
4. มคฺเคน มคฺคปปฏิปตฺตือฉิวาสนํ ยินดีร่วมสังวาสกัน

การล่วงเกินในขอบเขตของความเป็นสามี-ภรรยา ที่เป็นไปทางกาย ในการประพุดติลวงละเมิดทางเพศ จะมีโทษมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับคุณความดีของผู้ถูกละเมิด ความแรงของกิเลสและความพยายาม เช่น ผู้ถูกละเมิดประกอบด้วยคุณความดีมาก ย่อมมีโทษมาก ถ้าประกอบด้วยคุณความดีน้อย ย่อมมีโทษน้อย ถ้ามีความพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่มีความพยายามมากก็มีโทษมาก มีความพยายามน้อยก็มีโทษน้อย

ศีลข้อที่ 4 มุสาวาทา เวมณิ แปลว่า เว้นจากการกล่าวคำเท็จ คืองดเว้นจากคำพูดที่บิดเบือนจากความจริง โดยจงใจให้ผู้อื่นเข้าใจผิดว่าเป็นเช่นนั้น เช่น แสดงพยานหลักฐานเท็จมีข้อห้ามดังต่อไปนี้

มุสา หมายถึง การพูดเท็จและมืองค์ประกอบอยู่ 7 ประการคือ 1. ปต 2. ทนสาบาน 3. ทำเล่ห์กระเท่ห์ 4. มารยา 5. ทำเลศ 6. เสริมความ 7. อำความ

มุสาวาท มืองค์ 4 คือ

1. อตถํ วตถุ เรื่องไม่จริง
2. วิสวาทนจิตตํ มีจิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน
3. ตชฺโซ วายาโม มีความพยายามพูดที่เกิดจากจิตนั้น
4. ปรสฺส คทถถวิชานนํ ผู้อื่นรู้เรื่องนั้น

การแสดงออกทางกิริยาอาการที่แสดงให้ผู้อื่นเข้าใจผิดเช่น สร้างหลักฐานเท็จปลอมแปลงเอกสารหรือหลักฐาน การพูดให้ผู้อื่นเชื่อในถ้อยคำเท็จ สิ่งทีกล่าวนานี้จะมีโทษมาก หรือน้อยนั้นก็แล้วแต่ประโยชน์ที่จะถูกตัดตรอน เช่น คนที่ไม่ให้ของๆ ตนก็พูดไปว่าไม่มีก็ยังมีโทษน้อย แต่ถ้าเป็นพยานเท็จก็มีโทษมาก

ศีลข้อที่ 5 สุราเมรยมชฺชปมาทญฺฐานา เวมณิ แปลว่า เว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นสิ่งที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะไป พระพุทธเจ้าจึงตรัสโทษแห่งการดื่มสุราเมรัยไว้ 6 ประการไว้ในทมิณิกายปาฏิกวรรค สังคาลสูตรว่า “ดูกรคฤหบดี บุตร โทษในการประกอบเนืองๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท 6 ประการนี้ คือ 1) ความเสื่อมทรัพย์อันผู้ดื่มพึงเห็นเอง 2) ก่อการทะเลาะวิวาท 3) เป็นบ่อเกิดแห่งโรค 4) เป็นเหตุเสียชื่อเสียง 5) เป็นเหตุไม่รู้จักละอาย 6 เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา ดูกรคฤหบดีบุตร โทษ 6 ประการในการประกอบเนืองๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเหล่านี้แล” (ที.ปา. (ไทย) 11/179/164)

การดื่มสุราและเสพสิ่งเสพติดนอกจากจะมีโทษต่อร่างกายแล้ว ยังบั่นทอนสติปัญญาอีก ทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่นการฆาตกรรม ฉกชิงวิ่งราว อาชญากรรมทางเพศ การหลอกลวง ต้มตุ๋นและอุบัติเหตุต่างๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อตนเอง

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่าศีล 5 ได้แก่ 1) ปาณาติปาตา เวมณิ เว้นจากปาณาติบาต คือ ไม่ทำลายชีวิต จับเอาสาระว่า ความประพุดติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย 2) อทินนาทานา เวมณิ เว้นจากอทินนา

ทาน คือ ไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ หรือไม่ลักขโมย จับเอาสารว่า ความประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์ 3) กาเมสุมิฉาจารา เวมณี เว้นจากกาเมสุมิฉาจาร คือ ไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย จับเอาสารว่าความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจคู่ครองของตน 4) มุสาวาทา เวมณี เว้นจากมุสาวาท คือ ไม่พูดเท็จ จับเอาสารว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จโกหก หลอกลวงตักรอนประโยชน์หรือแกล้งทำลาย 5) สุราเมรยัมมชปมาทัญญานา เวมณี เว้นจากของเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือไม่เสพของมีนเมา จับเอาสารว่าความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาทพลั้งพลาด และองค์ประกอบของการล่วงละเมิดศีล 5 สัตว์นั้นมีชีวิตน้ำที่ดื่มนี้เป็นน้ำเมาที่มีจิตคิดจะดื่ม พยายามดื่มน้ำเมานั้นล่องพ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2552, น. 769-770)

ความสุขกับการรักษาศีล 5

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ศีล 5 เป็นหนึ่งในหลักการปกครองโดยธรรมของผู้นำซึ่งปรากฏในจกัฏฐกัตติสูตรว่า. “..พระเจ้าจักรพรรดิ นอกจากจะเป็นผู้มีศีลแล้ว ยังอาศัยศีลเป็นหลักปกครอง โดยมีจักรแก้วที่เป็นทิพย์ซึ่งเป็นเสมือนเครื่องแสดงอำนาจของผู้มีบารมี เมื่อจักรแก้วโคจรไปหยุดที่เมืองใด แทนที่จะยึดครองทรัพย์สินของเจ้าเมืองเหล่านั้น แต่กลับพระราชทานคำสอน ให้เจ้าเมืองเหล่านั้น รักษาศีล 5..” และพระพุทธองค์ทรงแสดงสั่งสอนคฤหัสถ์ให้ปฏิบัติตามหลักสิกขาบท 5 ประการ ดังปรากฏในคิหิสูตรความว่า “..(ศีล 5) ได้แก่ 1) เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ 2) เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ 3) เป็นผู้เว้นขาดจากการ ประพฤติผิดในกาม 4) เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ 5) เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุรา และเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ทรงตระหนักให้คฤหัสถ์รักษาศีล 5 ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ และมีศรัทธามั่นคงต่อพระรัตนตรัย เมื่อตายไปจะไม่ตกไปในอบายภูมิ เป็นโสดาบันและมีความแน่นอนในการบรรลุโพธิญาณมีความสุขอย่างถาวร ในวันข้างหน้า ศีล 5 จึงมีความสัมพันธ์ไปถึงความประพฤติดีปฏิบัติชอบทั้งในระดับสังคม และระบบการปกครองทุกระดับชั้นทั้งภาคเอกชนและภาคราชการ เมื่อสังคมหมู่ใดมีผู้ที่มีศีล สังคมนั้นย่อมเกิดสันติภาพมีความสุข ทั้งในชีวิตประจำวัน อย่างมั่นคง ดังปรากฏใน ปัญจสิกขาบทสูตร แสดงให้เห็นว่า ศีล 5 จะดำรงอยู่ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับ การคบมิตร

พระพุทธเจ้าทรงแสดงภาชิตว่า ผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติผิดในกาม การพูดเท็จ และการดื่มสุราเมรัย เป็นผู้ที่มีศีล 5 ย่อมมีความสุขความสุข (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 16, น. 201-202) ขึ้นชื่อว่า “ความสุข” ใครๆ ก็ปรารถนาจะมีปรารถนาจะได้ และปรารถนาจะดำรงอยู่ในความสุขตลอดไป

ด้วยกันทั้งนั้น “ความสุข” มีทั้ง “ความสุขกาย” จากการได้กินอิ่ม ได้พักผ่อนนอนหลับหรือกล่าวรวมๆ ว่ามีความสุขอยู่ดีกินดี และมีสุขภาพอนามัยดี มีทั้ง “ความสุขใจ หรือ ความสบายใจ” จากการที่ได้สมหวัง หรือการได้ตามปรารถนาพระพุทธศาสนากล่าวถึงชีวิตมนุษย์ว่า ชีวิตจะต้องประสบทั้งความสุขและความทุกข์ ดังนั้นให้มุ่งเน้นการประพฤติปฏิบัติเพื่อลดละความทุกข์สาเหตุแห่งทุกข์ และแสวงหาความสุขที่แท้จริง (พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภณจิตโต ป.ธ. 9), 2551) กล่าวโดยสรุป ความสุข คือ ความสบายกายสบายใจ เช่น ความอยู่ดีมีสุข มี 2 ประเภท คือ สุขทางกาย ได้แก่กายที่ไม่มีโรค จะต้องรักษาสุขภาพ รับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ ออกกำลังกาย พักผ่อนให้เพียงพอ มีความพอเพียงด้วยปัจจัยสี่ มีสัมมาอาชีพ เรียกว่า ที่สุขภาวะที่ดีอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี เรียกว่า โลภียสุข ส่วนสุขทางใจ ได้แก่ ใจที่ไม่มีความกังวล มีศีลธรรมทางจิตใจฝึกฝนอบรมจิตให้มี สุขภาพจิตที่ดี สมรรถภาพจิตที่ดี และคุณภาพจิตที่ดี อันพร้อมเข้าสู่สภาวะความเป็นกลางของจิต เป็นอิสระจากความโลภะ โทสะ โมหะ กิเลสอาสวะ เรียกว่า โลกุตตรสุข

ความสุขทางพระพุทธศาสนา มี 2 ประเภท 1) โลภียสุข คือ ความสุขแบบชาวโลก ที่มีความอยาก ความปรารถนา ที่จะให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ เป็นความสุขที่พระพุทธศาสนาสอนแก่ผู้ที่มีชีวิตอยู่เป็นคฤหัสถ์หรือผู้ที่ ครองเรือนชั้นพื้นฐาน อยู่การมีศีล ประพฤติด้วยกาย วาจาและใจ (อง.จตุกก. 21/62/91) 2) โลกุตตรสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนือวิถีชาวโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญา ความสุขระดับนี้จะเข้าถึงได้ด้วยหลักอริยมรรค อันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของบุคคล เพื่อให้เกิดความดีสูงสุด ในเรื่องของศีลเป็นสิ่งสำคัญ เช่น ศีลในมรรคมืองค์ 8 ได้แก่ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2542, น. 751) ได้แก่ 1) สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) หมายถึง การนึกคิดที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม 2) สัมมาวาจา (มีวาจาชอบ) หมายถึง การพูดด้วยถ้อยคำที่ถูกต้อง อ่อนหวาน มีสาระแก่นสาร 3) สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) หมายถึง การกระทำที่ถูกต้อง ไม่ประพฤติดิตทำนองคลองธรรม 4) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) หมายถึง การเลี้ยงชีพในทางที่ถูกต้องโดยชอบธรรม (ที.ม. 10/299/348) หลักอริยมรรค 8 ในหมวดของศีลนี้ เป็นหลักการปฏิบัติที่วางให้เป็นแนวทางนำไปสู่ความสุข อันเป็นความสุขสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาที่ถือว่า เป็นความสุขที่หลุดพ้นจากสังสารวัฏ คือ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป และจัดเป็นความสุขระดับโลกุตระ เรียกว่า "นิพพาน" (สุริยัญ ชูช่วย, 2545, น. 34-38)

ความสุขมีความสำคัญมากในทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในการปฏิบัติธรรมถือว่า พุทธจริยธรรมไม่แตกต่างหากจากความสุข ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การทำความดีต่างๆ

ทั่วไป ก็เรียกว่า "บุญ" มีพุทธพจน์ตรัสว่า "บุญเป็นชื่อของความสุข" (ขุ.อิติ. 25/200/240; อัง สต. ตก 23/59/90) ส่วนในการบำเพ็ญเพียรทางจิตหรือเจริญภาวนา ความสุขก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เกิดสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิบรรลุฌานแล้ว ความสุขก็เป็นองค์ประกอบของฌานและสูงขึ้นไปที่สุดของฌานจนไปสู่ความสุขที่ประณีตนั้น คือ "นิพพาน" และนิพพานก็เป็นความสุข (พระธรรมปิฎก, 2539, น. 529) แต่การหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ทำอย่างไรจึงจะมีอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคอย่างเพียงพอ หรือมีเงินอย่างเพียงพอต่อความจำเป็นในการใช้ในยามที่ต้องการ ทำอย่างไรจึงจะมีสวัสดิการการกินการอยู่หรือมีรายได้มากกว่านี้ นี่คือปัญหาของมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะจุดหมายด้านการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น คือ การพยายามหาวัตถุสิ่งของมาบำบัดหรือสนองตอบความต้องการของมนุษย์ อันได้แก่ การกระทำเพื่อให้ได้มาบำบัดความต้องการให้มีความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ มีความเป็นอยู่ที่มั่นคง ทางด้านการเงิน เมื่อมีความสมบูรณ์ทางด้านการเงินแล้ว การจะแก้ไขปัญหานั้น ในสังคม ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาด้านศีล 5 ศีลธรรม จริยธรรมก็ย่อมเป็นไปได้ง่ายขึ้น ฉะนั้น ความสำเร็จของมนุษย์ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเทพยดา ฟ้า ดิน แต่ขึ้นอยู่กับ การวางแผนชีวิตที่ดี มีความคิดที่เป็นไปในทางที่ถูกที่ควร ไม่ต้องกราบไหว้ขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ทางแห่งความสำเร็จนั้นในทางพระพุทธศาสนา ชื่อว่า ศีล 5 เป็นคุณเครื่องให้ถึงคุณค่า นำไปสู่ความสำเร็จ ผลที่มุ่งหมาย คือ

1. ความพอใจ ที่จะทำใฝ่ใจรักจะทำสิ่งดียิ่งๆ ขึ้นไป การงานทุกชนิดเป็นสัมมาชีพ คือ อาชีพที่สุจริต เป็นสิ่งที่ดี ไม่กลัว หนาว ร้อน ฝน เพราะใจรักในงานที่ดี

2. ไม่ทอดทิ้ง พยายามในการทำงาน การจะทำสิ่งใดจะให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องมีความเพียรทำอย่างสม่ำเสมอ ไม่เกียจคร้านในการทำงาน ความพยายามอยู่ที่ไหนความสำเร็จก็อยู่ที่นั่น นี่เป็นความจริง

3. ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยใจ ให้ฟุ้งซ่าน เลื่อนลอยไป การเอาใจฝึกใฝ่ในงานที่ทำในทางพระพุทธศาสนาใจเป็นใหญ่ ไม่ว่าจะงานใด ถ้าใจฝึกใฝ่ที่จะทำก็จะประสบความสำเร็จ เพราะใจเป็นใหญ่เป็นหัวหน้าสามารถสั่งให้ร่างกายภายนอกทำ ไม่ว่าจะงานเล็ก หรืองานใหญ่

4. หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหา เหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์อันวิเศษแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น หมั่นตรองพิจารณางานที่ทำการสำรวจ ตรวจสอบดูงานที่ตนเองทำด้วยความพิถีพิถันนั้นเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นการประเมินดูว่างานมีความบกพร่องผิดพลาดอย่างไรมีข้อดีข้อเสียอย่างไร ถ้าผิดพลาดก็สามารถนำมาแก้ไขได้

ดังนั้น ในทางพระพุทธศาสนาไม่มีข้อใดที่แนะนำให้พึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นความสำเร็จที่ได้มาจากหยาดเหงื่อแรงงาน ไม่ใช่ได้ทรัพย์มาอย่างลอยๆ ไม่มีที่มาที่ไป พระพุทธศาสนานั้น เป็นศาสนาที่มีเหตุ มีผล ดังหลวงพ่อบุญทาสท่านได้กล่าวไว้ว่า "เหงื่อ คือ น้ำมนต์" เป็นน้ำ

ศักดิ์สิทธิ์ ถ้าเราทำงาน ด้วยความมุ่งมั่น มีความมานะ พากเพียร บากบั่น งานที่เราทำก็ย่อมประสบความสำเร็จ เป็นความภาคภูมิใจในความพยายามของเรานั้นเอง

ทางแห่งความเสื่อมในการดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิตของคนในสังคม นอกจากจะมีความขยันหาทรัพย์ การจ่ายทรัพย์ และอีกประการหนึ่งที่ไม่ควรจะมีมองข้าม ผิดศีล ในทางแห่งเสื่อมที่เรียกว่า อบายมุข อันเป็นปากทางแห่งความเสื่อม ทางแห่งความพินาศ เหตุย่อยยับแห่งโรคทรัพย์ มีอยู่ 5 อย่าง คือ (ที.ปา. (ไทย) 11/244/20)

1. ติดสุราและของมีนเมา มีโทษ 5 อย่าง คือ 1) ทรัพย์หมดไปๆ เห็นชัด 2) ก่อการทะเลาะวิวาท 3) เป็นบ่อเกิดแห่งโรค 4) เสียเกียรติ เสียชื่อเสียง 5) ทำให้ไม่รู้จักอาย 6) ทอนกำลังปัญญา (ที.ปา. (ไทย) 11/2557-248/202-203)

2. ชอบเที่ยวกลางคืน มีโทษ 5 อย่าง คือ 1) ชื่อว่าไม่รักษาตัว 2) ชื่อว่าไม่รักษาลูกเมีย 3) ชื่อว่าไม่รักษาทรัพย์ 4) เป็นที่ระแวงสงสัย 5) เป็นเป้าให้เขาใส่ความหรือข่าวดู 6) เป็นทางมาของเรื่องเดือดร้อนเป็นอันมาก (ที.ปา. (ไทย) 1/244/20)

3. ชอบเที่ยวดูการละเล่น มีโทษ โดยการทำงานเสื่อมเสียเพราะใจกังวลคอยคิดจ้อง กับเสียเวลาเมื่อไปดูสิ่งนั้นๆ ทั้ง 6 กรณี คือ 1) ราที่ไหนไปที่นั้น 2-6) ขับร้อง ดนตรี เสภา เพลงเถิดเทิงที่ไหนไปที่นั้น (ที.ปา. (ไทย) 11/250/203-204)

4. ติดการพนัน มีโทษ 5 อย่าง คือ 1) เมื่อชนะยอมก่อเวร 2) เมื่อแพ้ก็เสียตายทรัพย์ที่เสียไป 3) ทรัพย์หมดไปๆ เห็นชัดๆ 4) เข้าที่ประชุม เขาไม่เชื่อถ้อยคำ 5) เป็นที่หมิ่นประมาทของเพื่อนฝูง 6) ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของผู้ที่จะหาคู่ครองให้ลูกของเขา เพราะเห็นว่าจะเลี้ยงลูกเมียไม่ไหว (ที.ปา. (ไทย) 11/251/204)

5. คบคนชั่ว มีโทษ โดยนำไปให้กลายเป็นคนชั่วอย่างคนที่ตนคบทั้ง 5 ประเภท คือ ได้เพื่อนที่จะนำไปให้กลายเป็น 1) นักการพนัน 2) นักเลงหญิง 3) นักเลงเหล้า 4) นักลวงของปลอม 5) นักหลอกลวง 6) นักเลงหัวไม้ (ที.ปา. (ไทย) 11/252/204-205)

6. เกียจคร้านการทำงาน มีโทษ โดยทำให้ยากเหตุต่างๆ เป็นข้ออ้างผัดผ่อนไม่ทำงาน โภคะใหม่ก็ไม่เกิด โภคะที่มีอยู่ก็หมดสิ้นไป คือ ให้อ้างไปทั้ง 6 กรณีว่า 1-6) หนาวนัก-ร้อนนัก เย็นไปแล้ว ยังเข้านัก-หิวนัก-อึมนัก แล้วไม่ทำงาน (ที.ปา. (ไทย) 11/253/205).

ดังนั้น หากบุคคลใดมี การดื่มน้ำเมา หรือยาเสพติดทุกชนิด ย่อมนำมาซึ่งความเสื่อม เพราะการดื่มน้ำเมา ย่อมทำให้เป็นการทำร้ายตนเอง ครอบครวั เป็นสาเหตุของการเกิดโรคต่างๆ ในแต่ละปีรัฐบาลจะเสียงบประมาณเป็นจำนวนมากในการจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ ยา และอุปกรณ์ ต่างๆ ที่เกี่ยวกับคนที่ดื่ม เสพสิ่งเสพติด และทำให้สังคมเกิดปัญหาตามมาหลายอย่าง การเที่ยวกลางคืน เป็นทางแห่งการเสื่อมเสียข้อที่สอง เพราะคนที่เที่ยวกลางคืนชื่อว่า ไม่รักลูก รักเมียของตน เป็นที่ติฉินนินทาของคนอื่น ทำให้เสียทั้งทรัพย์ และสุขภาพของตนเอง ทำให้

ครอบครัวต้องวิตกกังวล คอยการกลับมาของตน เป็นการสร้างภาระให้ กับครอบครัว การดูมหรสพ เป็นทางแห่งความเสื่อมอีกทางหนึ่ง เพราะการดูไม่ว่าจะเป็นการเล่น ต่าง ๆ เป็นการเสียทรัพย์ ทำให้เสียสุขภาพ และเป็นอันตรายแก่ตนเองเพราะการไปอยู่ท่ามกลาง กลุ่มชนเป็นจำนวนมาก เสียเวลาในการทำงาน มิงามมหรสพที่ไหนก็จะไปที่นั่น การเล่นการพนัน เป็นการมอมเมาลุ่มหลง ทำให้คนในสังคมคอยแต่โชค วาสนาฝากไว้กับการพนัน ไม่ทำงาน และยังเป็นสาเหตุ ของการทะเลาะวิวาท เพราะกลโกง ต่างคนต่างมีความอยาก (ตัณหา) อยากได้ทรัพย์ของผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง การคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นทางฉิบหายอีกทางหนึ่ง เพราะจะพาเราไปสู่ทาง เสื่อมเสีย พาไปดื่มสุรา ยาเสพติด พาไปในทางที่ไม่ดี ทำให้ทรัพย์หมดไปโดยไม่รู้ตัว ความเกียจคร้าน เป็นศัตรูของความเจริญ เพราะคนส่วนใหญ่มีความเกียจคร้านเป็นต้นทุนอยู่แล้ว ถ้าเราไม่ชนะ ความเกียจคร้านแล้ว ความจนก็ไม่สามารถแก้ไขได้

การเว้นอบายมุขเป็นอีกทางหนึ่งที่จะแก้ไขปัญหาคาความเสื่อมย่อนนำมาซึ่งความสุขได้ เพราะที่ผ่านมาไม่ว่ารัฐบาลไหน ก็ไม่สามารถจะปราบปรามอบายมุข เช่น สุรา ปัจจุบันเป็นปัญหามากสำหรับประชากรส่วนใหญ่ของ ประเทศ เป็นการลุ่มหลงมัวเมา เริ่มตั้งแต่เด็กเล็ก ๆ ก็ยังดื่มสุรา ไม่ว่าประเพณีไหน ดื่มกันเป็นเรื่องปกติ ไม่เห็นโทษภัยของสุราแม้แต่หน่อย นี่อาจเป็นเพราะกรรมของสังคมก็เป็นได้ จะมีบางคนเท่านั้นที่ไม่ดื่ม สาเหตุที่ไม่ดื่มเพราะหมอลำ ถ้าขึ้นดื่มเข้าไปก็จะตาย เพราะเป็นโรคตับแข็ง ฯลฯ นี่คือ ข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบัน

สรุป

การประยุกต์ใช้หลักศีล 5 ในการดำเนินชีวิต โดยการเรียนรู้หลักธรรมอย่างแท้จริง และนำไปปฏิบัติ เริ่มจากการใช้หลักธรรมขั้นพื้นฐาน สวรรค์ กายวาจาและใจ จะทำสิ่งใด เช่น แม้แต่การแสวงหาทรัพย์ก็ต้องชอบธรรม และใช้จ่ายทรัพย์ถูกต้องและเป็นประโยชน์ให้ กับตนเอง ครอบครัว เพื่อนรอบข้าง ตลอดจนมิตรสหาย ตามความเหมาะสม และสิ่งสำคัญควรเว้นในสิ่งที่เป็นอบายมุข ซึ่งเป็นทางเสื่อม เป็นต้นเหตุในการนำพาไปสู่ความล้มเหลวในการดำเนินชีวิตได้ คนเรามีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน พบปัญหาอุปสรรคที่แตกต่างกัน อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน รวมถึงมีเป้าหมายในชีวิตที่แตกต่างกัน จึงขึ้นอยู่กับแต่ละคนว่าจะน้อมนำเอาหลักพุทธธรรมใด มาเป็นเครื่องนำทาง ให้ชีวิตพบความสุขความเจริญ ผ่านพ้นปัญหา หรือบรรลุมเป้าหมายที่ตั้งไว้ชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดแต่ละคนมีโอกาสได้มาเพียงครั้งเดียว เพื่อให้ชีวิตมีความสุขตามที่ใจปรารถนา การดำเนินชีวิตจึงต้องพึงระมัดระวัง เมื่อใดที่มีความทุกข์มากระทบจิตใจ มีเพียงตนเองที่สามารถเลือกได้ว่าจะยอมให้ความทุกข์นั้นมีอิทธิพลกับชีวิตของมากน้อยเพียงไหน รวมถึงเลือกได้ว่าจะตอบสนองกับความทุกข์นั้นอย่างไรหลายคนมักตกอยู่ในภาวะดังกล่าวแบบจำยอม บางคนอาจพยายามหาทางออกจากภavnนั้น แต่ก็รู้สึกเหมือนไม่มีทางออก บางคนอาจมองความทุกข์นั้นว่าจะให้เกิดประโยชน์อย่างไร ทั้งหมดนี้เราเลือกได้ก็ต่อเมื่อมีสติและ

ปัญญา ต้องมีการฝึกฝน มีการเฝ้ามอง ตรึกตรอง ใคร่ครวญอย่างจริงจัง บางครั้งต้องใช้เวลาเป็นเดือนเป็นปีหรือตลอดไป และพึงระลึกไว้ว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีอันเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งปวง ล้วนมีอันดับไปเป็นธรรมดา” ตรงกับภาษาบาลีคือ “ยังกิญจิสมุททะยธัมมัง สัพพันตัง นิโรธธัมมํนติ” เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- พระครูธรรมธร (ครรชิต คุณวโร). (2556). การพัฒนาความสุขในพุทธธรรม. วารสารศึกษาศาสตร์. 15(1).
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2540). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2549). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2550). ธรรมานุชีวิต (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2552). ภูมิธรรมชาวพุทธ (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร และ เขมณัฏฐ อินทรสุวรรณ. (2553). ตัวชี้วัดความสุข : กลยุทธ์การสร้างและการใช้เพื่อชุมชนเป็นสุข. กรุงเทพฯ: สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พุทธทาสภิกขุ. (2542). ความสุขสามระดับ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2525). พระไตรปิฎกและอรรถกถาภาษาไทย. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). พระไตรปิฎกและอรรถกถาภาษาบาลี. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2538). ความจริงที่ต้องเข้าใจ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 12) พ.ศ. 2546, สืบค้น 9 กันยายน 2564, จาก http://๘๔๐๐๐.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=๑๗๒
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2538). เบญจศีลและเบญจธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

- สุริย์ญ ชูช่วย. (2545). *การแสวงหาความสุขและคุณค่าของชีวิต กรณีศึกษาที่คณะกลุ่มคนต่างวัย ในกรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อัจฉราวรรณ กันจินะ. (2564). *ความสุขในพระพุทธศาสนา*. เชียงใหม่: โรงเรียนนวมินทราชูทิศ พายัพ.

สงฆ์ : พุทธนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

SANGHA AS BUDDHIST INNOVATION FOR SUSTAINABLE LEARNING

ธนภณ สมหวัง

Dhanaphon Somwang

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Sripatum University

Corresponding Author E-mail: Dhanapon.so@spu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการศึกษาถึงแนวความคิดเรื่องสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้นมา ในฐานะนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า แนวความคิดเรื่องการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นแนวความคิดที่มีความสำคัญในสังคมปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพราะสังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งชุมชนสงฆ์ขึ้นมาครั้งแรก เพื่อเป็นชุมชนที่มีเป้าหมายในการพัฒนาบุคคลให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และให้เป็นชุมชนแบบอย่างในการเรียนรู้ที่ยั่งยืน โดยทรงวางระเบียบวินัยและหลักธรรมต่างๆ การพัฒนาสังคมในปัจจุบันเพื่อก้าวไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงสามารถนำเอาแนวคิดและหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ในชุมชนสงฆ์มาประยุกต์ใช้กับสังคมในปัจจุบัน

คำสำคัญ: สงฆ์; พุทธนวัตกรรม; การเรียนรู้ที่ยั่งยืน; การเรียนรู้ตลอดชีวิต

Abstract

The purpose of this article is to study the concept of the sangha in Buddhism, which was established by Lord Buddha as an innovative approach to sustainable learning. The research findings indicate that the concept of sustainable learning and lifelong learning is highly significant in today's society, which is a learning society that aligns with the concept of Sangha in Buddhism. Lord Buddha established the Sangha as the first monastic community with the goal of developing individuals into lifelong learners and serving as a model community for sustainable learning. The Sangha established discipline and moral principles to develop its members into individuals of learning and enable them to go out and develop other individuals, communities, or societies as learning entities. The current societal development towards becoming a learning society can therefore

benefit from the teachings and principles laid down by Lord Buddha within the Sangha community, focusing on lifelong learning and sustainable learning.

Keywords: Sangha; Buddhist Innovation; Sustainable Learning; Lifelong Learning

บทนำ

ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ความสำคัญของการเรียนรู้มีความจำเป็นและสำคัญมากยิ่งขึ้น แม้ว่าการเรียนรู้จะเป็นธรรมชาติของมนุษย์และสรรพสัตว์ที่จะต้องเรียนรู้เพื่อความอยู่รอด แต่การเรียนรู้ที่เป็นไปในปัจจุบันนี้ มีผลที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายมหาศาล ในทุกภาคส่วนของสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงทางการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจ ผลแห่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ได้ส่งผลให้ทั้งบุคคล หน่วยงาน ชุมชนและสังคมจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดกันอย่างเต็มที่ ในประวัติศาสตร์ พัฒนาการแห่งสังคมของมนุษย์ที่ผ่านมา การเรียนรู้มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในยุคที่สังคมได้ก้าวเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม เพราะสังคมถูกขับเคลื่อนด้วยองค์กรเป็นหลัก การเรียนรู้ในองค์กรในยุคอุตสาหกรรม จึงมีความสำคัญต่อวิธีการดำรงอยู่ของมนุษย์ การปรับตัวขององค์กรในการเรียนรู้อย่างรวดเร็วจึงจะสามารถดำรงอยู่ได้ ซึ่งได้นำไปสู่การพัฒนาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ส่วนองค์กรที่ไม่ปรับตัวเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ก็จะเป็นเช่นเดียวกับไดโนเสาร์ที่สูญพันธุ์ไปจากโลกนี้ (บดีนทร์ วิจารณ์, 2548) และการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแห่งการแข่งขันกันด้วยการสร้างนวัตกรรม (innovation) เป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนความอยู่ดีกินดีและความสุขของคนในสังคม จนกลายเป็นสังคมหรือระบบเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานขององค์ความรู้ (Knowledge – Based Economy and Society) ความรู้จึงเป็นปัจจัยหลักและเป็นทุนสำคัญในกระแสการแข่งขันของสังคมในปัจจุบัน หน่วยงานและชุมชนต่างๆ จึงให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้ เพราะความมั่งคั่งของหน่วยงานและสังคมใดสังคมหนึ่งในปัจจุบันจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างความรู้และการเรียนรู้ของบุคลากรในชุมชนหรือสังคมนั้น รวมทั้งศักยภาพในการนำความรู้มาสร้างนวัตกรรม สำหรับใช้เป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนและพัฒนาสังคม ความรู้และนวัตกรรมที่สร้างขึ้นนั้น จะต้องก่อประโยชน์ต่อสังคมส่วนต่างๆ ที่มีความแตกต่างหลากหลายอย่างทั่วถึง และขับเคลื่อนทั้งเศรษฐกิจเพื่อการแข่งขัน และเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสมดุล การที่จะพัฒนาสังคมไปสู่สังคมและระบบเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งความรู้ได้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับ การสร้างชุมชนหรือสังคมนั้นเป็นสำคัญด้วย

ความสำคัญของการสร้างชุมชนหรือสังคมนั้น เพื่อไปสู่ความสำเร็จ จะเห็นได้ชัดเจนในยุคอุตสาหกรรม ที่มีการเน้นพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เป็นเครื่องมือหรือวิธีการเพิ่มมูลค่าหรือคุณค่าของกิจการขององค์กร กลุ่มบุคคลหรือเครือข่ายของกลุ่มบุคคลหรือองค์กร ซึ่งไม่ได้มีความหมายเพียงการนำ “ความรู้” มา “จัดการ” เท่านั้น หากแต่ครอบคลุมกิจกรรมอื่นๆ ด้วย เช่น การขุดค้นและรวบรวมความรู้

การคัดเลือกเอาไว้เฉพาะความรู้ที่จำเป็นสำหรับการใช้ประโยชน์ การจัดหมวดหมู่ความรู้ การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้ การจัดกิจกรรมและกระบวนการเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ การสร้างความรู้ใหม่ ตลอดจนการประยุกต์ใช้ความรู้และการเรียนรู้จากการใช้ความรู้ในหน่วยงานและองค์กรเป็นต้น ต่อมาเมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 เทคโนโลยีที่เป็นระบบการทำงานอัตโนมัติและเชื่อมโยงเทคโนโลยีหลายด้าน ที่เรียกว่าปัญญาประดิษฐ์และหุ่นยนต์ได้เข้ามามีบทบาทในสังคมในทุกมิติ มนุษย์จำเป็นต้องมีการเรียนรู้และทักษะแบบใหม่ในการดำรงชีวิต แนวความคิดเรื่องการเรียนรู้ของมนุษย์ก็ได้รับการย้ำเน้นมากยิ่งขึ้น แม้ว่ากระบวนการในการเรียนรู้ การสร้างความรู้ และการจัดการความรู้จะเป็นแนวคิดที่มีการกล่าวถึงบ่อยในสังคมยุคอุตสาหกรรมที่ผ่านมา ในความเป็นจริงแล้ว แนวคิดดังกล่าวก็ปรากฏมานานแล้ว ดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธเจ้าได้พัฒนาองค์ความรู้เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย โดยการการค้นพบองค์ความรู้ (ตรัสรู้สัจธรรม) แล้วกำหนดแนวทางการเผยแพร่สั่งสอนและจัดการชุมชนพุทธบริษัท จนเกิดเป็นระบบพระพุทธศาสนา คือ สังคมแห่งความรู้ขึ้น (รุ่งเรือง ลี้มชูปฏิภาณ, 2545) หรืออาจจะเรียกง่ายๆ ว่า เป็นชุมชนหรือสังคมแห่งการรู้นั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงสนใจในการศึกษาถึงแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับหลักการเรียนรู้ตามนัยของพระพุทธศาสนา ผ่านแนวคิดเรื่อง “สงฆ์” เป็นแนวคิดหลักในการศึกษา โดยอาศัยกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันเป็นแนวทาง ทั้งนี้ ผลจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อการพัฒนาชุมชนหรือสังคมสงฆ์เอง และการนำเอาแนวคิดไปบูรณาการกับการเรียนรู้ในสังคมปัจจุบัน เพื่อสร้างสรรค์การเรียนรู้ที่ยั่งยืนในสังคมปัจจุบันสืบไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
2. เพื่อศึกษาถึงการแนวคิดของ “สงฆ์” ในฐานะชุมชนหรือสังคมแห่งการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา
3. เพื่อบูรณาการแนวคิดสงฆ์ในฐานะชุมชนหรือสังคมแห่งการเรียนรู้

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ (Learning)

กล่าวได้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์แห่งการเรียนรู้หรือเป็นสัตว์ที่ต้องศึกษาหรือพัฒนาตนเอง จึงจะดำรงอยู่ได้ (พระธรรมปิฎก, 2544) เมื่อมองในแง่นี้ การเรียนรู้ก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ของมนุษย์และได้รับการพัฒนาตลอดเวลา แม้ว่ายากที่จะระบุต้นกำเนิดการเรียนรู้ของมนุษย์ที่แน่ชัดได้ แต่สามารถติดตามการเรียนรู้ได้จากรากฐานของสังคมมนุษย์แต่ดั้งเดิมได้ การเรียนรู้ ความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอยู่รอดมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ได้เรียนรู้ผ่านการสังเกตและการลองผิดลองถูก มนุษย์ในยุคก่อนอาจสังเกตสัญญาณธรรมชาติ พฤติกรรมของสัตว์ และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเพื่อการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ความรู้นี้ถูกส่งต่อจากกระบวนการ

นี้ไปยังรุ่นต่อไป ซึ่งเป็นฐานของการเรียนรู้แต่เริ่มแรก เมื่อสังคมมนุษย์เจริญพัฒนาขึ้น ระบบการศึกษาแบบเป็นระบบก็เกิดขึ้น เพื่อสอนความรู้และทักษะให้กับรุ่นหลัง ระบบการศึกษาหรือเรียนรู้แบบเดิมในสมัยนั้นมุ่งเน้นไปที่วิชาทั้งภาษา คณิตศาสตร์ ปรัชญา และการฝึกฝนร่างกาย ในยุคสมัยกลาง การเรียนรู้ได้รับอิทธิพลจากสถาบันศาสนา เช่น วัดและมหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางสำหรับการเรียนรู้ที่สำคัญ ต่อมา เมื่อถึงยุคแห่งการฟื้นฟูในศตวรรษที่ 14 ถึงศตวรรษที่ 17 เป็นยุคที่มนุษย์เกิดความสนใจและเรียนรู้ทางด้านศาสตร์ในสาขาต่างๆ มากยิ่งขึ้น จนกลายเป็นระบบการเรียนรู้ในศาสตร์ต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 ได้เกิดกระบวนการศึกษาทางด้านจิตวิทยาที่นำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ในเชิงจิตวิทยา จนกลายเป็นทฤษฎีของนักจิตวิทยา นำไปสู่การวิจัยในสาขาการเรียนรู้ ซึ่งได้ขยายองค์ความรู้ไปยังมิติอื่นๆ เช่น ด้านอารมณ์และด้านสังคมเป็นต้น นอกจากนี้ เมื่อโลกมีพัฒนาเทคโนโลยีก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ก็ได้สร้างปฏิสัมพันธ์ใหม่ในการเรียนรู้ การเกิดขึ้นของอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีดิจิทัลได้ทำให้การเรียนรู้เป็นไปได้ง่ายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ปัจจุบันนี้ ความเจริญก้าวหน้าในศตวรรษใหม่ เริ่มเปลี่ยนแปลงชีวิตของมนุษยชาติและสรรพสิ่ง เริ่มทอแสงเงินแสงทองแห่งความหวัง ที่จะก้าวไปสู่โลกแห่งความสมบูรณ์และยิ่งใหญ่ของมวลมนุษยมากกว่ายุคใดๆ ที่ผ่านมา การศึกษาและการเรียนรู้ในฐานะเป็นปัจจัยแห่งการพัฒนาและสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า จึงถูกคาดหวังอย่างสูงในฐานะที่เป็นพื้นฐานอารยธรรมของโลกยุคใหม่นี้ ที่จะทำให้ความหวังของมวลมนุษย์เป็นจริงขึ้นมาได้ภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกยุคโลกาภิวัตน์ ดังนั้น คงไม่มียุคใดที่การศึกษาและการเรียนรู้ จะมีความหมายและความสำคัญต่อการสร้างสรรค์อารยธรรมเท่ากับปัจจุบันนี้

กระแสการปฏิรูปการศึกษาที่มุ่งสู่การพัฒนาการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ทั่วโลกในปัจจุบันนี้ จึงเป็นกระแสที่จะนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่การจัดการศึกษาในทุกๆ ระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป้าหมายหลักที่จะต้องเน้นผู้เรียนเป็นหลักใหญ่ (Student - Oriented) ทั้งในแง่ความหลากหลายของผู้เรียน สาระ วิธีการ การปฏิบัติและวิธีการให้ข้อมูล รวมถึงความร่วมมือกับชุมชนและสังคม (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2546) นอกจากจะเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และเทคโนโลยีแล้ว จนอาจกล่าวได้ว่า กระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมในสหัสวรรษใหม่นี้ กำลังก้าวไปสู่การเป็นสังคมแห่งความรู้ (Knowledge Society) (ดรัคเกอร์, 2537) สังคมแห่งปัญญา (Wisdom Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) มากขึ้น เพราะสังคมในปัจจุบันนี้ได้พัฒนามาสู่การเป็นสังคมข้อมูลข่าวสารอย่างเต็มรูปแบบ ความเป็นอยู่ของมวลมนุษยในยุคใหม่นี้ จึงขึ้นอยู่กับความรู้และการเรียนรู้เป็นสำคัญ บุคคลใดหรือสังคมใดที่ขาดปัญญา ขาดการเรียนรู้ บุคคลหรือสังคมนั้นย่อมไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ในสหัสวรรษใหม่นี้ ความรู้หรือปัญญาจึงกลายเป็นปัจจัยบ่งชี้ความสำเร็จทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นงาน

การเรียนรู้ หรือการใช้ชีวิต ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษาที่ไม่เพียงแต่จะสะสมทุน การผลิตรูปแบบใหม่ที่สำคัญที่สุดในยุคนี้ คือ “ทุนปัญญา” (Intellectual Capital) (อมรวิชนี นาครทรรพ, 2542–2543, 45) แต่ยังคงต้องสร้างบุคคลหรือสังคมแห่งปัญญาหรือการเรียนรู้ ขึ้นมาให้ได้ เพราะแรงงานความรู้ (Knowledge Worker) เป็นสิ่งที่จำเป็น การเรียนรู้จึงเป็น ปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในปัจจุบัน

แนวคิด “สงฆ์” ในฐานะชุมชนแห่งการศึกษาหรือเรียนรู้ (Sangha as Learning Community)

เมื่อพิจารณาในแง่ประวัติความเป็นมาแล้ว จะพบว่า ชุมชนหรือสังคมสงฆ์นั้น เป็น ชุมชนจัดตั้งที่มีอายุยืนยาวที่สุดในโลก (พระธรรมปิฎก, 2539) นั่นคือ ชุมชนสงฆ์ที่พระพุทธเจ้า ทรงตั้งมา 2,500 กว่าปีนั้น มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน และมีระบบการจัดตั้งที่ยอดเยียม ในที่นี้ จึงจะศึกษาถึงแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับสงฆ์ที่จะเป็นแบบอย่างและเชื่อมโยงกับการเป็นชุมชนแห่ง การเรียนรู้สมัยใหม่

เป็นที่ทราบกันว่า สังฆะหรือสงฆ์ถือกำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ก่อนพุทธศักราช 45 ปี ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี เมื่อพระพุทธองค์ได้ทรง แสดงปฐมเทศนาชื่อธัมมจักกัปปวัตตนสูตรแก่ปัญจวัคคีย์ หลังจากทีพระพุทธองค์ทรงแสดงปฐม เทศนาจบลง อัญญาโกณฑัญญะ หนึ่งในปัญจวัคคีย์ได้ดวงตาเห็นธรรม (ธัมมจักขุ) และได้ทูลขอ อุตสหมกับพระพุทธองค์ และได้กลายเป็นภิกษุสงฆ์องค์แรกในพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้พระ พุทธศาสนาในฐานะชุมชนมีองค์ประกอบครบถ้วนเป็นพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และ พระสงฆ์ เหตุการณ์นี้จึงถือได้ว่าเป็นการถือกำเนิดของชุมชนทางพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก

คำว่า สังฆะ หรือ สงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงหมายถึง ชุมชน บริษัท (Assembly) แห่ง สาวกของพระพุทธเจ้า ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท (Phra Dhammapitaka, 2003) คือ

1) อริยสงฆ์หรือสาวกสงฆ์ (The Noble Sangha or The Community of Noble Disciple) หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้าผู้บรรลุมรรคผลตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับสูงสุด ซึ่งมี 4 ระดับ คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์

2) สมมติสงฆ์หรือภิกษุสงฆ์ (The Conventional Sangha or The Community of Bhikkhus or Monks) ซึ่งแปลตามตัวอักษรว่า สงฆ์โดยสมมติ หมายถึงกุลบุตรผู้เข้ามาบวชเป็น ภิกษุ ยังเป็นปุถุชนมีกิเลสเช่นสามัญชนทั่วไป แต่ปฏิบัติเพื่อความสะอาด สว่าง สงบแห่งจิตใจ สมมติสงฆ์นี้กำหนดจำนวน 4 รูปขึ้นไป ซึ่งสามารถประกอบสังฆกรรม ซึ่งเป็นกิจของชุมชนได้ โดยมีพระวินัยเป็นกรอบสำคัญ

ข้อแตกต่างระหว่างสงฆ์ 2 ประเภทนี้ คือ อริยสงฆ์หรือสาวกสงฆ์ มิได้จำกัดเพศว่า เป็น ภิกษุหรือคฤหัสถ์ แต่มุ่งหมายเอาบุคคลผู้มีคุณภาพทางจิตใจที่บริสุทธิ์ขึ้นตามลำดับทั้ง 4 ประการดังกล่าว ส่วนสมมติสงฆ์นั้น หมายเอาเฉพาะผู้ที่ถือเพศบรรพชิตและในชุมชนสงฆ์ได้

กำหนดว่า ต้องมีจำนวน 4 รูปขึ้นไปเท่านั้น โดยอาจจะเป็นปุถุชนธรรมดาหรือพระอริยบุคคลระดับใดระดับหนึ่งดังกล่าวมาก็ได้

วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดตั้งชุมชนสงฆ์

ชุมชนหรือสังคมที่มีในโลกนี้ ย่อมมีขึ้นด้วยวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 ประการนี้ คือ เพื่อสร้างคุณค่าที่สังคมปรารถนา เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกแต่ละคนและกลุ่มต่างๆ ในชุมชนและสังคม และเพื่อความดำรงอยู่และความเจริญของชุมชนนั้นๆ (สมคิด บางโม, 2538) เมื่อพิจารณาจากการจัดตั้งชุมชนสงฆ์ของพระพุทธองค์จะเห็นได้ว่า พระองค์ได้ทรงมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้ประชาชนได้พัฒนาตนเองให้มีความสุข โดยผ่านชุมชนสงฆ์เป็นแบบอย่างสำคัญ โดยให้ทุกคนได้เข้าเป็นสมาชิกทั้งแบบอริยสงฆ์เป็นสำคัญ ดังที่พระธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ว่า (2544) “สังฆะ คือชุมชนแห่งการศึกษา เพื่อพัฒนาให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้” กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ พระองค์ทรงต้องการให้โลกนี้เป็นชุมชนหรือสังคมของพระอริยะหรือคนที่พัฒนาตนแล้ว การที่จะให้บุคคลได้เข้าสู่ภาวะแห่งการพัฒนาดังกล่าวได้นั้น จำเป็นต้องมีการจัดตั้งชุมชนที่เป็นรูปธรรมและเป็นแบบอย่างในด้านต่างๆ พระองค์จึงทรงตั้งชุมชนสงฆ์ คือ สมมติสงฆ์ขึ้นมา ซึ่งมีหน้าที่และภารกิจหลักคือ การฝึกฝนอบรมบุคคลให้ได้รับการพัฒนาตนเองแล้วออกไปสั่งสอนธรรมหรือพัฒนาประชาชนกลุ่มอื่นๆ ทุกหมู่เหล่าทุกวรรณะ ทุกเพศ และทุกเชื้อชาติให้ได้พัฒนาตนเองจนกลายเป็นพระอริยะหรืออริยสงฆ์ ภิกษุสงฆ์ที่ทรงตั้งขึ้นมา เมื่อมองในแง่ของการจัดองค์กรสมัยใหม่ จึงเป็นการจัดตั้งองค์กรที่เป็นรูปนัย (Formal Organization) ตามความหมายในทางสังคมวิทยา ที่มีการกำหนดภารกิจที่ชัดเจน คือ ความพยายามในการนำประชาชนให้เข้าถึงประโยชน์หรือเป้าหมายของพระพุทธศาสนาในระดับต่างๆ ตั้งแต่ประโยชน์ที่จะพึงได้รับในเบื้องต้นหรือในปัจจุบัน จนถึงประโยชน์ที่จะพึงได้รับในภายหน้าและประโยชน์สูงสุดคือ พระนิพพาน

วัตถุประสงค์และเป้าหมาย (Goal) ของชุมชนสงฆ์ในเบื้องต้น จะเห็นได้จากคราวที่พระพุทธองค์ทรงส่งสาวกออกประกาศพระศาสนาครั้งแรกให้จาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย

การส่งพระสาวกออกไปประกาศพระพุทธศาสนานี้ ถือได้ว่า เป็นการมอบหน้าที่และความรับผิดชอบ (Responsibility) ในการทำงานให้แก่สมาชิกในชุมชนเป็นครั้งแรก และยังได้ทรงวางแผนและแนวทางในการดำเนินการไว้อีก คือ “อย่าไปทางเดียวสองคน และจงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด” ส่วนพระพุทธองค์ได้ทรงเสด็จจาริกไปยังอรุณเวลาเสนาณิคม แคว้นมคธ ซึ่งเป็นที่ตั้งของเจ้าสำนักที่มีชื่อเสียง จนกระทั่งวันเพ็ญเดือน 3 พระองค์ได้ทรงประชุมพระอรหันตสาวกจำนวนทั้งหมด 1,250 องค์ ซึ่งล้วนแต่เป็นผู้ที่พระพุทธองค์ทรงให้การอุปสมบท เรียกการประชุมครั้งนี้ว่า จาตุรงคสันนิบาต คือ การประชุม

ประกอบด้วยองค์ 4 และในการประชุมครั้งนี้ พระพุทธองค์ได้ทรงประทานโอวาทปาฏิโมกข์ หรือหลักคำสอนสำคัญ ซึ่งสรุปได้เป็น 4 ประเด็น คือ

1. เป้าหมายหรืออุดมการณ์สูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน
2. หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การบำเพ็ญแต่ความดี และการชำระจิตใจให้ผ่องใส
3. คุณสมบัติของผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องไม่ว่ากล่าวร้าย ไม่ทำร้ายคนอื่น เกรงในระเบียบวินัย ไม่เห็นแก่กิน ชอบสงัดวิเวก หมั่นฝึกอบรมจิตใจ

4. วิธีการเผยแผ่ ต้องใช้ความอดทน (ขันติ) ไม่ทำร้าย ไม่เบียดเบียนคนอื่น

การประชุมครั้งนี้ ถือได้ว่า เป็นการกำหนดอุดมการณ์หรือปรัชญาและวิสัยทัศน์ของชุมชนให้ชัดเจน นั่นคือ พระนิพพาน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสงฆ์ได้ถือเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดร่วมกันในการที่จะกระทำการเพื่อเผยแผ่ โดยมีหลักการสำคัญ คือ การไม่ทำความชั่ว การทำความดีและการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ พร้อมกับได้วางกรอบในการปฏิบัติให้เหมือนกัน ทั้งนี้ เพราะสงฆ์มีความหลากหลายและมีพื้นฐานทางสังคมที่แตกต่างกัน จึงเป็นการสมควรที่ชุมชนจะได้มีแนวทางในปฏิบัติร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และดำเนินการในแนวทางเดียวกัน

ส่วนรูปแบบในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชนสงฆ์นั้น ได้ทรงวางไว้อย่างกว้างๆ คือ การถือพรหมจรรย์ เพื่อให้เข้าถึงเป้าหมายคือ พระนิพพาน ซึ่งรูปแบบนี้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในสังคมอินเดียในสมัยนั้น เพราะพวกพราหมณ์ก็ถือกันอยู่ก่อนแล้ว แต่มีเป้าหมายอยู่ที่การเข้าถึงพระพรหม พระพุทธองค์ได้ทรงนำมาแต่เพียงรูปแบบ โดยทรงเปลี่ยนเนื้อหาสาระใหม่ที่เป็นของพระองค์เข้าไป

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ในชุมชนสงฆ์ในระยะเริ่มแรกนั้น ระเบียบของสมาชิกจะเป็นไปในลักษณะหลวมๆ ไม่มีกฎเกณฑ์อะไรมากมายนัก นั่นคือ มีเพียงการให้ถือนิสัย 4 และอภยนิยาม 4 เท่านั้น เพราะผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกในระยะแรกๆ นี้มีความมุ่งมั่นอย่างเต็มเปี่ยมอยู่แล้ว ระเบียบต่างๆ ที่วางไว้จึงเป็นการวางกรอบอย่างกว้างๆ เท่านั้น ดังนั้น ระเบียบวินัยของชุมชนสงฆ์ในระยะแรกจึงยังไม่มี ความจำเป็น ต่อเมื่อมีผู้มีความต้องการจะเข้ามาสู่ชุมชนสงฆ์มากขึ้น จึงมีความจำเป็นในการออกระเบียบและพระพุทธองค์ก็ทรงได้มอบหมายอำนาจให้บุคคลอื่นๆ ได้ดำเนินการกันเอง โดยจะเห็นได้จากการถ่ายโอนอำนาจในการรับบุคคลเข้าสู่ชุมชน โดยวิธีการบวชแบบติสรณคณูปสัมปทาและวิธีการแบบญัตติจตุตถกรรมวาจา และมีการออกกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน อันเรียกได้ว่าเป็นพระวินัย และต่อมาเป็นที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่า มีผู้ประสงค์เข้ามาสู่ชุมชนสงฆ์มากขึ้น โดยที่บางคนก็มีจิตใจที่ยังไม่พร้อมที่จะเข้ามา และบางครั้งก็มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง พระพุทธองค์จึงทรงวางกรอบคือบัญญัติสิกขาบทตามความผิดที่เกิดขึ้นต่างกรรมต่างวาระ ดังมีบันทึกไว้ในพระวินัยปิฎกเป็นหลักฐานสำคัญ โดยการบัญญัติพระวินัย พระพุทธองค์ได้ทรงวางวัตถุประสงค์ในการบัญญัติพระวินัยทุกครั้ง เมื่อกล่าวเทียบกับลักษณะการจัดตั้งองค์กรในปัจจุบันนี้ ก็เป็นการจัดวางจรรยาบรรณในองค์กรนั่นเอง

การบัญญัติพระวินัย จึงเป็นการจัดสภาพให้เอื้อโอกาสและเกื้อหนุนให้สมาชิกในชุมชนทุกคนสามารถพัฒนาไปสู่ความมีชีวิตที่ดีงาม และเกิดประโยชน์สุขที่สูงขึ้นไป รวมทั้งประโยชน์ที่จะเกิดแก่ส่วนรวม คือ พระสงฆ์ทั้งหมดและประชาชนทั้งปวง กล่าวโดยสรุปได้ว่า พระวินัยที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางไว้นั้น มีคุณค่าในทางสังคมเป็นอย่างมาก กล่าวคือ เป็นอายุของพระพุทธศาสนาที่จะช่วยให้พระพุทธศาสนาสามารถสืบต่อไปได้ เป็นด้ายร้อยเรียงลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของคนไว้ในกรอบเดียวกัน เป็นการสร้างสรรค์ชุมชนและสังคมสงฆ์ เป็นหลักประกันให้บุคคลได้รับผลแห่งการประพฤติปฏิบัติชอบ เป็นการสร้างสรรค์สังคมให้เป็นสังคมแห่งความดีงาม และชุมชนสงฆ์นี้ยังเป็นการพบปะหรือการอยู่ร่วมกัน เป็นสังคมอุดมคติทางธรรม การส่งเสริมภราดรภาพของผู้ปฏิบัติตามมรรควิธีเดียวกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน (สังฆรักษิตะ, 2560)

นอกจากนี้แล้ว ยังมีการกำหนดให้สมาชิกในองค์กรสงฆ์ได้มีความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานในชุมชนสงฆ์ โดยปฏิบัติต่อกันและกันด้วยหลักสาราณียธรรม (Conditions Leading to Mutual Recollection) 10 ประการ อันเป็นหลักธรรมที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและกัน และก่อให้เกิดความสามัคคี

หลักสาราณียธรรม 6 ประการนี้ จึงเป็นหลักจริยธรรมในชุมชนสงฆ์ ที่จะกระทำให้เป็นที่ยึด ให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในชุมชน อันจะนำไปสู่ความร่วมมือในองค์กรชุมชน นอกจากนี้แล้ว ยังมีหลักธรรมที่จะช่วยให้องค์กรดำเนินไปด้วยดี โดยกำหนดให้สมาชิกได้ร่วมมือกันในด้านต่างๆ ซึ่งหลักธรรมนี้จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำองค์กรไปสู่ความเจริญโดยฝ่ายเดียว เรียกว่าหลักอุปทานิยธรรม 7 ประการ สาระสำคัญของอุปทานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้ อยู่ที่สมาชิกในชุมชนจะเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะทำให้เกิดศักยภาพทางสติปัญญา อันจะนำไปสู่การตัดสินใจและดำเนินงานร่วมกัน และนำไปสู่ความเจริญงอกงามไพบูรณ์ของชุมชนในที่สุด หรืออาจกล่าวได้ว่า หัวใจสำคัญของชุมชนสงฆ์นั้นก็คือ ความมีกัลยาณมิตรนั่นเอง (สังฆรักษิตะ, 2560) ดังนั้น ถ้าหากสมาชิกในชุมชนได้ปฏิบัติตามหลักดังกล่าวนี้ “ก็พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น”

ชุมชนสงฆ์จึงมีสาระสำคัญ คือ มีพระวินัยเป็นรากฐานสำคัญ เป็นเครื่องมือควบคุมสงฆ์หรือชุมชนให้คงรูปอยู่ได้ด้วย ความสมัคสมานสามัคคี เป็นพลังหนึ่งเดียว (กัลยาณมิตร) อันเป็นเนื้อหาของชุมชนสงฆ์ เพราะพระสงฆ์ประกอบด้วยบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร สงฆ์จึงเป็นแหล่งกัลยาณมิตรที่คนในสังคมจะต้องเข้าพบหาแล้วได้รับประโยชน์ เป็นตัวช่วยมนุษยให้เข้าถึงสาระคือ ธรรมะ และมาร่วมกันเป็นสมาชิกของสงฆ์ต่อไปด้วย

จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาถือการพัฒนาบุคคลให้มีคุณธรรมนั้น เป็นเนื้อในหรือเนื้อแท้ของชุมชน และเป็นระดับเบื้องต้นที่สุดที่จะต้องพัฒนา ปัจจัยแห่งความก้าวหน้าและความสำเร็จของชุมชนจึงขึ้นอยู่กับคุณภาพและศักยภาพของบุคคลในชุมชนเป็นสำคัญ ในปัจจุบัน ที่

ชุมชนหรือสังคม เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเน้นการพัฒนาบุคลากรจึงเป็นแนวคิดที่มีความสอดคล้องกันกับชุมชนสงฆ์ เมื่อในระดับบุคคลได้รับการพัฒนาแล้ว ก็จะช่วยให้ชุมชนหรือสังคมนั้นก้าวไปสู่ความมั่นคงและส่งผลถึงความอยู่ดีมีสุขของสังคมโดยรวมด้วย ชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญทั้งต่อการพัฒนาบุคคลและสังคมดังกล่าวมา และแนวคิดนี้สอดคล้องกับการสร้างและส่งเสริมสังคมการเรียนรู้สมัยใหม่ที่เริ่มหันมาเน้นการพัฒนาบุคลากรจากด้านในที่สุด ออกมาสู่ด้านนอก คือ เริ่มจากจิตใจ วิธีการคิดของบุคคล ออกมาสู่การปฏิบัติและบุคลิกภาพ แล้วจึงก้าวออกมาสู่การพัฒนาในระดับชุมชนและระดับสังคมต่อไป

สงฆ์ในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้

การจัดตั้งชุมชนสงฆ์ขึ้นมา เพื่อเป็นสังคมหรือชุมชนแห่งการพัฒนาบุคคล และเป็นสังคมตัวอย่างดังกล่าวมานั้น โดยการเปิดรับบุคคลจากทุกชนชั้นวรรณะเข้ามาเป็นสมาชิก ถือได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เข้ามารับการฝึกฝนและพัฒนาตนเอง โดยการเรียนรู้และพัฒนาตนเองทั้งในทางด้านพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และความรู้ความเข้าใจ (ปัญญา) โดยอาศัยหลักธรรมหรือกระบวนการในการเรียนรู้ที่เรียกว่า ไตรสิกขา โดยนัยนี้ จึงถือว่า สงฆ์เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) หรือเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) อย่างแท้จริง

นอกจากตัวหลักธรรมที่เป็นหลักในการพัฒนาบุคคลให้เกิดการเรียนรู้แล้ว ยังมีวิธีการอื่นๆ ที่เป็นตัวส่งเสริมการเรียนรู้หรือเป็นสื่อ การสื่อสาร (Communication) ในชุมชน ซึ่งนอกจากจะเป็นการสื่อสารแล้ว ยังเป็นการพัฒนาบุคคลให้เกิดการเรียนรู้ และเป็นหลักจริยธรรมสำคัญในการให้บุคคลได้อยู่ร่วมกันด้วยดีอีกด้วย (ประเวศ วะสี, 2540) นั่นคือ การสื่อสารในรูปแบบต่างๆ เช่น การประกอบพิธีสำคัญต่างๆ และการสื่อสารเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การออกธรรมาสน์ของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งในพุทธประวัติจะพบว่า การออกธรรมาสน์ของพระพุทธองค์และพระสาวกนั้น ก่อให้เกิดการเรียนรู้แก่สมาชิกภายนอกชุมชนสงฆ์เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ยังมีวิธีการเทศน์ การออกสั่งสอนประชาชนตามท้องถิ่นต่างๆ การร่วมกันประชุมในวันอุโบสถเป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ได้กลายเป็นวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากรในชุมชนสงฆ์ และร่วมกับบุคคลภายนอก

สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดในฐานะที่สงฆ์เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ก็คือ บทบาทของพระพุทธเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำองค์กรที่ไม่เพียงแต่จะเป็นผู้นำชุมชนไปสู่ทิศทางที่ต้องการ หากแต่ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมอีกด้วย ผู้นำในชุมชนจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นบุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายได้มาอยู่ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการอยู่ร่วมกันหรือร่วมกันทำกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ไปสู่จุดหมายโดยสวัสดิภาพ ผู้นำในชุมชนหรือสังคมจึงมีคุณสมบัติพิเศษแตกต่างไปจากบุคคลอื่นๆ ในหลายๆ ด้าน พระพุทธองค์ในฐานะผู้นำและผู้บริหารชุมชนสงฆ์ทรงเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติความเป็นผู้นำทั้งภายในและภายนอก

บทบาทของพระพุทธองค์ในแง่ของการจัดการชุมชนสงฆ์ นอกจากพระองค์จะทรงเป็นแบบอย่างของสมาชิกในชุมชนแล้ว บทบาทในการบริหารและจัดการที่แท้จริงของพระองค์ก็คือ ทรงช่วยให้มิติต่างๆ มาเชื่อมโยงกันได้อย่างสมดุล โดยทรงเป็นผู้ประสานคนกับงาน คนกับคน คนกับธรรมชาติ โดยทรงนำความจริงออกมาจัดตั้ง วางระบบแบบแผน กำหนดโครงสร้าง กระบวนวิธีการวางกฎกติกาเกี่ยวกับงาน และคนที่จะทำให้ปฏิบัติการของมวลมนุษย์ให้เป็นเหตุเป็นผลในธรรมชาติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ พระองค์ทรงเป็นผู้ประสานเชื่อมโยงสาระ คือ ความ เป็นจริงในธรรมชาติดีกับรูปแบบกระบวนกรปฏิบัติของมนุษย์ หรือทรงเป็นนักบริหารกฏมนุษย์ ให้ออกมาเป็นผลตามกฎของธรรมชาตินั่นเอง ชุมชนสงฆ์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถ้า ไม่มีชุมชนสงฆ์แล้ว พระพุทธศาสนาก็จะไม่มีกระดูกสันหลัง (สังฆรักษิตะ, 2560) การจัดตั้ง ชุมชนสงฆ์จึงเป็นการจัดวางระบบที่เป็นแบบอย่างการเรียนรู้ของมนุษย์ให้สอดคล้องและ ประสานเข้ากับกฎธรรมชาติ ก่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม ซึ่งจะ นำไปสู่การเรียนรู้ที่ยั่งยืน

การบูรณาการแนวคิดเรื่องสงฆ์กับการเรียนรู้

ในปัจจุบัน ที่การเรียนรู้มีบทบาทในสังคมสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จนเป็นสังคมที่มีลักษณะที่ เรียกได้ว่า สังคมข้อมูลข่าวสาร (Information Society) เป็นสังคมที่มีลักษณะเป็นทะเลแห่ง ข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างมากมาย นอกจากจะเป็นข้อมูลข่าวสารต่างๆ แล้ว ยังเต็มไปด้วยข้อมูล ข่าวสารที่สร้างความสับสน พร่ามัว ไม่ชัดเจน จนบุคคลในสังคมไม่สามารถที่จะจำแนกและ เลือกรับได้ว่าส่วนใดเป็นข้อมูลที่ดีงามถูกต้อง ในทุกภาคส่วนของสังคมในปัจจุบัน จึงได้สร้างสื่อ นำเสนอความรู้และย้ำเน้นถึงการเรียนรู้ในมิติต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ความ เปลี่ยนแปลง แต่ผลจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันจะพบว่า เป็นสังคมที่เต็มไปด้วย ปัญหาต่างๆ อย่างมากมาย ทั้งปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และชีวิต จิตใจของมนุษย์เอง แนวความคิดเรื่องสงฆ์ที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้นน่าจะเป็นแบบอย่างและ แนวทางสำคัญที่สามารถนำมาบูรณาการกับการเรียนรู้ในสังคมปัจจุบันนี้ได้ ทั้งในเรื่องการ พัฒนาบุคคล การพัฒนาชุมชนและสังคม

หลักธรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนาจึงสามารถนำมาบูรณาการเข้ากับการพัฒนาสังคม แห่งการเรียนรู้ได้ เพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนามีพื้นฐานอยู่ที่การพัฒนาบุคคลทั้งในระดับ จิตใจ ในระดับชุมชนและสังคม การบูรณาการแนวคิดเรื่องสงฆ์ในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ จึงมีหลักการสำคัญดังนี้

1. การบูรณาการชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั้น ต้องบูรณาการในระดับบุคคลก่อนเป็นสำคัญ โดยต้องมุ่งเน้นให้พัฒนาในมิติทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นแก่นสำคัญของมนุษย์ เมื่อพัฒนาในระดับ จิตใจแล้ว จึงเชื่อมโยงออกมาในระดับพฤติกรรม คือ ความสัมพันธ์ของบุคคลกับชุมชนหรือ บุคคลอื่นๆ ในสังคม ตามหลักพระรัตนตรัย คือ จากมนุษย์ สู่ธรรมชาติ และสังคม

2. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั่น คือ ชุมชนที่ประกอบด้วยบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Person) คือ พระเสขะ ต้องศึกษาและเรียนรู้ในทุกมิติ ซึ่งจะต้องพัฒนาจนบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือพระนิพพาน แล้วจึงจะพัฒนาในการที่จะออกไปสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ใหม่

3. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ มองจากมิติของชุมชนสงฆ์แล้ว จะต้องพัฒนาไปสู่การเชื่อมโยงและประสานกับทุกมิติในสังคม และสอดคล้องกับกฎธรรมชาติดังสำคัญ

สรุป

ความเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน ที่เป็นสังคมเต็มไปด้วยสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ทำให้เกิดการ ศึกษาเรียนรู้และพัฒนาในมิติต่างๆ อย่างมากมาย แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิด ปัญหาตามมามากมายเช่นเดียวกัน ทั้งปัญหาในส่วนองบุคคลทั้งในระดับจิตใจและวิถีชีวิต ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นว่าชุมชนหรือสังคม รวมทั้งระบบ ต่างๆ ที่มนุษย์ได้จัดตั้งขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นระบบวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นต้น แทนที่จะ เป็นการส่งเสริมและพัฒนามนุษย์ไปสู่การฝึกฝนมนุษย์ไปสู่ความดีงามทั้งในระดับจิตใจ วิถีชีวิต และสังคม กลับเป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดปัญหาในการพัฒนาชีวิตมนุษย์และธรรมชาติแวดล้อมต่างๆ อย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน การเรียนรู้แนวคิดและบทบาทของชุมชนสงฆ์ดังที่ได้กล่าวมา ควรจะ เป็นแบบอย่างและเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาสังคมไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งจะต้องเริ่มต้นด้วยการสร้างสร้างบุคคลให้เกิดการเรียนรู้ กลายเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทำหน้าที่ในฝึกฝน ตนเองทั้งในด้านพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา ประสานบุคคลเข้ากับสังคมและ ธรรมชาติ คุณลักษณะดังกล่าวนี้ที่พบเห็นได้ในชุมชนสงฆ์ จึงสามารถประยุกต์แนวความคิดเรื่อง สงฆ์ในพระพุทธศาสนา มาใช้พัฒนาการเป็นแบบอย่างของชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ เพราะสงฆ์นั้น จุดมุ่งหมายสำคัญก็คือ การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยพระพุทธองค์ทรงตั้งขึ้นมาเป็นแบบ อย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีวิถีชีวิตเฉพาะ (วินัย) ที่จะนำไปสู่การพัฒนาการเป็นบุคคลแห่ง การเรียนรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยหัวใจสำคัญของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ก็คือ การ พัฒนาบุคคลให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความใฝ่ในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองก่อน แล้วจึง ขยายขอบเขต เพื่อก้าวไปสู่การพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต่อไป แนวคิดเรื่องสงฆ์ที่ พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้นมา จึงถือได้ว่าเป็นนวัตกรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการ พัฒนาสังคมในปัจจุบันให้ยั่งยืนสืบไป

เอกสารอ้างอิง

ประเวศ วะสี. (2540). *การพัฒนาพลังสร้างสรรค์องค์กร* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ หมอชาวบ้าน.

พระธรรมปิฎก.(2539). สัมโมทนิยกถาและการกล่าวปิดการสัมมนาการศึกษาเพื่อสันติภาพ. *สารประชาสัมพันธ์สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ*. ฉบับพิเศษ (ธันวาคม).

- พระธรรมปิฎก. (2540). *แง่คิดข้อสังเกตเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มิเชล เจ มาร์ควาด. (2548). *การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้* [Building the Learning Organization] (บดินทร์ วิจารณ์, แปล). กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เน็ท.
- รุ่งเรือง ลิ้มชูปัญญา. (2545). การพัฒนาองค์ความรู้ : การพัฒนาการบริหารจัดการองค์ความรู้. *Chulalongkorn Review*. 15(57), 44-55.
- วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2540). การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ : ที่มาและที่ไป. ใน ศิรินา ภูอนันตานนท์ (บ.ก.), *สู่บ้านใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน.
- วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2544). *การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เน็ท.
- สมคิด บางโม. (2538). *องค์กรและการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บริษัท วิทย์พัฒน์ จำกัด.
- สังวรภักษิตะ. (2560). *อะไรคือสังฆะ*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- Senge, Peter M. (2006). *The Fifth Discipline : the Art & Practice of the Learning Organization*. U.S.A.: Double Day.
- Phra Dhammapitaka. (2003). *Freedom : Individual and Social* (2nd ed.). Bangkok: Buddhaddhamma Foundation.

ไตรสิกขาเพื่อการจัดการนโยบายทันตสาธารณสุข
TRISIKKHA FOR PUBLIC HEALTH DENTAL POLICY MANAGEMENT

เสาวนีย์ มิตตะธรรมากุล

Saowanee Mittatammakul

คลินิกทันตกรรมเบ็ตตี้สไมล์

Betty Smile Dental Clinic

Corresponding Author E-mail: saowanee.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ไตรสิกขาเพื่อการจัดการนโยบายทันตสาธารณสุข” เป็นบทความวิชาการที่มุ่งศึกษา แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับไตรสิกขาเพื่อการจัดการนโยบายทันตสาธารณสุข แนวคิดการจัดการ และการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อการจัดการนโยบายทันตสาธารณสุข เพื่อเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรทันตสาธารณสุขให้สามารถดำเนินการส่งเสริมทันตสุขภาพที่ดี และมีคุณภาพแก่ประชาชนโดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ และ เทคโนโลยีด้านการส่งเสริมทันตสุขภาพให้กับเครือข่าย รวมไปถึงระบบที่เกี่ยวข้องโดยการจัดทำแผนงาน เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ ตลอดจนกำกับติดตามและประเมินผล เพื่อนำมาสู่การพัฒนานโยบายกฎหมายและระบบอย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ

คำสำคัญ: ไตรสิกขา; การจัดการ; นโยบายทันตสาธารณสุข

Abstract

The article titled “Trisikkha for Public Health Dental Policy Management” is an academic article that aims to study the theoretical concepts related to the trisikkha in dental public health policy management. Management concepts and application of the threefold principle in dental public health policy management. To strengthen the potential of dental public health personnel to be able to promote good dental health. And quality to the public by transferring knowledge and technology in dental health promotion to the network. Including related systems by preparing plans, goals, strategies, as well as supervision, monitoring and evaluation. To lead to the development of policies, laws, and various systems continuously and with quality.

Keywords: Trisikkha; Management; Public Health Dental Policy

บทนำ

องค์การอนามัยโลก (WHO) เปิดเผยเกี่ยวกับผลการศึกษา ในประเด็น สุขภาพช่องปาก: ความเสมอภาคและปัจจัยทางสังคม โดยชี้ว่า ยังมีความไม่เท่าเทียมกันในระบบบริการสุขภาพช่องปากในหลายประเทศ จนกลายเป็นปัญหาของโลก โดยความไม่เท่าเทียมกันเหล่านี้แตกต่างกันไปตามขนาดและขอบเขตแม้แต่ในประเทศที่มีรายได้สูงและมีการดูแลสุขภาพ โดยรัฐเป็นอย่างดี ก็ยังคงมีความไม่เท่าเทียมกันในด้านสุขภาพช่องปากอยู่ ซึ่งปัจจัยนี้ส่งผลกระทบต่อผลกระทบต่อสุขภาพช่องปาก และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรที่ด้อยโอกาส ทั้งในประเทศอุตสาหกรรมและประเทศกำลังพัฒนาโรคฟันผุและโรคเหงือกเป็นภาวะที่พบได้บ่อยที่สุดในประชากร และภาวะอื่น ๆ เช่น การสึกกร่อนของฟันก็มีความชุกเพิ่มมากขึ้นด้วย ผลของมะเร็งช่องปาก การสูญเสียฟันจากโรคในช่องปากและการบาดเจ็บที่เกิดจากอุบัติเหตุ มีผลกระทบอย่างมากต่อคุณภาพชีวิต นอกจากนี้ยังพบว่า สุขภาพช่องปากและสุขภาพทั่วไปมีความเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ซึ่งจะมีปัจจัยเสี่ยงที่พบบ่อยร่วมกัน ได้แก่ การรับประทานอาหารที่ไม่ดี การบริโภคยาสูบและการดื่มแอลกอฮอล์ ในทำนองเดียวกัน คนผู้ที่ประสบปัญหาสุขภาพทั่วไปก็จะมีความเสี่ยงต่อโรคในช่องปากมากขึ้นและมีความซับซ้อนของโรคเพิ่มขึ้นด้วย โรคบางอย่างที่ปรากฏในปากและแผลในช่องปากอาจเป็นสัญญาณแรกของโรคที่คุกคามชีวิต (มส.ผส., ออนไลน์)

สุขภาพช่องปากจัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสุขภาพพึงประสงค์ ที่ส่งผลกระทบต่อการมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีเพราะปากคือประตูสู่สุขภาพ ปัญหาสุขภาพช่องปากจะส่งผลกระทบต่อระบบอื่นๆ ของร่างกายดังนั้น เราจึงจำเป็นต้องดูแลสุขภาพในช่องปากให้สมบูรณ์ ซึ่งในปัจจุบันแนวคิดการดูแลสุขภาพช่องปาก จะต้องดูแลสุขภาพช่องปากให้ดีตั้งแต่แรกเริ่มและคงสภาพที่ดีไว้ให้มีความสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพการป้องกันโรค และการสร้างความรอบรู้ด้านการดูแลสุขภาพช่องปากจนส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดูแลสุขภาพช่องปากด้วยตนเอง ซึ่งดีกว่าการรักษา เพราะกระทำในสภาพปกติไม่ก่อให้เกิดความเจ็บปวด ไม่ต้องทนทุกข์ทรมานในการปวดฟัน ไม่ต้องยุ่งยาก ไม่เสียเวลา ไม่ต้องเสียเงินในการรักษา และที่สำคัญคือไม่ต้องสูญเสียฟัน การดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพและป้องกันโรคของสำนักทันตสาธารณสุข ดำเนินตามแผนยุทธศาสตร์ 20 ปี ของประเทศ ด้านสาธารณสุข วิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์กรมอนามัย โดยกำหนดวิสัยทัศน์ของสำนักทันตสาธารณสุขคือ การเป็นองค์กรหลักในงานทันตสาธารณสุขของประเทศเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย มุ่งสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสุขภาพช่องปากที่ดีทุกช่วงวัยของชีวิต มีกลยุทธ์หลักการทำงานคือเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย มุ่งสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ พัฒนาสมรรถนะบุคลากรให้เป็นมืออาชีพ และทันต่อการเปลี่ยนแปลง สร้างความตระหนักเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของประชาชน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบงานให้ได้มาตรฐานและสอดคล้องกับ

ยุทธศาสตร์องค์กร ตลอดจนพัฒนากระบวนการ กำหนดและบริหารนโยบายสาธารณะ เพื่อการพัฒนาทันตสุขภาพของประเทศ

พระพุทธศาสนาถือว่าการเจ็บป่วยเป็นปัญหาสำคัญของมนุษย์เช่นเดียวกับการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย การเจ็บป่วยนั้นเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งของทุกๆ ชีวิตที่ต้องดำเนินไป ตามกฎของธรรมชาติ ซึ่งไม่มีใครปฏิเสธได้ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกายว่า “ภิกษุทั้งหลาย โรค 2 อย่างนี้ โรค 2 อย่าง อะไรบ้าง คือ 1) โรคทางกาย 2) โรคทางใจ สัตว์ผู้ อ้าวว่า ตนเองไม่มีโรคทางใจตลอดระยะเวลาแม้ครู่เดียวหาได้ยาก ยกเว้นท่านผู้หมดกิเลสแล้ว” (อง.จตุกก. (ไทย) 21/157/217) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี พิจารณาว่า ‘รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง’ เป็นผู้ พิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงในอุปาทานชั้น 5 พระพุทธเจ้าทรงเป็นนักบริหารที่มีความสามารถสูง หลักธรรมของพระองค์สามารถประยุกต์ใช้กับกระบวนการจัดการได้ในทุกระบบ ทรงเป็นผู้ค้นพบนวัตกรรมแห่งความรู้ใหม่ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดจะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงสั่งสอน พุทธบริษัททั้ง 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา เป็นเวลา 45 ปี นับตั้งแต่ได้ตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้า มีคำสอน 84,000 พระธรรมชั้น 8 เมื่อนำมาจัดหมวดคำสอนเป็นหนังสือ พระไตรปิฎกได้จำนวน 45 เล่มในประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นนวัตกรรมคำสอนที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก หลักไตรสิกขาที่เป็นหลักคำสอนอีกข้อหนึ่งที่ว่าด้วย ข้อสำหรับศึกษา การศึกษาข้อปฏิบัติที่พึง ศึกษา การฝึกฝนอบรมตนในเรื่องที่พึงศึกษา 3 อย่างคือ อธิสัสสิกขา คือ ศึกษาเรื่องศีล อบรม ปฏิบัติให้ถูกต้องดีงาม อธิจิตตสิกขา คือ ศึกษาเรื่องจิต อบรมจิตให้สงบมั่นคงเป็น อธิปัญญา สิกขา คือ ศึกษาเรื่องปัญญาอบรมตนให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้ง มาช่วยในการบริหารจัดการคลินิก ทันตกรรมเพื่อให้ทันยุคทันสมัยยิ่งขึ้น

จากสภาพการณดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่า ควรนำเรื่องนี้มาขยายความเกี่ยวกับแนวคิด เกี่ยวกับไตรสิกขา แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ นโยบายทันตสาธารณสุข และการประยุกต์ใช้หลัก ไตรสิกขาเพื่อการจัดการคลินิกทันตกรรมในยุคดิจิทัล คำถามของบทความนี้คือ แนวคิดเกี่ยวกับ ไตรสิกขามีอะไรบ้าง แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเป็นอย่างไร นโยบายทันตสาธารณสุขมีอะไรบ้าง และการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อการจัดการนโยบายทันตสาธารณสุขควรเป็นอย่างไร

เนื้อหาของบทความ

เนื้อหาของบทความประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 4 ส่วน คือ แนวคิดเกี่ยวกับไตรสิกขามี ความหมายและมีองค์ประกอบอย่างไร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการเป็นอย่างไร นโยบาย ด้านทันตสาธารณสุขมีอะไรบ้าง การประยุกต์ใช้ไตรสิกขาเพื่อการจัดการนโยบายทันต สาธารณสุขเป็นอย่างไร ดังความสังเขปต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับไตรสิกขา

ผู้เขียนได้รวบรวมแนวคิดที่เกี่ยวกับหลักไตรสิกขา จาก เอกสาร บทความวิชาการ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับความหมายของหลักไตรสิกขา องค์ประกอบของไตรสิกขา เพื่อนำเสนอให้อ่านได้เข้าใจถึงหลักไตรสิกขาโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ความหมายของหลักไตรสิกขา

ไตรสิกขา ได้แก่ ศีลสิกขา จิตสิกขา ปัญญาสิกขา หรือ ศีลสิกขา ศีลสมาธิ ปัญญา ซึ่งนับว่าเป็นประณมศึกษา มัชฌมศึกษา อุดมศึกษาในพระพุทธศาสนาโดยลำดับ ธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนให้ปฏิบัติทุกประการรวมลงในหลักไตรสิกขานี้ ศีลสิกขาเกี่ยวกับความประพฤติทั้งปวง จิตสิกขาเกี่ยวกับภาวะทางจิตใจทุกอย่าง ปัญญาสิกขาเกี่ยวกับความรู้ความเห็นทุกประการ คนเราทุกคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต้องมีความประพฤติของตน ต้องมีจิตใจของตน ต้องมีความรู้ความเห็นของตน จึงมีหน้าที่หรือมีความสมควรจะพึงศึกษาในเรื่องเหล่านี้ ซึ่งเป็นการศึกษาเรื่องตนแท้ ๆ และต้องศึกษาอยู่เรื่อยไปจึงจะมีความเฉลียวฉลาดต่อตนเองอยู่เสมอ ไม่เช่นนั้นก็จะโง่เขลาต่อตนเอง ฉะนั้นไตรสิกขาของพระพุทธเจ้า จึงจำเป็นแก่ชีวิตร่างกาย หยุดหายใจเมื่อใดก็ตายเมื่อนั้น หยุดศึกษาเมื่อใดก็ตายจากความดีและความรู้เมื่อนั้น คนตายย่อมไม่มีความรู้สึกตัว คนที่ไม่รู้จักตนเองจึงเหมือนคนตาย ไตรสิกขาของพระองค์จึงเป็นหลักที่บริสุทธิ์ บริบูรณ์และรวบรัด เข้าใจง่ายมีเหตุผล ปฏิบัติ ให้สำเร็จผลได้จริง สิกขา 3 คือ ศีล เรียกว่า ศีลสิกขา สมาธิ เรียกว่า จิตสิกขา และปัญญา เรียกว่า ปัญญาสิกขา นอกจากนี้คำว่า “ไตรสิกขา” ยังหมายถึง การศึกษาในพระพุทธศาสนาหมายถึง Training เป็นอย่างน้อย คือ การทำลงไปจริง ๆ ไม่ใช่เพียงแค่ ศึกษาเล่าเรียน ให้รู้ เข้าใจจดจำได้เท่านั้น แต่จะต้องมีการปฏิบัติพร้อมกันไปด้วย จนเกิดเป็นความเห็นแจ้งเป็นปัญญาในขั้นสูงเพื่อทำลายอาสวกิเลส

ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 3 ประการคือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา หรือเรียกว่าศีลสมาธิปัญญา

1) ศีล คือ ข้อสำหรับอบรมความประพฤติทางกาย วาจา เพื่อให้สามารถดำรงตนด้วยดีในสังคม รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสัมพันธ์กับสังคม ในทางเกื้อกูลประโยชน์

2) สมาธิ คือ ข้อปฏิบัติ สำหรับฝึกอบรมด้านคุณภาพและสมรรถภาพทางจิต เพื่อให้เกิดคุณธรรมหรือสมาธิอย่างสูง ทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคงและแน่วแน่ ควบคุมตนได้ด้วยดี มีสมาธิสงบบริสุทธิ์ผ่องใส เหมาะสมสำหรับใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง

3) ปัญญา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้ง เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง สามารถคิดพิจารณาแก้ปัญหาต่าง ๆ และทำกิจทั้งหลายในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ได้อย่างแท้จริงธรรมแต่ละข้อในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้ต่างมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือศีลเป็นพื้นฐานให้เกิดสมาธิ และสมาธิ เป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา ใน

ขณะเดียวกันเมื่อเกิดปัญญาที่รู้เห็นจริงแล้ว ก็จะช่วยให้จิตสงบ มั่นคง บริสุทธิ์ เป็นสมาธิที่แน่น แะยิ่งขึ้นส่งผลต่อความประพฤติ การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเป็นผู้มีศีลอันบริสุทธิ์

2. องค์ประกอบของไตรสิกขา

มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของไตรสิกขา ไว้หลายประการ ดังนี้

ศีล คือ ความประพฤติดีทางกาย และวาจา ความเป็นปกติทางกาย วาจา เป็นเรื่องของการฝึกในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เคยชิน เครื่องมือที่ใช้ในการรักษาศีลก็คือวินัย วินัยเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ เพราะว่าวินัยเป็นตัวจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนา โดยจัดระเบียบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เหมาะกับการพัฒนาและเอื้อโอกาสในการที่จะพัฒนา เมื่อฝึกได้ผลจากคนมีพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้นแล้วก็จะเกิดเป็นศีล ดังนั้นโดยสรุป วินัยจะมาในรูปของการฝึกพฤติกรรมเคยชินที่ดี และการจัดสภาพแวดล้อมที่จะป้องกันไม่ให้มีพฤติกรรมที่ไม่ดี แต่เอื้อต่อการมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์

การปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดความถูกต้องดีงามทางกายและวาจานั้น บุคคลต้องปฏิบัติตามหลักที่เรียกว่าศีลพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วยแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต 3 ด้าน คือ ด้านสัมมาวาจา ด้านสัมมากัมมันตะและด้านสัมมาอาชีวะซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียด ดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2543)

1) สัมมาวาจา เจรจาชอบ ได้แก่

- 1.1) ละมุสาวาท เว้นการพูดเท็จ รวมถึงสัจวาจา พูดคำจริง
- 1.2) ละปิสฺสุณาวาจา เว้นการพูดส่อเสียด รวมถึงพูดคำสามานสามัคคี
- 1.3) ละผรุสฺสวาจา เว้นการพูดคำหยาบ รวมถึงพูดคำอ่อนหวานสุภาพ
- 1.4) ละสัมผัปปลาปะ เว้นการพูดเพ้อเจ้อ รวมถึงพูดคำที่มีประโยชน์

2) สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ ได้แก่

- 2.1) ละปาณาติบาต เว้นการทำลายชีวิต รวมถึงการกระทำที่ช่วยเหลือ

เกื้อกูล

- 2.2) ละอทินนาทาน เว้นการเอาของของเขาที่เขาไม่ได้ให้ (คู่อริที่ สัมมาอาชีวะหรือทาน)

- 2.3) ละกาเมสุมิฉาจาร เว้นความประพฤติดินการ รวมถึงสันโดษ

3) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ ละมิฉาชีพ เลี้ยงชีพด้วยสัมมาชีพ รวมถึงความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพสุจริต

สมาธิ คือ ความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด ไม่ฟุ้งซ่านส่ายไปจิต ตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อมที่จะปฏิบัติงาน การฝึกอบรมสมาธิเป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติด้านต่างๆ ของจิต ทั้งในด้านคุณธรรม เช่น ความเมตตา

กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในด้านความสามารถของจิต เช่น ความอímใจ ความร่าเริง เบิกบาน ใจความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกพอใจ

ปัญญา คือ ความรอบรู้ รู้ทั่ว เข้าใจ ลึกซึ้ง การนำองค์ประกอบด้านปัญญามาเป็นแนวทางในการเสริมสร้างวินัยในตนเองนั้น ผู้วิจัยนำมาใช้ในการคิด โดยเชื่อว่าการคิดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการเสริมสร้างวินัยในตนเอง การที่บุคคลจะมีวินัยในตนเองนั้นจะต้องมีความรู้ชัดถึงประโยชน์ คุณค่า และความสำคัญของการมีวินัยที่ดี เห็นว่าวินัยเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตเจริญก้าวหน้า ดังนั้นการจัดกิจกรรมเสริมสร้างวินัยในตนเอง จะต้องคำนึงถึงการให้ผู้เข้ารับการศึกษาได้มีโอกาสคิดพิจารณา จนเกิดความรู้ชัดในสิ่งที่ตนเองฝึก นอกจากนั้นเมื่อผู้เข้ารับการศึกษาฝึกมองเห็นประโยชน์ คุณค่า และความสำคัญของการฝึกแล้ว ยังก่อให้เกิดผลโดยอัตโนมัติต่อด้านจิตใจและด้านพฤติกรรมให้ทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า หลักไตรสิกขา คือ ขบวนการการศึกษา 3 องค์ประกอบ เพื่อการบรรลุเป้าหมายของคุณภาพของชีวิต ประกอบด้วย ศีล หรือขบวนการระเบียบปฏิบัติ (วินัย) เพื่อให้เกิดวาจาชอบ การกระทำชอบและการประกอบอาชีพชอบ เป็นแนวทางและกรอบที่กำกับการกระทำหรือการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ นั้นเอง สมาธิ หรือขบวนการฝึกอบรมจิตสำนึกเพื่อให้เกิดความเพียรชอบ การระลึกชอบและมีจิตสำนึกที่ชอบ เป็นขบวนการเพื่อให้จิตมีการพัฒนาความสำนึกเพื่อควบคุมทั้งจิตและกาย เป็นขบวนการเกื้อหนุนให้สิ่งที่รับเข้ามาในชีวิตดำเนินไปด้วยประสิทธิภาพสูงสุด ปัญญา หรือขบวนการทางความรู้ เป็นวิธีการอบรมศึกษาเพื่อให้เกิดวิชาความรู้และปัญญา ซึ่งจะยังผลให้เกิดมีทักษะ ความเชื่อ ค่านิยมที่ถูกต้อง มีความดำรงไตรตรองที่ชอบ ปัญญาเป็นตัวควบคุมกำหนดการรับชนิดต่าง ๆ เข้าสู่ชีวิต

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการ

แนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก การมุ่งเน้นประสิทธิผลหรือผลสัมฤทธิ์ (Effectiveness) ประการที่สอง การมุ่งเน้นเรื่องคุณภาพ (Quality) หรือความพึงพอใจของผู้รับบริการ (Customer Satisfaction) และประการสุดท้าย การมุ่งเน้นหลักความรับผิดชอบ (Accountability) ซึ่งองค์ประกอบนี้สอดคล้องประสานกับสภาพแวดล้อมทางการบริหารที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้องค์การต้องปรับตัวตามเพื่อความความเข้มแข็งในการอยู่รอดและมีความสามารถเชิงการแข่งขัน หลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่องค์การภาครัฐส่วนใหญ่ นำแนวคิดไปใช้หรือประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม

หลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่กล่าวข้างต้นเป็นกระแสหนึ่งส่งผลให้เกิดแนวคิดการบริหารองค์การภาครัฐแนวใหม่ในกระบวนการทางรัฐประศาสนศาสตร์ ดังเห็นได้จากความพยายามที่จะพัฒนาระบบราชการไทยโดยใช้หลักการบริหารจัดการสมัยใหม่อย่างจริงจังและมียุทธศาสตร์การพัฒนาที่ชัดเจนตั้งแต่ พ.ศ.2546 เป็นต้นมา ทั้งนี้เพื่อต้องการให้องค์การภาครัฐสามารถสร้างคุณภาพการให้บริการประชาชนจนเป็นที่พอใจ โครงสร้างองค์การภาครัฐ

สอดคล้องกับบทบาทภารกิจและคุณค่าในการดำเนินการ ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีขีดความสามารถเป็นไปตามมาตรฐานการทำงาน พร้อมกับมีค่านิยมและวัฒนธรรมการทำงานแบบใหม่ รวมทั้งกระบวนการวิธีการทำงานมีความทันสมัย โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานภาครัฐ (ดร.อารักษ์ พรหมณี, ออนไลน์)

วิทยาการความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดการจัดการนิยม (Managerialism) ซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการองค์การสมัยใหม่ โดยเชื่อว่าโครงสร้าง กระบวนการ ระบบเทคนิควิธีการ และหน้าที่ในการบริหารจัดการมีความเหมือนกันทั้งในภาครัฐและเอกชน หากหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่เหล่านั้นสามารถใช้และประสบความสำเร็จในภาคธุรกิจเอกชนก็มีความเป็นไปได้ที่จะนำแนวทางหลักการบริหารจัดการดังกล่าวมาใช้ในองค์การภาครัฐและส่งผลให้ประสบความสำเร็จที่คล้ายกัน เพียงแต่ต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านปรัชญาการบริหารงาน กล่าวคือ ปรัชญาการบริหารงานภาคธุรกิจเอกชนมีความมุ่งหมายทางด้านผลประโยชน์ส่วนบุคคลที่จะได้รับ ขณะที่ภาครัฐอยู่ที่ประโยชน์สาธารณะของประชาชนที่จะได้รับในบริบททางการเมือง ทำนองเดียวกันภาคธุรกิจเอกชนไม่น้อยที่หยิบยืมคุณค่าการบริหารงานภาครัฐไปใช้ในการบริหารงานโดยเฉพาะทางด้านการรับผิดชอบต่อสังคมที่มีเพิ่มมากขึ้น

1. ทฤษฎีหลักการบริหาร POSDCORB คิดค้นโดย Luther H. Gulick และ Lyndall Urwick นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ได้ร่วมกันเป็นบรรณาธิการหนังสือชื่อ Paper on the Science of Administration ในปี ค.ศ.1937 (พิทยา บวรวัฒนา, 2558) หนังสือดังกล่าวถือได้ว่าเป็นเอกสารประวัติศาสตร์เพราะรวบรวมเอาความคิดของนักรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งสนับสนุนและเชื่อในหลักการบริหาร Gulick ได้เสนอหลักสำคัญในการบริหาร 7 ประการ ซึ่งเมื่อนำอักษรย่อของหลักการบริหารทั้ง 7 ประการ มาวางต่อกันจะอ่านได้ว่า POSDCORB ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดเป้าหมายขององค์การว่าควรทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อะไร และจะดำเนินการอย่างไร

2) การจัดการ (Organizing) หมายถึง การจัดตั้งโครงสร้างอำนาจอย่างเป็นทางการภายในองค์การเพื่อประสานงานหน่วยงานย่อยต่าง ๆ ให้สามารถบรรลุเป้าหมายขององค์การได้

3) การสั่งการ (Directing) หมายถึง การที่หัวหน้าฝ่ายบริหารมีหน้าที่ต้องตัดสินใจอยู่ตลอดเวลา โดยพยายามนำเอาการตัดสินใจดังกล่าวมาเปลี่ยนเป็นคำสั่งและคำแนะนำ นอกจากนี้ยังหมายถึงการที่หัวหน้าฝ่ายบริหารต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำขององค์การ

4) การบรรจุ (Staffing) หมายถึง หน้าที่ด้านบริหารงานบุคคลเพื่อฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และจัดเตรียมบรรยากาศในการทำงานที่ดีไว้

5) การประสานงาน (Co-ordinating) หมายถึง หน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในการประสานส่วนต่าง ๆ ของงานให้เข้าด้วยกันอย่างดี

6) การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในองค์การให้ทุกฝ่ายทราบ ทั้งนี้อาจใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การวิจัยและการตรวจสอบ

7) การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง หน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณในรูปแบบของการวางแผนและการควบคุมด้านการเงินและการบัญชี

2. ทฤษฎีการบริหารงานอย่างมีคุณภาพ หรือ ระบบวงจรคุณภาพ (PDCA) หรือ Deming Cycle คือวงจรหรือแนวคิดการบริหารงานคุณภาพ คิดค้นโดย เอ็ดเวิร์ด เดมมิง (W.Edwards Deming) นักจัดการบริหารคุณภาพ เป็นศาสตราจารย์ทางสถิติ มหาวิทยาลัยนิวยอร์ก และ วอลท์เตอร์ ชิวฮาร์ต (Walter Shewhart) นักสถิติที่ห้องทดลองของบริษัทเบลล์ เทเลโฟน มลรัฐนิวยอร์ก (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2545) มีกระบวนการดังนี้

1) การวางแผน (Plan (P)) คือ การตั้งเป้าหมาย กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดลำดับความสำคัญของงาน และครอบคลุมถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนที่ต้องการลงมือปฏิบัติ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ขั้นตอนนี้บุคลากรต้องรับทราบและเข้าใจตรงกัน เพราะถือว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่จะส่งผลช่วยให้การทำงานในขั้นตอนถัดไปเป็นไปด้วยความราบรื่นและถูกต้องตรงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2) การปฏิบัติ (Do (D)) คือ การลงมือทำหรือการปฏิบัติตามขั้นตอนตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้อย่างเป็นระบบและให้มีความต่อเนื่อง ขั้นตอนนี้ควรศึกษาถึงวิธีการที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการทำงานนั้นๆ ด้วย เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและผลลัพธ์ที่ดีที่สุด รวมถึงในระหว่างการทำงานควรเก็บข้อมูลที่สำคัญ หรือข้อผิดพลาดต่างๆ ของงานเอาไว้เพื่อประโยชน์ในการทำงานขั้นตอนต่อไป

3) การตรวจสอบ (Check (C)) คือ หลังจากนำแผนที่วางไว้ไปปฏิบัติจริงแล้วสามารถบรรลุวัตถุประสงค์หรือมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ สิ่งที่เราควรคำนึงถึงคือ ต้องรู้ว่าจะต้องตรวจสอบอะไรบ้างและบ่อยครั้งแค่ไหน การตรวจสอบการทำงานควรจะมีการจดบันทึกในรูปแบบต่างๆ ไว้ เพื่อให้ง่ายในการปรับปรุง และแก้ไขในการทำงานครั้งต่อไป

4) การปรับปรุงแก้ไข (Action (A)) คือกระบวนการปรับปรุงแก้ไขส่วนที่มีปัญหา เป็นการนำเอาผลลัพธ์ที่ได้จากขั้นตอนการตรวจสอบมาวิเคราะห์และตรวจสอบสาเหตุความผิดพลาดที่เกิดขึ้นมาประเมินเพื่อพัฒนาแผนและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้อาการเดิมเกิดขึ้น เพื่อพัฒนาปรับปรุงการทำงานให้การดำเนินงานครั้งต่อไปมีประสิทธิภาพที่ดีกว่าเดิม

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการบริหารจัดการที่รวบรวมมานี้ ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติการ การตรวจสอบ การแก้ไขปรับปรุง การจัดองค์การ การสั่งการ การควบคุม การบรรจุ การประสานงาน การรายงาน การงบประมาณ

นโยบายด้านทันตสาธารณสุข

ผู้เขียนได้รวบรวมแนวคิดที่เกี่ยวกับนโยบายด้านทันตสาธารณสุขจาก เอกสาร บทความ วิชาการ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมนโยบายทันตสาธารณสุขไว้ 4 ด้าน ได้แก่ ด้าน เทคโนโลยีทางทันตกรรม การจัดการด้านสถานที่ การจัดสภาพแวดล้อมของคลินิกทันตกรรม และ นวัตกรรมทางการรักษาทันตกรรมโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. นโยบายด้านทันตสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจ โดยการสร้างเสริมสุขภาพ ความแข็งแรง ให้ประชาชนมีพลังในการดำเนินชีวิตและใช้ความเข้มแข็งทางสาธารณสุข สร้างรายได้สร้างเศรษฐกิจของประเทศ สู่เป้าหมาย “ประชาชนแข็งแรง เศรษฐกิจไทยเข้มแข็งประเทศไทยแข็งแรง” ในปี 2566 นี้ โดยจะมีการพัฒนาสาธารณสุขของ ไทย ผ่านการขับเคลื่อนนโยบาย โดยมุ่งเน้น 5 ประการสำคัญ (กระทรวงสาธารณสุข, ออนไลน์)

1) ประชาชนเข้าถึงบริการสุขภาพได้มากขึ้น โดยเพิ่มความครอบคลุมการดูแลสุขภาพปฐมภูมิที่บ้าน และชุมชน โดย “3 หมอ” คนไทยทุกคนรอบครัวมีหมอประจำตัวดูแลสุขภาพเมื่อเจ็บป่วย รวมถึงการสร้างโอกาสเข้าถึงระบบบริการสุขภาพของรัฐอย่างเป็นธรรม สะดวก และรวดเร็ว พัฒนาโรงพยาบาลทุกแห่งให้เป็น “โรงพยาบาลของประชาชน”

2) ยกระดับการเสริมสร้างสุขภาพเพื่อคนไทยแข็งแรง โดยการปรับเปลี่ยนการสื่อสารสุขภาพให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย ถูกต้อง ปลอดภัย ทันสมัย เพื่อให้ประชาชนรับรู้และมีความรอบรู้ด้านสุขภาพในทุกมิติ สามารถดูแลสุขภาพตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมให้แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ ชุมชนเข้มแข็งรวมพลังสร้างสุขภาพดีประชาชนมีส่วนร่วมดูแลสุขภาพตนเอง

3) ผู้สูงอายุต้องได้รับการดูแลอย่างเป็นระบบและทั่วถึงส่งเสริมให้สูงวัยอย่างแข็งแรงโดยครอบครัวและชุมชน บูรณาการดูแลผู้สูงอายุทั้งร่างกายจิตใจ และภาวะสมองเสื่อม ให้ได้รับการคัดกรองสุขภาพ ประเมินความเสี่ยงของโรค การป้องกันปัญหาสุขภาพ ตลอดจน การดูแลระยะยาว (Long term care) สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ ที่จะช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น แว่นสายตา ผ้าอ้อม ฟันปลอม สนับสนุนโรงพยาบาลทุกระดับให้มีคลินิกผู้สูงอายุ เพื่อเป็นช่องทางที่สามารถเข้าถึงบริการได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น

4) นำสุขภาพขับเคลื่อนเศรษฐกิจส่งเสริมผลิตภัณฑ์และบริการสุขภาพ สมุนไพรและภูมิปัญญาไทย การแพทย์แผนไทย การแพทย์ทางเลือกขยายสู่การเป็นศูนย์กลาง การบริการสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของภูมิภาคและประชาคมโลกต่อยอดทางเศรษฐกิจเพิ่มรายได้ของประชาชนและประเทศ

5) ข้อมูลสุขภาพเป็นของประชาชน และเพื่อประชาชนพัฒนาข้อมูลดิจิทัลสุขภาพของประชาชน ที่มีมาตรฐานและธรรมาภิบาล เชื่อมโยงเป็นฐานข้อมูลขนาดใหญ่ของประเทศ ประชาชนได้ประโยชน์ในการดูแลสุขภาพตนเอง สามารถใช้บริการสาธารณสุขได้ทุกที่ อย่างต่อเนื่อง และรัฐใช้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบสาธารณสุขอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากนโยบายด้านทันตสาธารณสุขข้างต้น ผู้เขียนได้รวบรวมบทความที่เกี่ยวกับการส่งเสริมนโยบายทันตสาธารณสุขไว้ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเทคโนโลยีทางทันตกรรม การจัดการด้านสถานที่ การจัดสภาพแวดล้อมของคลินิกทันตกรรม และ นวัตกรรมทางการรักษาทันตกรรม เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทางด้านทันตสาธารณสุขให้ทันสมัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

2. ด้านเทคโนโลยีทางทันตกรรม ระบบคอมพิวเตอร์เข้ามามีบทบาทในงานประดิษฐ์ไบโหน้าและขากรรไกรนั้น เริ่มนำมาใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 เกี่ยวกับงานรังสีวินิจฉัยแบบ 2 มิติ และนำมาใช้ในงานประดิษฐ์ไบโหน้ามนุษย์ โดยการใช้เทคนิคการสร้างต้นแบบอย่างรวดเร็ว (Rapid Prototyping Technology) ภายในปี ค.ศ. 1980 และมีการพัฒนาระบบการควบคุมและกลิ้งขึ้นงานในเวลาต่อมาส่วนการสร้างงานต้นแบบทางการแพทย์นั้น John Winder ในปี ค.ศ. 1999 ริเริ่มการขึ้นรูป แผ่นกะโหลกศีรษะไททาเนียม (Custom made cranial titanium plate) ให้กับผู้ป่วย โดยการนำภาพ CT scan เชื่อมโยงกับการสร้างต้นแบบ (Rapid Prototype) ซึ่งทำให้ผู้ป่วยลดระยะเวลาในการพบแพทย์ รวมถึงระยะเวลาในการผ่าตัด และขึ้นงานมีความพอดีมากกว่า ปัจจุบันโลกดิจิทัลที่นำมาใช้ในงานทางทันตกรรมประดิษฐ์ไบโหน้าและขากรรไกร มี 3 ลักษณะ คือ

1) Computer/Digital image processing⁴ คือการนำสูตรทางคณิตศาสตร์ที่ซับซ้อนมาประมวลผลภาพ หรือพารามิเตอร์ที่เกี่ยวข้องกับภาพต่างๆ เช่น Computerized tomography (CT Scan) and CBCT (Cone beam computerized tomography)

2) Computer aided design and manufacture (CAD/CAM)⁵ เป็นการใช้ระบบคอมพิวเตอร์มาวิเคราะห์ ประเมิน ออกแบบ และขึ้นรูปวัสดุ

3) Rapid prototype or Stereolithography เป็นเทคนิคในการสร้างวัตถุเป็นลักษณะ 3 มิติ ด้วยการควบคุมของคอมพิวเตอร์โดยการสร้างวัสดุเป็นชั้นๆ จากโพลีเมอร์เหลว หรือใช้เลเซอร์ทำให้วัสดุแข็งตัวซึ่งวิธีดังกล่าวนำมาใช้ในงานประดิษฐ์ไบโหน้า และขากรรไกรมากกว่าลักษณะอื่น โดยการใช้งานของระบบนี้ทางการแพทย์ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ขบวนการ ตามวัสดุที่นำมาขึ้นรูป

a. Resin-based process การขึ้นรูปโดยการทำให้โฟโตโพลีเมอร์เหลวแข็งตัวด้วยแสงอัลตราไวโอเลต ส่วนใหญ่วัสดุภายหลังการขึ้นรูปจะมีความใส, ลักษณะแผ่นบางคล้ายยาง สามารถนำมาทำแบบศึกษา ก่อน และระหว่างการผ่าตัด (surgical stent and guide) ได้

b. Extrusion-based process การขึ้นรูปด้วยโพลีคาร์บอเนต และโพลีฟีนิลซัลโฟน ซึ่งเป็นวัสดุ Thermoplastic คือจะอ่อนตัวเมื่อได้รับความร้อน ภายหลังจากวัสดุเย็นตัวลง วัสดุจะมีความเหนียวและแข็ง โดยการขึ้นรูปจะทำการใช้หัวฉีดความร้อน 2 แกนในการขึ้นรูปเป็นชั้นๆ เช่น Stratasys® ซึ่งในระบบนี้มีวัสดุที่มีมาตรฐานทางการแพทย์ใช้ได้ในระบบดังกล่าว

c. Powder-based process การขึ้นรูปโดยใช้เลเซอร์ร่วมกับอนุภาคของผง เช่น EOS หรือ Z printer วัสดุที่ใช้ในระบบนี้ เป็นวัสดุ thermoplastic และโลหะ โดยการขึ้นรูปดังกล่าวสามารถใช้ร่วมกับอวัยวะเทียมและรากเทียมได้

ขั้นตอนทางคลินิกที่ใช้ระบบคอมพิวเตอร์สามารถนำมาช่วยในการสร้างชิ้นส่วนใบหน้าและขากรรไกร ได้แก่ การวินิจฉัย จะใช้เครื่องมือตรวจจับพื้นผิวและอวัยวะที่ต้องการทดแทนด้วยแสง (Phase measuring profilometry) เครื่องสแกนภาพ 3 มิติด้วยแสงเลเซอร์ (3D laser scanner) หรือ เครื่องสแกนภาพ 3 มิติ ด้วยแสง (Optical scanner) เช่น 3dMD แทนการใช้การพิมพ์แบบอย่างเดิม

3. การจัดการด้านสถานที่ คลินิกทันตกรรม หรือแผนกทันตกรรมในโรงพยาบาลในเรื่องของการออกแบบและตกแต่งคลินิกทันต กรรมปัจจุบันการเปิดคลินิกทันตกรรมเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวาง เนื่องจากมีผู้ใช้บริการจำนวนมากการเปิดคลินิกทันตกรรมนั้นต้องคำนึงถึง Location ในการเปิดพื้นที่ที่ต้องการเปิด เช่าหรือซื้อบริษัท ออกแบบและตกแต่งที่เลือก มีความน่าเชื่อถือหรือไม่บริษัท เครื่องมือแพทย์ ที่เลือกมีบริการหลังการขายหรือไม่เงินทุนที่นำมาลงทุนเป็นของตนเอง หนี้ส่วน หรือธนาคาร หากพิจารณาปัจจัยต่างๆครบถ้วนแล้ว ก็มาพิจารณาเรื่อง การออกแบบและตกแต่งคลินิกทันตกรรมกันการออกและตกแต่งคลินิกทันตกรรมนั้นทีมงานได้คำนึงถึงหลักการในการออกแบบและตกแต่งดังนี้

คลินิกจะต้องมีความสวยโดดเด่นสะดุดตาถูกต้องตามมาตรฐานกระทรวงสาธารณสุข การออกแบบและตกแต่งต้องคำนึงถึงงบประมาณที่ลูกค้าต้องการใช้ในการตกแต่งคลินิก ซึ่งจะต้องเหมาะสม สอดคล้องกันกับขนาดพื้นที่และ รูปแบบในการออกแบบและตกแต่งคลินิกหรือโรงพยาบาลที่ลูกค้าเป็นผู้กำหนดการออกแบบและตกแต่งคลินิกทันตกรรม ต้องคำนึงถึงฟังก์ชันในการใช้งาน ให้ครบถ้วนการออกแบบและตกแต่งต้องคำนึงถึง Space allocation หรือการแบ่งพื้นที่ให้ คำนึงให้เกิด ROA ต่อขนาดพื้นที่สูงสุดต่อ เจ้าของ หรือ คุณหมอหลักการ โดยมีสูตรในการออกแบบให้เกิดการคืนทุนเร็วที่สุดคือ Ratio 30 :1 การออกแบบและตกแต่งคลินิกต้องมีการเลือกวัสดุให้เหมาะสม เช่น ความคงทนต่อการใช้งานพื้นที่ต่างๆ การกันน้ำ การกันชื้น หรือ กันต่อรอยขีดข่วนการออกแบบและตกแต่งคลินิกทันตกรรม ต้อง คำนึงถึงการวางระบบท่อ ทันตกรรมให้ถูกต้องและวางองศา การทำงานที่เพื่ออายุการใช้งานที่ยาวนานและลดกลิ่นไม่พึงประสงค์อีกด้วย

4. การจัดสภาพแวดล้อม การจัดระบบอากาศมีความสำคัญอย่างยิ่งในการลดหรือเจือจางจำนวนเชื้อโรคในอากาศหลักการที่สำคัญคือ การทำให้มีการระบายอากาศ (Ventilation) โดยการเติมอากาศเข้ามาและระบายออกไปภายนอก ร่วมกับการใช้การหมุนเวียนอากาศภายในห้อง (Recirculation) ผ่านระบบ HEPA Filtration ที่มี HEPA Filter (High Efficiency Particulate Air Filter) ซึ่งจะช่วยกรองกำจัดเชื้อโรค นอกจากนี้ควรมีการจัดแยกพื้นที่ให้บริการตามความเสี่ยงต่อการเกิดการแพร่กระจายเชื้อ ออกเป็น 3 บริเวณ คือ

- 1) พื้นที่พักหรือสำนักงานของเจ้าหน้าที่พักรับการรักษา
- 2) พื้นที่การรักษาที่ไม่เกิดหรือเกิดละอองฝอยในระดับต่ำ
- 3) พื้นที่การรักษาที่เกิดละอองฝอยจากหัตถการในระดับสูง

บริเวณห้องที่พักรักษาของผู้ป่วย/ญาติ ควรแยกพื้นที่พักรักษาออกจากพื้นที่ห้องที่มีการรักษาไม่ให้มีการไหลเวียนของอากาศร่วมกัน ควรจัดพื้นที่การนั่งและเก้าอี้ให้ห่างกันไม่น้อยกว่า 1 เมตร ควรมีการทำความสะอาดพื้น บริเวณที่มีการสัมผัสด้วยมือ เช่น มือจับประตู เก้าอี้ ปุ่มกดลิฟท์ ห้องน้ำด้วย surface disinfectant ที่เหมาะสมเป็นระยะ ๆ ในระหว่างที่มีการเปิดให้บริการผู้ป่วย การบริการอื่น ๆ เช่น การชำระเงิน การส่งมอบเอกสารใบนัดควรใช้วิธีการเพื่อลดการสัมผัสเชื้อ จัดให้มีแอลกอฮอล์เจลอำนวยความสะดวกในการทำมือให้ผู้ป่วยและญาติ ให้ผู้ป่วยและญาติสวมใส่หน้ากากอนามัยตลอดเวลา ยกเว้นขณะที่ได้รับการตรวจรักษา ในกรณีที่มีเครื่องปรับอากาศ ควรจัดให้มีระบบระบายอากาศไม่น้อยกว่า 3ACH หรือมีการเติมอากาศ ในกรณีที่มีการเติมอากาศแนะนำให้มีการกรองอากาศก่อนและมีการเปลี่ยนไส้กรองตามระยะเวลาที่เหมาะสม ในกรณีที่มีเครื่องปรับอากาศหากคุณภาพของอากาศมีค่า PM 2.5 เกินกว่าค่ามาตรฐาน แนะนำให้มีเครื่องฟอกอากาศ (Air Purifier) ในห้องพักรักษาของผู้ป่วย/ญาติ โดยคุณลักษณะของเครื่องฟอกอากาศต้องประกอบด้วย HEPA FILTER และมีการเปลี่ยนไส้กรองตามระยะเวลาอย่างเหมาะสม

- 1) ในห้องที่ทำการรักษา ให้มีเฉพาะสิ่งจำเป็นต่อการรักษา
- 2) ปกคลุมพื้นผิวบริเวณส่วนสัมผัสต่างๆด้วยวัสดุที่ใช้แล้วทิ้ง เช่น plastic wrap และเปลี่ยนหลังการรักษาผู้ป่วยทุกราย
- 3) หลีกเลี่ยงหรือลดการใช้งานเอกสารกระดาษ (paperwork) ในห้องที่ทำการรักษา กรณีที่จำเป็นต้องใช้ ควรให้มีปริมาณน้อยที่สุดและมีการปฏิบัติเพื่อป้องกันการปนเปื้อนอย่างเหมาะสม

ในห้องทันตกรรมที่มีหลายยูนิต ยูนิตทันตกรรมควรอยู่ห่างกันอย่างน้อย 1.8 เมตร หากทำได้ควรจัดให้ยูนิต อยู่ในทิศทางขนานกับทิศทางการไหลของอากาศภายในห้อง ฉากกั้นจากพื้นสูงถึงเพดาน และทำความสะอาดง่าย ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงอากาศในกรณีที่มีหลายยูนิตในห้องทันตกรรมที่มีหลาย ๆ เตียงในห้องเดียวจะไม่สามารถจัดการให้อากาศมีประสิทธิภาพที่ 99.9% หากยังมีการทำงานต่อเนื่องในเก้าอี้ตัวอื่นๆ อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาระบบ high power suction ในยูนิตทันตกรรมเป็นแบบ motor suction หรือ Air suction ที่มีการเดินท่อระบายอากาศแยกออกจากท่อน้ำทิ้งของยูนิต หรือ มีตัวป้องกันการย้อนกลับของอากาศ กรณีห้องไม่มีเครื่องปรับอากาศ ไม่สามารถปรับปรุงโครงสร้างของระบบปรับอากาศได้ ให้ใช้การเปิดหน้าต่างและใช้พัดลมช่วยระบายอากาศ (FUTURE DECORATION GROUP CO., LTD., ออนไลน์)

5. นวัตกรรมทางทันตกรรม ในปัจจุบันนี้นวัตกรรมเทคโนโลยีสมัยใหม่ของทันตกรรม มีการก้าวหน้าพัฒนาในแบบยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เลือกใช้เครื่องเอกซเรย์สามมิติ (x-ray 3D Digital) เพื่อวางแผนในการฝังรากเทียมและครอบฟันได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งเอกซเรย์สามมิติ ยังมีประโยชน์ในการตรวจหาความผิดปกติต่างๆ ของกระดูกฟันและอวัยวะข้างเคียงในขากรรไกรได้อย่างละเอียดอีกด้วย ช่วยให้ทันตแพทย์ได้ข้อมูลในการวินิจฉัยโรคที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพในการรักษา

เครื่องเอกซเรย์พัฒนานับแต่แรกเริ่มและใช้มาถึงปัจจุบันเป็นการพัฒนาเพื่อให้ได้ภาพเอกซเรย์แบบ 2 มิติในระบบอนาล็อก โดยการถ่ายภาพบนแผ่นฟิล์มแล้วนำไปล้างด้วยน้ำยาภาพ 2 มิติคือกว้างและยาว แต่ภาพจะไม่สามารถบอกความลึกได้ ถ่ายภาพฟันดูให้หมดทั้งปากก็ต้องใช้ฟิล์มไม่ต่ำกว่า 10 แผ่น จากนั้นจึงพัฒนาเป็นแบบดิจิทัล 3 มิติ ซึ่งอ่านข้อมูลในแนวกว้าง-ยาว และยังสามารถอ่านข้อมูลในแนวลึกได้ ทำให้อ่านข้อมูลได้ละเอียดยิ่งขึ้น ดูภาพด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ซึ่งภาพสามารถปรับเปลี่ยนความเข้มของแสง ย่อขยาย วัดระยะ ฯลฯ ช่วยทำให้ทันตแพทย์เห็นภาพชัดขึ้นช่วยลดผลข้างเคียงที่จะเกิดกับคนไข้ได้อย่างสิ้นเชิง ซึ่งทำให้ทันตแพทย์อ่านฟิล์มและวิเคราะห์ในเชิงลึกมากขึ้น แต่ในปัจจุบันทันตแพทย์ยังคงใช้งานเอกซเรย์อยู่ทั้ง 2 แบบ ไม่ถือว่าเทคโนโลยีใดล้ำหลัง ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ว่าต้องการเอกซเรย์มากน้อยเพียงใด

นอกจากเทคโนโลยี 3 มิติยังมีอีกหนึ่งชนิดที่นำมาใช้งาน คือ การผลิตชิ้นงานเซรามิกด้วย CAD/CAM Technology หรือที่เรียกอย่างสั้นๆ ว่า ซีเรค (CEREC) ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ช่วยบูรณะฟันที่มีการสูญเสียเนื้อฟันไปมากให้มีความแข็งแรงมากขึ้น โดยเซรามิกเป็นวัสดุที่มีความแข็งแรงเทียบเท่าเนื้อฟันธรรมชาติ ซึ่งทำให้ทันตแพทย์วางแผนการฝังรากเทียมไปจนถึงการใส่ครอบฟันแบบครบวงจร และสามารถอธิบายให้คนไข้เข้าใจได้ชัดเจน ในขั้นตอนต่างๆ ในการรักษา รากฟันเทียมอุปกรณ์ที่ออกแบบมาพิเศษ เพื่อใช้ยึดกับกระดูกขากรรไกรในตำแหน่งที่ฟันถูกถอนไป เพื่อทดแทนรากของฟันธรรมชาติที่สูญเสียไป ซึ่งสามารถใช้เป็นฐานสำหรับรองรับฟันปลอม ครอบฟัน หรือสะพานฟันได้ การทดแทนฟันที่หายไปด้วยรากเทียมนั้น ทำให้ได้ผลลัพธ์ใกล้เคียงกับฟันธรรมชาติที่สุด ทั้งรูปลักษณ์ภายนอก ความรู้สึกของผู้เป็นเจ้าของ และประสิทธิภาพในการใช้งาน ช่วยยึดฟันปลอมให้แน่นขึ้นอีกด้วย (คมชัดลึก, ออนไลน์)

ไตรสิกขาเพื่อการจัดการนโยบายทันตสาธารณสุข

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนได้นำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อการจัดการนโยบายทันตสาธารณสุขโดยเน้นการส่งเสริม 3 ด้าน ได้แก่ การส่งเสริมในเรื่องจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพทันตกรรม เสริมสร้างจิตสำนึกด้านการบริการคนไข้ได้รวดเร็ว และส่งเสริมความรู้เพิ่มพูนทักษะและสมรรถนะ เพื่อให้การบริหารจัดการด้านทันตสาธารณสุขในปัจจุบันมีมาตรฐานสากล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ส่งเสริมด้านจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพทันตสาธารณสุข จัดให้มีการอบรมแนวปฏิบัติหรือกฎเกณฑ์แห่งความประพฤติสำหรับบุคลากรทางทันตกรรม โดยมีองค์กรหรือตัวแทนผู้ประกอบการวิชาชีพทันตกรรมร่วมกันบัญญัติข้อบังคับทันตแพทยสภาขึ้นมา เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติว่าด้วยจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพทันตกรรม สำหรับสมาชิกที่ต้องยึดถือร่วมกัน หากฝ่าฝืนจะถือว่ากระทำความผิดจรรยาบรรณวิชาชีพทันตกรรม ข้อบังคับทันตแพทยสภา ว่าด้วยจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพทันตกรรม พ.ศ.2538

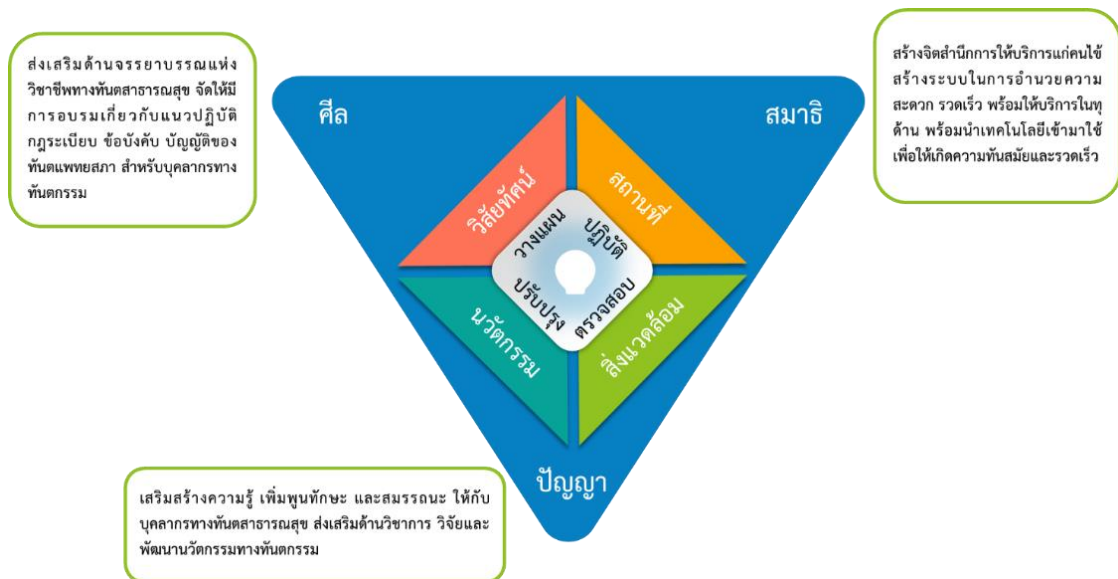
2. เสริมสร้างจิตสำนึกด้านการบริการ การบริหารความพึงพอใจของลูกค้า (คนไข้) เป็นเรื่องสำคัญ ยิ่งบริการได้เร็วขึ้น ก็ยิ่งดีขึ้น ทำอย่างไรจะลงทะเลเบียนคนไข้ใหม่ให้ได้ไว ค้นหาข้อมูลคนไข้ได้รวดเร็วทุกครั้งที่มาใช้บริการ (ไม่ต้องไปค้นแฟ้มให้เสียเวลา), ป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์คนไข้ไปนอนรอในห้องตรวจแล้วแต่แฟ้มยังไม่มา โปรแกรมจัดการคลินิกทันตกรรมที่ดีจะช่วยป้องกันปัญหาเหล่านี้ได้ และสิ่งที่จะเกิดขึ้นคือ ความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการ ทำนัดหมายและติดตามได้ง่ายรายได้ของคลินิกแปรผันโดยตรงกับปริมาณคนไข้ที่มาใช้บริการ และปริมาณคนไข้ก็แปรผันโดยตรงกับคุณภาพการนัดหมายเช่นกันคลินิกที่จัดการนัดหมายคนไข้ได้ดีมีโอกาสสร้างรายได้ได้มากกว่า ร่วมกันในการออกแนวทางปฏิบัติการรักษาทางทันตกรรมเพื่อให้ระบบการดูแลช่องปากของประชาชนสามารถดำเนินการต่อไปได้ เกิดความปลอดภัยคุ้มค่า มีระบบบริหารจัดการที่เหมาะสม การเตรียมความพร้อม ความเข้าใจในแนวทางการรักษาฯ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและสื่อสารกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานต่างๆ สามารถนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในแต่ละบริบทพื้นที่

3. ส่งเสริมความรู้ เพิ่มพูนทักษะและสมรรถนะ ที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน โดยการพัฒนาทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน วิเคราะห์ทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามรูปแบบที่คลินิกกำหนด ได้แก่ สมรรถนะ ทั่วไป และสมรรถนะเฉพาะ จัดปฐมนิเทศน์พนักงานใหม่ เพื่อให้รับทราบและเข้าใจถึงระบบงานของคณะ และความก้าวหน้าใน career path ของตนเอง จัดอบรมให้ความรู้ตามทักษะและสมรรถนะที่กำหนดของแต่ละกลุ่มงาน ส่งเสริมให้มีการเข้ารับการพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ตามทักษะและสมรรถนะที่กำหนดที่ จัดงบประมาณสนับสนุนเข้ารับการพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ตามทักษะและสมรรถนะกำหนดที่ ส่งเสริมและสนับสนุนทุนการศึกษาต่อในสาขาที่เกี่ยวข้องการภาระงานหลักเพื่อให้ได้รับคุณวุฒิที่สูงขึ้น

สรุป

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษา แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับไตรสิกขาเพื่อการจัดการนโยบายทันตสาธารณสุข แนวคิดการจัดการคลินิกทันตกรรมในยุคดิจิทัล และการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อการจัดการคลินิกทันตกรรมในยุคดิจิทัล สำหรับยุคดิจิทัลที่ใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยในการบริหารจัดการคลินิกทันตกรรม รวมถึงเครื่องมือ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก

ที่ได้มาตรฐานเพื่อให้บริการทันตกรรม ได้อย่างปลอดภัย ผู้ใช้เครื่องมือต้องได้รับการอบรม การทำนุบำรุงรักษาเครื่องมือให้มีประสิทธิภาพ มีระบบการตรวจสอบและการเตรียมความพร้อมของเครื่องมือและอุปกรณ์ให้พร้อมใช้งานตลอดเวลา สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการธุรกิจด้านทันตกรรมต้องคำนึงถึงความจำเป็นในการบริหารจัดการนโยบายทันตสาธารณสุขให้ทันสมัย ได้มาตรฐานสากล โดยผู้เขียนได้นำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนา ดังนี้ การส่งเสริมด้านจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพทันต กรรมจัดให้มีการอบรมแนวปฏิบัติหรือกฎเกณฑ์แห่งความประพฤติสำหรับบุคลากรทางทันตกรรม โดยมีองค์กรหรือตัวแทนผู้ประกอบการวิชาชีพทันตกรรมร่วมกันบัญญัติข้อบังคับทันตแพทยสภา การส่งเสริมด้านการบริการคนไข้ได้รวดเร็ว ส่งเสริมการจัดระเบียบคนไข้ โดยใช้ระบบเข้ามาช่วยในการอำนวยความสะดวก รวดเร็ว สามารถค้นหาข้อมูลคนไข้ได้อย่างรวดเร็ว มีตารางนัดหมายคนไข้ชัดเจน ดูแลคนไข้ผ่านระบบออนไลน์ได้ และ ส่งเสริมความรู้ เพิ่มพูนทักษะและสมรรถนะ ที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน โดยการพัฒนาทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน วิเคราะห์ทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามรูปแบบที่คลินิกกำหนด



ภาพที่ 1 ไตรสิกขาเพื่อการจัดการนโยบายทันตสาธารณสุข

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2566). นโยบายมุ่งเน้นกระทรวงสาธารณสุข ปีงบประมาณ 2566.

สืบค้น 2 พฤษภาคม 2566, จาก <https://healthserv.net/221281>.

คมชัดลึก. เทคโนโลยีทางทันตกรรมลดเสียงอาการข้างเคียง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<https://www.komchadluek.net/kom-lifestyle/225012> [2 พฤษภาคม 2566].

- ดร.อารักษ์ พรหมณี. (2555). แนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่ในกระบวนการทางรัฐ
ป ระ ศ า ส น ศ า ส ต ร ์ . สืบค้น 2 พฤษภาคม 2566 , จาก
<https://www.gotoknow.org/posts/448412>.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2545). *การจัดการคุณภาพ*. อุบลราชธานี : พิมพ์ลักษณ์.
- นิพนธ์ ศศิธรเสาวภา. (2560). *หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ Bachelor of Public Administration*.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิทยา บวรวัฒนา. (2558). *รัฐประศาสนศาสตร์ ทฤษฎีและแนวการศึกษา (ค.ศ.1887-ค.ศ.
1970)*. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร : สำนักโสภาการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. สืบค้น 2 พฤษภาคม
2566. จาก <https://dictionary.orst.go.th>
- พุทธทาสภิกขุ. (2530). *ความกลัว: พุทธศาสนา ศาสนาแห่งการบังคับตัวเอง*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2549). *หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ : การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรม
และแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร.
- Herbert A.S. (1947). *Administrative Behavior*. New York: Macmillian.
- Jones G.R. and George J.M. (2014). *Contemporary Management*. Singapore: Me
Graw Hill Education.
- FUTURE DECORATION GROUP CO., LTD. (2565). *การจัดระบบอากาศคลินิกทันตกรรม*.
สืบค้น 2 พฤษภาคม 2566, จาก <https://www.arch.chula.ac.th>

การศึกษาบุคลิกภาพของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดพิษณุโลก:
โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ตามแนวคิดบุคลิกภาพของ Carl G. Jung

A STUDY OF THE PERSONALITY OF STUDENTS IN A UNIVERSITY INSTITUTE
IN PHITSANULOK PROVINCE: USING THE ANALYSIS METHOD BASED ON
THE PERSONALITY CONCEPT OF CARL G. JUNG.

ศิริภัทร ศรีวรพจน์, กมลกรกช ยศตัย, จุฑาทิพย์ แสงวาโท, สิริณัฐสิทธิ์ แจ่มสน

Siripat Srivarapong, Kamonkorakod Yodtui, Juthathip Saengwato,

Sirinattasit Jaemson

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Phibunsongkhramrajabhat University

Corresponding Author E-mail: siripat.s@psru.ac.ch

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบุคลิกภาพของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดพิษณุโลก ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง ได้แก่ กลุ่มนักศึกษา จำนวน 10 คน และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า บุคลิกภาพของนักศึกษาระดับอุดมศึกษามี 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) บุคลิกภาพแบบปกปิด ส่วนใหญ่จะมีลักษณะของการทำกิจกรรมที่สะท้อนบุคลิกภาพ คือ การอยู่ในห้องคนเดียว ดูหนัง ฟังเพลง นอนหลับพักผ่อน เมื่อเจอกับบุคคลที่ไม่คุ้นเคย รู้สึกอึดอัด ไม่เป็นตัวของตัวเอง รู้สึกประหม่า และเจียบ แต่เมื่ออยู่คนเดียวจะรู้สึกผ่อนคลาย สามารถอะไรในชีวิตได้มีประสิทธิภาพ และได้พักผ่อน หากต้องเข้าสังคมจะเป็นฝ่ายรับฟังแทนที่จะเป็นคนพูดมีความอึดอัดใจ สำหรับวิธีการจัดการเมื่อเจอสถานการณ์กดดัน จะมีวิธีแก้ไขปัญหาโดยให้เวลากับตัวเองได้อยู่เจียบและทบทวนตัวเองอยู่เสมอ 2) บุคลิกภาพแบบเปิดเผย ส่วนใหญ่จะมีลักษณะการทำกิจกรรมที่สะท้อนบุคลิกภาพ ได้แก่ การได้ออกไปพบปะเพื่อน โทรศัพท์หาเพื่อนรอบข้าง และพบเจอผู้คน เมื่อเจอกับบุคคลที่ไม่คุ้นเคยจะสามารถเข้าหาพูดคุยได้อย่างสบาย สามารถเข้ากับคนอื่นได้รวดเร็ว และได้เป็นตัวของตัวเองได้อย่างเต็มที่เมื่อได้พูดคุยหรือได้พบเจอผู้เพื่อน สำหรับวิธีการจัดการเมื่อเจอสถานการณ์กดดันจะมีวิธีแก้ไขปัญหาโดยการได้ออกไปสังสรรค์และหาเพื่อนพูดคุย และ 3) บุคลิกภาพแบบก้ำกึ่ง พบว่า ส่วนใหญ่จะมีลักษณะของการทำกิจกรรมที่สะท้อนบุคลิกภาพ คือ การดูหนัง ฟังเพลง อยู่ในห้องสลับกับการออกไปเจอเพื่อน ออกไปเดินเล่นในที่สาธารณะ สามารถอยู่คนเดียวได้ แต่หากต้องเข้าสังคมก็จะได้รู้สึกอึดอัด อาจมี

ความรู้สึกเหนื่อยบางเวลาที่อยู่กับผู้คนมากเกินไป สำหรับวิธีการจัดการเมื่อเจอสถานการณ์กดดันจะมีวิธีแก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการคิด วิเคราะห์ และปรับตัวไปตามสถานการณ์ได้

คำสำคัญ: บุคลิกภาพ; นักศึกษาระดับอุดมศึกษา; แนวคิดบุคลิกภาพของ Carl G. Jung

Abstract

The purpose of this research was to study the personality of university students in phitsanulok Province. Use qualitative research methodologies. The method of data collection was by in-depth interviews with a specific group of key informants, a group of 10 students, and content analysis was used.

The results showed that there were 3 personality traits of higher education students: 1) Introverts personality most of the students have the characteristics of doing activities that reflect their personality, i.e., being in the room alone, watching movies, listening to music, sleeping, and resting. When meeting an unfamiliar person, feeling uncomfortable and not being yourself, feeling nervous and quiet, but feeling relaxed when alone can anything in life be effective and get rest If you have to socialize, you will be listening instead of being awkward, for how to deal with stressful situations There will always be a solution to the problem by giving yourself time to be quiet and reflect on yourself. 2) Extroverted personality Most students have activities that reflect their personality, such as going out to meet friends. Phone calls to friends around and meet people when meeting an unfamiliar person, it can be approached and talked comfortably. Can get along with others quickly and be able to fully be yourself Feel at ease every time when talking or meeting with friends As for how to deal with stressful situations, there will be a way to solve problems by going out to socialize and find friends to talk to, and 3) Ambiverts personality The song is in the room, alternating with going out to meet friends. Go out for a walk in the park, when meeting unfamiliar people able to approach and talk in certain situations some situations will be listeners. But when being alone will feel comfortable, and can live alone if you must socialize, you won't feel uncomfortable. You may feel tired sometimes when you are with too many people, as for how to manage when facing a stressful situation there will be a solution to the problem by using a process of thinking, analyzing, and adapting according to the situation.

Keywords: Personality; Higher Education Student; Concept of Personality of Carl G. Jung's

บทนำ

ในปัจจุบันที่โลกเรามีประชากรทั่วโลกกว่า 7,800 ล้านคน ซึ่งมาจากหลากหลายวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ภาษา นั้นจึงเป็นเหตุผลที่แต่ละคนมักมีความคิด การกระทำที่แตกต่างกัน นักจิตวิทยาจึงพยายามจำแนกคนออกมาเป็นบุคลิกภาพต่างๆ เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรม และสร้างความเข้าใจใน “คน” ได้มากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลอื่นๆตามมา เช่น ฝ่ายบุคคลอาจใช้เป็นหนึ่งในองค์ประกอบ เพื่อคัดคนเข้าทำงานได้เหมาะสม นักวิจัยจะสามารถนำข้อมูลไปคัดค้นตอบโจทย์บุคลิกภาพนั้นๆได้ หรือแม้แต่การส่งเสริมให้คนรู้จักตัวตน หรือค้นพบรูปแบบการใช้ชีวิตของตัวเอง เพื่อตัดสินใจอนาคตที่จะเรียน ทำงาน หาคู่ครอง และวางแผนเป้าหมายของตัวเองได้สำเร็จปัจจุบันในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นมีความซับซ้อน การเข้าใจบุคคลแต่ละประเภทหรือแม้แต่ตัวเองก็ตาม อาจทำให้เข้าใจอะไรง่ายขึ้น อันที่จริงแล้วการแบ่งคนเป็นประเภทๆ นั้นถึงแม้ในปัจจุบันอาจถูกมองว่าเป็นการทำให้โลกที่ความจริงแล้วซับซ้อน ลดรูปลงจนง่ายตายเกินไป แต่การแบ่งคนแบบนี้ ก็ยังมีประโยชน์ในการทำให้เราเข้าใจแนวคิดเบื้องต้น ก่อนที่เราจะยอมรับความซับซ้อนของโลก และเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงโมเดลพื้นฐานในภายหลัง ในโลกปัจจุบันรวบรวมเอาผู้คนที่ต่างกันออกไป มาอยู่ด้วยกัน จึงได้มีการออกมาแบ่งบุคลิกของความสนใจโดยรวมเป็น 2 ประเภทหลักๆ ตามแนวคิดทางจิตวิทยา สายจิตวิเคราะห์ ทฤษฎีบุคลิกภาพ ของ คาร์ล จี จุง (Carl G. Jung Theory) คือ Introvert และ Extrovert นิยามความแตกต่างของ สองบุคลิกสุดขั้วการศึกษาเรื่องบุคลิกภาพจะช่วยให้เข้าใจ และ บุคลิกภาพของแต่ละคนนั้นแตกต่างกัน แนวคิดนี้เป็นที่รู้จักและแพร่หลายเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นต้นแบบสำคัญของแบบทดสอบพฤติกรรมต่างๆมากมายที่ถูกใช้ทดสอบเพื่อค้นหาตัวเอง หาอาชีพที่ชอบ ความถนัด และอื่นๆ เป็นทฤษฎีที่ว่าปัจเจกบุคคลสามารถถูกจำแนกตามประเภทของทัศนคติต่างๆ ไป หากลักษณะของบุคลิกภาพด้านใดด้านหนึ่งมีอิทธิพลในจิตสำนึกด้านที่อยู่ตรงข้ามก็จะขยายตัวมากขึ้นในจิตไร้สำนึก โดยมนุษย์ควรพัฒนาตนด้วยการใช้หน้าที่ทางจิตเหล่านั้นให้ครบและสมดุลที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อการมีชีวิตที่สมบูรณ์ทั่วถ้วน เขาเล่าว่าการพัฒนาบุคลิกภาพเพียงด้านเดียว ทำให้บุคลิกภาพขาดความสมดุล คนที่ใช้ชีวิตด้วยทัศนคติสุดโต่งด้านเดียวมาหลายๆ เมื่อถึงเวลาหนึ่งก็จะรู้สึกชีวิตตัวเองกลวงเปล่า อึดอัดคับข้องเหมือนมีอะไรขาดหายไปไม่สมบูรณ์ (“บุคลิกภาพ Introvert และ Extrovert,” 2565)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาในเรื่องของบุคลิกภาพมีความสำคัญยิ่ง เพราะจะทำให้เข้าใจ และบุคคลจะมีลักษณะบุคลิกภาพ หรือพฤติกรรมอย่างไรในอนาคตนั้นย่อมเป็นผลมาจากบุคลิกภาพในปัจจุบัน (Hall and Lindzey, 1967, อ้างถึงใน อัจฉรา เปรมเปรื่องเวส, 2517, น. 4) ลักษณะบุคลิกภาพบางอย่างมีความสำคัญมากต่อการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะ บุคลิกภาพแบบเก็บตัวและแบบแสดงตัว (Introvert-Extrovert) ซึ่งมาจากแนวคิดของ Jung บุคลิกภาพแบบเก็บตัวและแบบแสดงตัว มี

อิทธิพลต่อการปรับตัวอย่างยิ่ง ถ้าบุคคลมีลักษณะอย่างใด อย่างหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว หรือมากเกินไป ไม่เหมาะสมแล้ว บุคคลนั้นย่อมประสบปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น และอาจกลายเป็นโรคจิต โรคประสาทได้ในที่สุด การเป็นโรคจิต โรคประสาทจะเกี่ยวเนื่องกับสุขภาพจิต และสุขภาพจิต มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเชาวน์อารมณ์ (Emotional Intelligence Quotient) ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นด้วยการรู้จักเข้าใจ ยอมรับตนเอง ปรับตัวได้อย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ และมีความสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นความสุขสงบทางใจ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาบุคลิกภาพของนักศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในจังหวัดพิษณุโลกโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ตามแนวคิดบุคลิกภาพของ Carl G. Jung โดยมีลักษณะกลุ่มนักศึกษากำลังศึกษาระดับปริญญาตรีปีการศึกษา 2565 แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1.บุคลิกภาพแบบ Introvert 2.บุคลิกภาพแบบ Extrovert 3.บุคลิกภาพแบบ Ambivert ซึ่งเป็นช่วงวัยที่ถือว่าเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านอารมณ์ สังคมและสติปัญญาอย่างมาก รวมถึงเป็นช่วงที่เริ่มเกิดปัญหาความเครียดวิตกกังวลต่างๆ มีความเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคซึมเศร้า ถ้าได้เรียนรู้และพยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับบุคลิกภาพของแต่ละคน เข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงของอารมณ์ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านของการใช้ชีวิตร่วมกัน การให้คำแนะนำ คำปรึกษาต่างๆ รวมถึงยังเป็นประโยชน์สำหรับตัวนักศึกษา และบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะได้ปรับตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถที่จะปรับและพัฒนาตนเองให้เด็กที่สมบูรณ์แบบ และสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นและนอกจากนี้ สามารถที่จะนำตนเองไปยังเป้าหมายหลักของชีวิต ประสบความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะบุคลิกภาพของนักศึกษา
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพของนักศึกษา
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

ใช้แบบแผนการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ตามแนวคิดบุคลิกภาพของ Carl G. Jung เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประเภทหนึ่งที่ถูกเลือกมาซึ่งนำมาใช้ประโยชน์เพื่ออธิบายลักษณะบุคลิกภาพของนักศึกษาและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพของนักศึกษา และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษาเป็นอย่างไรต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการวิจัยครั้งนี้

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) หมายถึง กลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่
ต้องการศึกษา เพื่อให้ตอบปัญหาที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ คือ

นักศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในจังหวัดพิษณุโลก โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้
ข้อมูลเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) บุคลิกภาพแบบ Introvert 2) บุคลิกภาพแบบ Extrovert
3) บุคลิกภาพแบบ Ambivert

วิธีการออกแบบเลือกผู้ให้ข้อมูลในการได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเชิงคุณภาพ
ผู้วิจัยใช้การเลือกตัวอย่างในการศึกษาด้วยวิธีการเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อหาผู้ให้
ข้อมูลที่ดีและเหมาะสมกับประเด็นที่ทำการวิจัย อันเป็นการได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกที่ให้ความเข้าใจ
ถึงปรากฏการณ์ที่ศึกษาแบบองค์รวมจนกว่าการเก็บรวบรวมข้อมูล/ข่าวสารมีการอิ่มตัวแล้ว ซึ่ง
การใช้หลักการนี้ก็เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (ชาย โพธิสิตา, 2547)
กล่าวคือ ไม่มีข้อมูลอะไรใหม่อีกแล้วหรือได้คำตอบซ้ำเหมือนเดิมในการวิเคราะห์การศึกษา
บุคลิกภาพของนักศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในจังหวัดพิษณุโลกโดยใช้วิธีการ
วิเคราะห์ตาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2
ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) และขั้นตอนที่
สอง เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของ
การวิจัย กรอบแนวคิด และวิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดของเครื่องมือการ
วิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการค้นคว้าหนังสือ รายงานการวิจัย ตำรา
บทความวิจัย วิทยานิพนธ์ และวารสารทางวิชาการต่างๆ ทั้งเอกสารภาษาไทย และเอกสาร
ต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีแนวคิดบุคลิกภาพของ Carl G. Jung เช่น
ลักษณะบุคลิกภาพ ประเภทของบุคลิกภาพปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพ ผลกระทบของการมี
บุคลิกภาพนั้นๆ

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบปฐมภูมิ คือ การเก็บ
ข้อมูลโดยตรงจากภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ออกไปทำหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง
ดังนั้น เครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่ดี คือ ตัวผู้วิจัย (ชาย โพธิสิตา, 2562)

การวิจัยนี้ได้มีการเลือกวิธีการให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นวิธีใน
การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้เข้าใจในข้อมูลระหว่างกันและกันได้ดีและสามารถดัดแปลงหรือ
แก้ไขคำถามจะกว่าผู้ตอบจะเข้าใจคำถาม รวมทั้งผู้สัมภาษณ์ สามารถสังเกตไปด้วยได้ว่าผู้ตอบมี
ความจริงใจกับการตอบหรือไม่ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-

Structured Interview) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก อันเป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามชัดเจน และมีลักษณะปลายเปิดสำหรับประเด็นที่อาจเกิดจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเพิ่มเติม แนวคิดบุคลิกภาพของ Carl G. Jung

การเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล และมีการตรวจสอบข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ในขั้นตอนต่อไปผู้วิจัยต้องคำนึงถึงความน่าเชื่อถือของข้อมูล คือ การตรวจสอบข้อมูลว่าได้มา มีความถูกต้อง ครบถ้วน และครอบคลุมที่สามารถตอบตามประเด็นคำถามและตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่สำคัญได้หรือไม่ เมื่อข้อมูลมีความครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยควรทำการตรวจสอบต่อไปว่า มีความน่าเชื่อถือและแม่นยำตรงหรือไม่ โดยวิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าหรือตรวจสอบที่มาของข้อมูลจากหลายแหล่ง (triangulation) โดยการตรวจสอบจากแหล่งที่มาของข้อมูลในด้านตัวบุคคล อันหมายถึง การตรวจสอบว่าหากผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยน ข้อมูลที่ได้จะยังเหมือนเดิมหรือไม่ ในด้านเวลา อันหมายถึง ต้องตรวจสอบข้อมูลในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เพื่อให้ทราบว่าข้อมูลที่ได้รับในช่วงเวลาต่างๆ นั้น เหมือนกันหรือไม่ และในด้านสถานที่ คือ ผู้วิจัยต้องทำการตรวจสอบในสถานที่ที่แตกต่างกัน ด้วยว่าจะได้ข้อมูลที่เหมือนกัน หรือแตกต่างกัน หรือไม่ (ชาย โพธิ์สิตา, 2562)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมส่วนใหญ่ที่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตลอดเวลาหลังจากเก็บรวบรวมข้อมูล กล่าวคือ ภายหลังจากการเก็บข้อมูลจะมีการถอดเทป และสรุปข้อมูลจากการจดบันทึกภาคสนามจากข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ (ชาย โพธิ์สิตา, 2562)

1) การจัดระเบียบข้อมูล เป็นกระบวนการจัดการกับข้อมูลที่ได้มาจากหลากหลายวิธี ให้อยู่ในรูปของเอกสารที่เป็นระบบระเบียบและสามารถตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือได้ง่าย โดยการการจัดระบบของหัวข้อและจำแนกหมวดหมู่หรือประเภทข้อความ สร้างกระบวนการให้รหัสข้อมูล โดยทำการนำข้อมูลที่ได้มาทำการตรวจสอบ เปรียบเทียบ กำหนดกรอบแนวคิด และจัดหมวดหมู่ของข้อมูล เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างหมวดหมู่ที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กัน ในลักษณะแบบจำลองมโนทัศน์ ซึ่งประกอบไปด้วยเงื่อนไข ปรากฏการณ์ บริบท เงื่อนไขสนับสนุนให้เกิดการกระทำปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นและผลที่เกิดขึ้นตามมาอย่างต่อเนื่อง

2) การแสดงข้อมูล เป็นการนำเอาหน่วยข้อมูลที่แยกหรือแตกออกเป็นส่วนย่อยๆ และให้รหัสเรียบร้อยแล้ว กลับมารวมเข้ากันใหม่ ให้เป็นกลุ่มตามประเด็น/หัวข้อของการวิเคราะห์

3) การหาข้อสรุปและการตีความ เป็นกระบวนการหาข้อสรุป และตีความหมายของข้อค้นพบที่ได้จากการจัดระเบียบข้อมูล และการแสดงข้อมูล ตามกรอบแนวคิดหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย กล่าวคือ ผลจากการจัดกลุ่มประเภทข้อมูล จะทำให้เห็นแบบแผนของ

ความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์บุคลิกภาพของนักศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในจังหวัดพิษณุโลก โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ตามแนวคิดบุคลิกภาพของ Carl G. Jung รวมถึงปัจจัยสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยจะมีการใช้โปรแกรม Microsoft Word และ ATLAS.ti เป็นเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์ รวมถึงการตรวจสอบว่าข้อสรุปมีความถูกต้องตรงตามประเด็น และมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใดด้วย

4) การวิเคราะห์ผู้วิจัยจะใช้ตารางเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพอีกด้วย เพื่อข้อมูลที่ได้นำนามาวิเคราะห์ในรอบของความสัมพันธ์ และมีความเชื่อมโยงที่ทำให้มองเห็นภาพของความแตกต่าง บริบทและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง กิจกรรม ปฏิสัมพันธ์ต่างๆ หรือผลที่เกิดขึ้นอย่างสัมพันธ์กันภายในปรากฏการณ์ที่ทำการศึกษาเพื่อทราบลักษณะของบุคลิกภาพโดยรวมของนักศึกษา และเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษา

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาบุคลิกภาพของนักศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในจังหวัดพิษณุโลก ใช้แบบแผนการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ตามแนวคิดบุคลิกภาพของ Carl G. Jung เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประเภทหนึ่ง que ผู้วิจัยเลือกมา ซึ่งนำมาใช้ประโยชน์เพื่ออธิบายลักษณะบุคลิกภาพของนักศึกษาและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพของนักศึกษา และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษาเป็นอย่างไรต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ประกอบด้วยกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่ต้องการศึกษาเพื่อให้ตอบปัญหาที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ คือ นักศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในจังหวัดพิษณุโลก โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) บุคลิกภาพแบบ Introvert 2) บุคลิกภาพแบบ Extrovert 3) บุคลิกภาพแบบ Ambivert จำนวน 3 ราย ผู้วิจัยนำมาเสนอผลการวิจัยเป็นหัวข้อ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของลักษณะบุคลิกภาพของนักศึกษา

ส่วนที่ 2 เงื่อนไขที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพของนักศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการเรียน ด้านครอบครัว ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านเทคโนโลยี

ส่วนที่ 3 แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษา

ตารางที่ 1 ผลการศึกษา วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะบุคลิกภาพของนักศึกษา

ผู้ให้ข้อมูล	ประเด็นผลการเรียนหลัก	รายละเอียดผลการศึกษา
คนที่ 1 (นางสาวเอ นามสมมติ)	1) บุคลิกภาพแบบ Introvert 2) บุคลิกภาพแบบ Extrovert 3) บุคลิกภาพแบบ Ambivert	กิจกรรมที่มักทำในยามว่าง -“ชอบออกไปหาเพื่อน วิวีโอหาเพื่อนรอบข้าง พบเจอผู้คน” รู้สึกอย่างไรเมื่อเจอกับบุคคลที่ไม่คุ้นเคย -“สามารถเข้าหาพูดคุยได้อย่างสบาย สามารถเข้ากับคนอื่นได้รวดเร็ว” รู้สึกอย่างไรเมื่ออยู่คนเดียว -“อึดอัด และรู้สึกเหงา อยากพูดคุยพบปะกับผู้คน จะพยายามที่จะไม่ต้องอยู่คนเดียว” รู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าสังคม -“รู้สึกมีความสุข และได้เป็นตัวของตัวเองได้อย่างเต็มที่ สบายใจทุกครั้งเมื่อได้พูดคุยหรือได้พบเจอผู้คน” เมื่อเจอสถานการณ์กดดันมีวิธีการจัดการอย่างไร -“พยายามออกจากความรู้สึกกดดันให้ได้เร็วที่สุด ออกไปสังสรรค์หาเพื่อนพูดคุย”

ผู้ให้ข้อมูล	ประเด็นผลการเรียนหลัก	รายละเอียดผลการศึกษา
คนที่ 2 (นางสาวปี นามสมมติ)	1) บุคลิกภาพแบบ Introvert	กิจกรรมที่มักทำในยามว่าง
	2) บุคลิกภาพแบบ Extrovert	-“อยู่ในห้องคนเดียว ดูหนัง ฟังเพลง นอนหลับพักผ่อน ”
	3) บุคลิกภาพแบบ Ambivert	รู้สึกอย่างไรเมื่อเจอกับบุคคลที่ไม่คุ้นเคย -“อึดอัด ไม่เป็นตัวของตัวเอง รู้สึกประหม่า และงีบ” รู้สึกอย่างไรเมื่ออยู่คนเดียว -“ผ่อนคลาย สามารถอะไรในชีวิตได้มีประสิทธิภาพ และได้พักผ่อน” รู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าสังคม -“ประหม่า และจะเป็นฝ่ายรับฟังแทนที่จะเป็นคนพูด อึดอัดใจเล็กน้อย” เมื่อเจอสถานการณ์กดดันมีวิธีการจัดการอย่างไร -“ให้เวลากับตัวเองได้ อยู่เงียบๆ จะสามารถผ่อนคลายความกดดันได้ ”

ผู้ให้ข้อมูล	ประเด็นผลการเรียนหลัก	รายละเอียดผลการศึกษา
คนที่ 3 (นางสาวซี นามสมมติ)	1) บุคลิกภาพแบบ Introvert 2) บุคลิกภาพแบบ Extrovert 3) บุคลิกภาพแบบ Ambivert	กิจกรรมที่มักทำในยามว่าง - “ดูหนัง ฟังเพลง อยู่ในห้องบ้าง ออกไปเจอเพื่อน ออกไปเดินเล่น” รู้สึกอย่างไรเมื่อเจอกับบุคคลที่ไม่ คุ้นเคย - “สามารถเข้าหาพูดคุยได้บ้าง สถานการณ์ บางครั้งก็จะเป็นผู้ฟัง” รู้สึกอย่างไรเมื่ออยู่คนเดียว - “สบายใจ และสามารถอยู่คนเดียวได้ ใช้ชีวิตได้ตามปกติ ” รู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าสังคม - “ไม่ได้รู้สึกอึดอัด แต่เหนื่อย เวลาที่อยู่กับผู้คนมากเกินไป” เมื่อเจอสถานการณ์กดดันมีวิธีการ จัดการอย่างไร - “ คิด วิเคราะห์ และปรับตัวไป ตามสถานการณ์ ”

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของลักษณะบุคลิกภาพของนักศึกษา

ลักษณะทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาผู้วิจัยได้กำหนดไว้ คือ นักศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยใน
จังหวัดพิษณุโลก โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) บุคลิกภาพแบบ Introvert
2) บุคลิกภาพแบบ Extrovert 3) บุคลิกภาพแบบ Ambivert จำนวน 3 ราย

คนที่ 1 (นางสาวเอ นามสมมติ) บุคลิกภาพแบบ Extrovert

เพศหญิง อายุ 22 ปี สถานภาพโสด กำลังศึกษาระดับมหาวิทยาลัยราชภัฏพิษณุโลก
กิจกรรมที่มักทำในยามว่างคือการได้ออกไปพบปะเพื่อน โทรศัพท์หาเพื่อนรอบข้าง และพบเจอ
ผู้คน เมื่อเจอกับบุคคลที่ไม่คุ้นเคยจะสามารถเข้าหาพูดคุยได้อย่างสบาย สามารถเข้ากับคนอื่นได้
รวดเร็ว รู้สึกอึดอัด และรู้สึกเหงา เมื่อต้องอยู่คนเดียว พยายามที่จะไม่ต้องอยู่คนเดียว และได้
เป็นตัวของตัวเองได้อย่างเต็มที่ สบายใจทุกครั้งเมื่อได้พูดคุยหรือได้พบเจอผู้คน วิธีการจัดการ
เมื่อเจอสถานการณ์กดดัน คือการได้ออกไปสังสรรค์ หาเพื่อนพูดคุย

คนที่ 2 (นางสาวบี นามสมมติ) บุคลิกภาพแบบ Introvert

เพศหญิง อายุ 21 ปี สถานภาพโสด กำลังศึกษาระดับมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม กิจกรรมที่มักทำในยามว่างคือการได้อยู่ในห้องคนเดียว ดูหนัง ฟังเพลง นอนหลับพักผ่อน เมื่อเจอกับบุคคลที่ไม่คุ้นเคย รู้สึกอึดอัด ไม่เป็นตัวของตัวเอง รู้สึกประหม่า และเจียบ แต่เมื่ออยู่คนเดียวจะรู้สึกผ่อนคลาย สามารถอะไรในชีวิตได้มีประสิทธิภาพ และได้พักผ่อน หากต้องเข้าสังคมจะเป็นฝ่ายรับฟังแทนที่จะเป็นคนพูด มีความอึดอัดใจ มีวิธีการจัดการเมื่อเจอสถานการณ์กดดันคือให้เวลากับตัวเองได้ อยู่เจียบๆ

คนที่ 3 (นางสาวซี นามสมมติ) บุคลิกภาพแบบ Ambivert

เพศหญิง อายุ 22 ปี สถานภาพโสด กำลังศึกษาระดับมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม กิจกรรมที่มักทำในยามว่าง คือการดูหนัง ฟังเพลง อยู่ในห้อง สลับกับการออกไปเจอเพื่อน ออกไปเดินเล่นในที่สวนสาธารณะ เมื่อเจอกับบุคคลที่ไม่คุ้นเคย สามารถเข้าหาพูดคุยได้บางสถานการณ์ บางสถานการณ์จะเป็นผู้ฟัง แต่เมื่ออยู่คนเดียวจะรู้สึกสบายใจ และสามารถอยู่คนเดียวได้ หากต้องเข้าสังคมก็จะไม่ได้รู้สึกอึดอัด อาจมีความรู้สึกเหนื่อยบางเวลาที่อยู่กับผู้คนมากเกินไป วิธีการจัดการเมื่อเจอสถานการณ์กดดัน คือจะมีกระบวนการคิด วิเคราะห์ และปรับตัวไปตามสถานการณ์

ตารางที่ 2 ผลการศึกษา วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพของนักศึกษา

ผู้ให้ข้อมูล	ประเด็นผลการเรียนหลัก	รายละเอียดผลการศึกษา
คนที่ 1 (นางสาวเอ นามสมมติ)	1) ด้านการเรียน 2) ด้านครอบครัว 3) ด้านเศรษฐกิจ 4) ด้านสังคม 5) ด้านเทคโนโลยี	ด้านการเรียน - ความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน การได้อยู่กับเพื่อนทำให้สบายใจ และมีความมั่นใจ กล้าคิดกล้าทำมากขึ้น ส่งผลมีเพื่อนที่เยอะ เพราะเข้ากับคนได้ง่ายแต่ก็ไม่ได้สนิทกับทุกคน เพื่อนมักไว้วางใจ ด้านครอบครัว - ความสัมพันธ์ในครอบครัว มีความสนิทกันมาก พูดคุยกันตลอดปรึกษาได้ทุกเรื่อง ทั้งครอบครัวเป็นคนกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก - กิจกรรมในครอบครัว กินข้าวกันพร้อมหน้าพร้อมตา พูดคุยเกี่ยวกับกิจกรรมประจำวัน หรือเรื่องต่างๆที่พบเจอ

ผู้ให้ข้อมูล	ประเด็นผลการเรียนหลัก	รายละเอียดผลการศึกษา
		- การสื่อสารระหว่างกันในกลุ่มครอบครัว สื่อสารกันตลอด ถ้าไม่พูดคุยต่อหน้าก็วิดีโอคอลคุยกัน พูดคุยกันได้อย่างเป็นกันเองแต่ก็ต้องมีความเคารพซึ่งกันและกัน - การเลี้ยงดู เลี้ยงดูแบบให้อิสระในการคิด การทำ สามารถเลือกทำในสิ่งที่ชอบได้ ปรับทำความเข้าใจเสมอเมื่อมีปัญหา - การใช้เวลาร่วมกับครอบครัว เมื่อมีเวลาร่วมจะออกเดินทางไปเที่ยว หาที่พักผ่อน หาสถานที่ทำกิจกรรมที่ทำร่วมกันอยู่เสมอ ด้านสังคม - การใช้เวลาในแต่ละวัน ไปเรียน หาเพื่อน และสังสรรค์ปาร์ตี้ - งานอดิเรก นัดพบเจอกับเพื่อน ด้านเศรษฐกิจ - ค่าใช้จ่ายในประจำวัน ได้รับค่าใช้จ่ายจากครอบครัวเป็นรายอาทิตย์แต่สามารถขอเพิ่มเติมได้ เป็นคนที่จัดการค่าใช้จ่ายได้ดี ด้านเทคโนโลยี - ระยะเวลาในการเข้าสื่อ Social เข้าใช้บ่อย ขาดโทรศัพท์ไม่ได้เพราะติดสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์และใช้เพื่อใช้เวลาในตอนที่ไม่ได้พบเจอผู้คน

ผู้ให้ข้อมูล	ประเด็นผลการเรียนหลัก	รายละเอียดผลการศึกษา
คนที่ 2 (นางสาวปี นามสมมติ)	1) ด้านการเรียน 2) ด้านครอบครัว 3) ด้านเศรษฐกิจ 4) ด้านสังคม 5) ด้านเทคโนโลยี	ด้านการเรียน - ความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน มีเพื่อนน้อย อยู่กับเพื่อนที่สนิทด้วย จะไม่รู้สึกรัดอึดชอบอยู่คนเดียว มากกว่าเป็นคนเข้ากับคนยาก มีกำแพงสูง มักเป็นผู้ฟังเมื่อมีบทสนทนาในกลุ่ม ด้านครอบครัว - ความสัมพันธ์ในครอบครัว มีความสนิทกันมาก พูดคุยกันตลอด ปฏิบัติได้ทุกเรื่อง - กิจกรรมในครอบครัว กินข้าวกันพร้อมหน้าพร้อมตา พูดคุยเกี่ยวกับกิจกรรมประจำวัน หรือเรื่องต่างๆ ที่พบเจอ - การสื่อสารระหว่างกันในครอบครัว สื่อสารกันตลอด พูดคุยกันได้อย่างเป็นกันเองแต่ก็ต้องมีความเคารพซึ่งกันและกัน - การเลี้ยงดู เลี้ยงดูแบบให้อิสระในการคิด การทำ มีกรอบมีขอบเขต ในบางเรื่อง สามารถเลือกทำในสิ่งที่ชอบได้ ปรับทำความเข้าใจเสมอเมื่อมีปัญหา - การใช้เวลาร่วมกับครอบครัว ทำกับข้าวกินกันเองพร้อมหน้าพร้อมตา พูดคุยกันในเฉพาะครอบครัว อยู่หาทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว เช่น ปลูกต้นไม้ เลี้ยงสัตว์

ผู้ให้ข้อมูล	ประเด็นผลการเรียนหลัก	รายละเอียดผลการศึกษา
		ด้านสังคม - การใช้เวลาในแต่ละวัน ไปเรียน ชื้อข้าวกลับมากินที่พัก ทำความสะอาดห้อง ดูหนัง ฟังเพลง - งานอดิเรก พักผ่อน ดูหนัง ฟังเพลง ภายในห้อง ด้านเศรษฐกิจ - ค่าใช้จ่ายในประจำวัน ได้รับค่าใช้จ่ายจากครอบครัวเป็นรายอาทิตย์แต่สามารถขอเพิ่มเติมได้ เป็นคนที่จัดการค่าใช้จ่ายได้ดีด้านเทคโนโลยี - ระยะเวลาในการเข้าสื่อ Social เข้าใช้บ่อย และใช้เพื่อขึ้นเวลาในตอนที่พบเจอผู้คน
คนที่ 3 (นางสาวชื่อนามสมมติ)	1) ด้านการเรียน 2) ด้านครอบครัว 3) ด้านเศรษฐกิจ 4) ด้านสังคม 5) ด้านเทคโนโลยี	ด้านการเรียน - ความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน สามารถเป็นทั้งผู้พูดและผู้ฟังได้ เป็นคนคอยประนีประนอมระหว่างกลุ่มเพื่อน ด้านครอบครัว - ความสัมพันธ์ในครอบครัว มีความสนิทกันมาก พูดคุยกันตลอดปรึกษาได้ทุกเรื่อง - กิจกรรมในครอบครัว กินข้าวกันพร้อมหน้าพร้อมตา พูดคุยเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวัน หรือเรื่องต่างๆ ที่พบเจอ - การสื่อสารระหว่างกันในครอบครัว สื่อสารกันตลอด พูดคุยกันอย่างเป็นกันเองแต่ก็ต้องมีความเคารพซึ่งกันและกัน

ผู้ให้ข้อมูล	ประเด็นผลการเรียนหลัก	รายละเอียดผลการศึกษา
		- การเลี้ยงดู เลี้ยงดูแบบให้อิสระในการคิด การทำ มีกรอบมีขอบเขตในบางเรื่อง สามารถเลือกทำในสิ่งที่ชอบได้ ปรับทำความเข้าใจเสมอเมื่อมีปัญหา - การใช้เวลาร่วมกับครอบครัว ทำกับข้าวกินกันเองพร้อมหน้าพร้อมตา พูดคุยกันหรือเมื่อมีโอกาสก็จะเดินทางออกไปเที่ยวใช้เวลาด้วยกันในครอบครัว ด้านสังคม - การใช้เวลาในแต่ละวัน ไปเรียน ซื้อข้าวกลับมากินที่พัก หรือบางครั้งก็กินข้าวกับเพื่อนบ้าง ดูหนัง ฟังเพลง ออกไปออกกำลังกายหรือให้อาหารปลา - งานอดิเรก พักผ่อน ดูหนัง ฟังเพลง ภายในห้อง ด้านเศรษฐกิจ - ค่าใช้จ่ายในประจำวัน ได้รับค่าใช้จ่ายจากครอบครัวเป็นรายอาทิตย์แต่สามารถขอเพิ่มเติมได้ เป็นคนที่จัดการค่าใช้จ่ายได้ดี ด้านเทคโนโลยี - ระยะเวลาในการเข้าสื่อ Social เข้าใช้บ่อย เพราะติดต่อสื่อสารหรือเวลาต้องการที่จะผ่อนคลายความเครียด

ส่วนที่ 2 เจื่อนไขที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพของนักศึกษา

สำหรับเจื่อนไขที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพของนักศึกษา สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ด้าน คือ
1) ด้านการเรียน 2) ด้านครอบครัว 3) ด้านเศรษฐกิจ 4) ด้านสังคม 5) ด้านเทคโนโลยี

1) ด้านการเรียน

ผลการศึกษา พบว่า เจื่อนไขด้านการเรียน ที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพของนักศึกษาสามารถเห็นได้ชัดเจน เช่น ความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน ดังคำกล่าวของ นางสาวเอ (นามสมมติ) “...ไปเรียนทำให้ได้เจอกับเพื่อนๆ ถ้าได้อยู่กับเพื่อนจะทำให้กล้าแสดงออกมากขึ้น มีความมั่นใจ กล้าคิดกล้าทำมากขึ้นค่ะ พอคิดว่าไปเรียนแล้วจะได้เจอกับเพื่อนมันทำรู้สึกอยากไปเรียนและรู้สึกสบายใจ...”

และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของนางสาวบี (นามสมมติ) “...ปกติแล้วชอบอยู่คนเดียว แต่ถ้าไปเรียนก็จะรู้สึกสบายใจถ้ามีเพื่อนสนิทไปด้วย เพราะว่าถ้าไปเรียนคนเดียวมันจะรู้สึกอึดอัดเพราะเป็นคนเข้ากับคนยาก แล้วก็มีความสูงแหยะ เพื่อนก็สำคัญมากทำให้เรากล้าพูดกล้าแสดงออกให้ห้องมากขึ้น...” และนางสาวซี (นามสมมติ) ที่กล่าวว่า “...ปกติเรียนเฉยๆมากแต่ก็จะมีเพื่อนและ บางครั้งมีเพื่อนก็ทำให้มั่นใจกล้าออกไปรีเชนต์หน้าห้องมากขึ้นอะ หรือไม่ก็ต้องมาคอยช่วยเพื่อนทำงาน พวกเราเรียนบ้างการกันลาบ้าง ...”

สรุปแล้วความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนแสดงถึงบทบาทของแต่ละบุคลิกภาพในด้านการเรียน เช่น ทำให้มีความมั่นใจ กล้าแสดงมากขึ้น ทำให้สภาพแวดล้อมโดยรวมในการเรียนดีขึ้น

2) ด้านครอบครัว

ผลการศึกษา พบว่า บุคลิกภาพของสมาชิกในครอบครัวและการเลี้ยงส่งผลต่อบุคลิกภาพของนักศึกษาได้อย่างชัดเจน นักศึกษาจะมีการซึมซับบุคลิกภาพของสมาชิกในครอบครัวส่งผลให้แสดงออกในด้านบุคลิกภาพนั้นๆ จากการศึกษาการเลี้ยงดูในแต่ละครอบครัว มีการเลี้ยงดูที่สอดคล้องกัน คือการให้อิสระให้คิด การกระทำ มีความเคารพซึ่งกันและกัน สนับสนุนพูดคุยปรึกษากันได้

สรุปแล้วความสัมพันธ์ในครอบครัว บุคลิกภาพของสมาชิกในครอบครัว รวมถึงการเลี้ยงดู ทำให้เกิดการซึมซับบุคลิกภาพนั้นด้วย เช่น สมาชิกในครอบครัวเป็นบุคลิกที่ร่าเริงสดใส ชอบเข้าสังคมเข้ากับคนง่ายก็ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ ซึมซับบุคลิกนั้นตามมา

3) ด้านเศรษฐกิจ

ในด้านของเศรษฐกิจนั้นขึ้นอยู่กับรายรับรายจ่ายนักศึกษา โดยปกติแล้วนักศึกษาจะได้ค่าใช้จ่ายจากครอบครัวเป็นรายสัปดาห์เหมือนกัน เนื่องจากกิจวัตรประจำวันที่ไม่เหมือนกัน ด้านรายจ่ายนั้นขึ้นอยู่กับความชอบส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน รวมการเก็บออมที่ต่างกันด้วย

สรุปได้ว่าการใช้จ่ายของนักศึกษาได้มาจากครอบครัวแต่บริหารการใช้จ่ายเงินที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความชอบส่วนบุคคลและการเก็บออมเงินที่ใช้ในกิจกรรมประจำวัน

4) ด้านสังคม

ผลการศึกษา พบว่า การใช้เวลาในแต่ละวันและงานอดิเรกมีทั้งสอดคล้องและแตกต่างกัน ซึ่งสิ่งที่แตกต่างกันคือ นางสาวเอ (นามสมมติ) พบปะเพื่อน และสังสรรค์ปาร์ตี้ แต่นางสาวบี (นามสมมติ) มักจะใช้เวลาในแต่ละวันในการทำความสะดวกสบาย ดูหนัง ฟังเพลง ซึ่งสอดคล้องกับนางสาวซี (นามสมมติ) ในการดูหนัง ฟังเพลงแต่บางครั้งก็กินข้าวกับเพื่อนบ้าง ออกไปออกกำลังกายหรือให้อาหารปลา

5) ด้านเทคโนโลยี

ในการใช้เทคโนโลยีสื่อสารในปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญกับยุคสมัยมาก แต่การนำใช้ประโยชน์ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 ผลการศึกษา วัตถุประสงค์แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษา

ผู้ให้ข้อมูล	ประเด็นผลการเรียนหลัก	รายละเอียดผลการศึกษา
คนที่ 1 (นางสาวเอ นามสมมติ)	แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษา	ปรับตัวเองให้เป็นคนนิ่งขึ้น ไตร่ตรองและใจเย็นให้มากขึ้น
คนที่ 2 (นางสาวบี นามสมมติ)		กล้าแสดงออก และ มีความมั่นใจ
คนที่ 3 (นางสาวซี นามสมมติ)		เข้าใจในตัวเอง ไม่คิดมาก ปล่อยไปตามสถานการณ์

ส่วนที่ 3 แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษา

ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมและสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าบุคลิกภาพที่แสดงออกมามีความแตกต่างกัน ซึ่งในการพัฒนาจะมีการพัฒนาที่แตกต่างกัน เช่น บุคลิกภาพแบบเปิดเผย (Extrovert) เป็นบุคลิกภาพที่ชอบเข้าสังคม การพบเจอกับคนมากมายจะทำให้คนบุคลิกภาพเปิดเผยเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด และจะมีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น บางครั้งในการทำอะไรค่อยข้างจะไว ส่งผลให้อาจจะขาดการไตร่ตรอง และใจร้อนกว่าบุคลิกภาพแบบอื่น ในการพัฒนาคนที่บุคลิกภาพนี้ ควรปรับให้เป็นคนที่นิ่งมากขึ้น กลั่นกรองในมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ในการศึกษาบุคลิกภาพของนักศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในจังหวัดพิษณุโลกตามแนวคิดบุคลิกภาพของ Carl G. Jung มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะบุคลิกภาพของนักศึกษาและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพของนักศึกษา และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนา

บุคลิกภาพของนักศึกษาเป็นอย่างไรต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการวิจัย โดยการศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยนำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ และข้อมูลจากเอกสารมาดำเนินการวิเคราะห์และประเมินผล โดยได้ผลการศึกษาซึ่งผ่านการประมวล และ เชื่อมโยงใน ลักษณะพรรณนา ซึ่งผลการศึกษาสามารถสรุปได้ ดังนี้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ในการวิจัยครั้งนี้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ประกอบด้วย กลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่ต้องการศึกษาเพื่อให้อธิบายปัญหาที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ คือ นักศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในจังหวัดพิษณุโลก โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) บุคลิกภาพแบบ Introvert 2) บุคลิกภาพแบบ Extrovert 3) บุคลิกภาพแบบ Ambivert จำนวน 3 ราย

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะบุคลิกภาพแต่ละบุคลิกภาพมีพฤติกรรมการดำเนินการใช้ชีวิตประจำวันที่แตกต่างกันไป ซึ่งเงื่อนไขที่มีผลต่อบุคลิกภาพนั้นมาจากการเลี้ยงดูในครอบครัว และยังรวมไปถึงลักษณะบุคลิกภาพของสมาชิกในครอบครัวด้วย เมื่อสมาชิกในครอบครัวมีบุคลิกภาพอย่างไรก็ส่งผลให้มีการเลี้ยงดูที่คล้ายคลึงต่อบุคลิกภาพนั้นส่งผลให้มีการซึมซับพฤติกรรมจนกระทั่งแสดงออกมาทางบุคลิกภาพนั้น และเงื่อนไขในเรื่องความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนส่งผลให้มีการแสดงออกบุคลิกภาพนั้นอย่างชัดเจน เนื่องจากในช่วงวัยนี้เป็นช่วงวัยที่ให้ความสำคัญกับ เพื่อน กับคนใกล้ชิด ทำให้ในการคบเพื่อน หรือความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเพื่อน การแสดงออก ความรู้สึกเมื่อได้อยู่กับเพื่อนเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพของนักศึกษา สำหรับแนวทางในการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในจังหวัดพิษณุโลก คือ เริ่มจากการสำรวจข้อบกพร่องของตนเอง ยอมรับหรือเผชิญความจริงโดยไม่เข้าข้างตนเอง นำข้อบกพร่องที่สำรวจพบ มาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้บุคลิกภาพภายนอกดีขึ้น เป็นการสร้างความมั่นใจให้กับตนเอง และเป็นที่ประทับใจแก่บุคคลอื่นที่ต้องปฏิสัมพันธ์ด้วย

จากผลการศึกษาลักษณะบุคลิกภาพของนักศึกษา ได้แก่ 1. บุคลิกภาพแบบปกปิด (Introverts) 2. บุคลิกภาพแบบเปิดเผย (Extroverts) 3. บุคลิกภาพแบบก้ำกึ่ง (Ambiverts) พบว่า บุคลิกภาพแบบ Extrovert กิจกรรมที่มักทำในยามว่างคือการได้ออกไปพบปะเพื่อน โทรศัพท์หาเพื่อนรอบข้าง และพบเจอผู้คน เมื่อเจอกับบุคคลที่ไม่คุ้นเคยจะสามารถเข้าหาพูดคุยได้อย่างสบาย สามารถเข้ากับคนอื่นได้รวดเร็ว รู้สึกอึดอัด และรู้สึกเหงา เมื่อต้องอยู่คนเดียวพยายามที่จะไม่ต้องอยู่คนเดียว และได้เป็นตัวของตัวเองได้อย่างเต็มที่ สบายใจทุกครั้งเมื่อได้พูดคุยหรือได้พบเจอผู้คน วิธีการจัดการเมื่อเจอสถานการณ์กดดัน คือการได้ออกไปสังสรรค์ หาเพื่อนพูดคุย บุคลิกภาพแบบ Introvert กิจกรรมที่มักทำในยามว่างคือการได้อยู่ในห้องคนเดียว ดูหนัง ฟังเพลง นอนหลับพักผ่อน เมื่อเจอกับบุคคลที่ไม่คุ้นเคย รู้สึกอึดอัด ไม่เป็นตัวของตัวเอง รู้สึกประหม่า และเจียบ แต่เมื่ออยู่คนเดียวจะรู้สึกผ่อนคลาย สามารถอะไรในชีวิตได้มีประสิทธิภาพ และได้พักผ่อน หากต้องเข้าสังคมจะเป็นฝ่ายรับฟังแทนที่จะเป็นคนพูด มีความอึดใจมีวิธีการจัดการเมื่อเจอสถานการณ์กดดัน คือให้เวลากับตัวเองได้ อยู่เจียบๆ บุคลิกภาพ

แบบ Ambivert กิจกรรมที่มักทำในยามว่าง คือการดูหนัง ฟังเพลง อยู่ในห้อง สลับกับการออกไปเจอเพื่อน ออกไปเดินเล่นในที่สวนสาธารณะ เมื่อเจอกับบุคคลที่ไม่คุ้นเคย สามารถเข้าหาพูดคุยได้บางสถานการณ์ บางสถานการณ์จะเป็นผู้ฟัง แต่เมื่ออยู่คนเดียวจะรู้สึกสบายใจ และสามารถอยู่คนเดียวได้ หากต้องเข้าสังคมก็จะได้รู้สึกอึดอัด อาจมีความรู้สึกเหนื่อยบางเวลาที่อยู่กับผู้คนมากเกินไป วิธีการจัดการเมื่อเจอสถานการณ์กดดัน คือจะมีกระบวนการคิดวิเคราะห์ และปรับตัวไปตามสถานการณ์

องค์ความรู้

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีบุคลิกภาพของ Carl G. Jung ข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า ลักษณะบุคลิกภาพบางอย่างมีความสำคัญมากต่อการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะบุคลิกภาพแบบเก็บตัวและแบบแสดงตัว (Introvert-Extrovert) ซึ่งมาจากแนวคิดของบุคลิกภาพแบบเก็บตัวและแบบแสดงตัว มีอิทธิพลต่อการปรับตัวอย่างยิ่ง ถ้าบุคคลมีลักษณะอย่างใด อย่างหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว หรือมากเกินไป ไม่เหมาะสมแล้ว บุคคลนั้นย่อมประสบปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น และอาจกลายเป็นโรคจิต โรคประสาทได้ การเป็นโรคจิต โรคประสาทจะเกี่ยวเนื่องกับสุขภาพจิต และสุขภาพจิต มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเชาวน์อารมณ์ (Emotional Intelligence Quotient) ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นด้วยการรู้จักเข้าใจ ยอมรับตนเอง ปรับตัวได้อย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ และมีความสุขโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นความสุขสงบทางใจ ปัจจุบันมนุษย์ได้ตระหนักมากขึ้นว่า การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จได้ทั้งในด้านการงาน การเรียน หรือการดำรงชีวิตอยู่ให้มีความสุขนั้น จะต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างเป็นส่วนประกอบ เช่น ปัญญาที่ดี อารมณ์และมีบุคลิกภาพที่ดี อีกทั้งการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ก็มีส่วน อย่างมากที่จะทำให้บุคคลนั้นๆ ประสบความสำเร็จในชีวิตได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. เสนอให้ในทางสถาบันการศึกษา บุคลิกภาพมีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ฉะนั้นมหาวิทยาลัยจึงควรส่งเสริมให้นักศึกษาได้พัฒนาบุคลิกภาพ เช่น การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักศึกษาได้แสดงความสามารถ ได้ฝึกความกล้าแสดงออก หรือการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น หรือกิจกรรมที่ผ่อนคลายความเครียด เพื่อพัฒนาให้นักศึกษามีบุคลิกภาพที่เหมาะสม

2. เสนอให้ในทางสถาบันการศึกษาคำนึงถึงตัวแปรที่มีต่อความเสี่ยงในด้านบุคลิกภาพ ที่ส่งผลต่อการปรับตัวในการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา และปรับปรุงการเรียน การสอนในวิชาบุคลิกภาพให้มีความทันสมัย นำไปใช้ปฏิบัติได้จริงเมื่อเข้าสู่มหาวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาถึงผลกระทบของที่บุคลิกภาพของนักศึกษา และหาแนวทางในการแก้ไข เพื่อเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษาในการใช้ชีวิตในสังคม
2. ควรศึกษาความสัมพันธ์ หรือตัวแปรอื่นที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพของนักศึกษา เช่น ลักษณะความภาคภูมิใจในตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- จิราพร รักการ. (2558). เอกสารประกอบการสอน รายวิชา NUR 2225 การพยาบาลสุขภาพจิต และจิตเวช. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- เอด์ดับบลิวดี ประกันชีวิต. (2563). แบบไหนที่เธอเป็น *Introvert VS Extrovert*. สืบค้น 3 สิงหาคม 2565, จาก <https://www.fwd.co.th/th/article/health/introvert-vs-extrovert/>
- Lotus's Blog. (2553). ทฤษฎีบุคลิกภาพของคาร์ล จี จุง (*Carl G. Jung Theory*). สืบค้น 3 สิงหาคม 2565, จาก <https://lotus062.wordpress.com/2010/08/15/ทฤษฎีบุคลิกภาพของคาร์ล-จ/>
- The wings สู้เพื่อฝัน. (2553). ทฤษฎีบุคลิกภาพของ *Carl G. Jung*. สืบค้น 3 สิงหาคม 2565, จาก <https://www.bloggang.com/mainblog.php?id=myphotohunt&month=05-03-2010&group=15&gblog=5>